

NGUYỄN TÚ

THÙ NUÔI GÀ NƠI

NHÀ XUẤT BẢN TRẺ

THÚ NUÔI GÀ NÒI

NGUYỄN TÚ

Thú
NUÔI GÀ NÒI

NHÀ XUẤT BẢN TRẺ
2000

Nhà sách 15C Nguyễn Thị Minh Khai, Q1, TP.HCM giữ bản quyền.
Mọi thư từ liên lạc xin liên hệ : Nguyễn Đức Cường. Địa chỉ : 15C
Nguyễn Thị Minh Khai, Q1, ĐT : 8229909 - 8470384

LỜI NHÀ XUẤT BẢN

Nuôi gà và đá gà là một trong những thú vui chơi dân gian của dân tộc ta vốn đã có từ lâu đời. Ngày nay thú chơi đó vẫn còn tồn tại và không ít người đã dày công đi sâu tìm hiểu, nghiên cứu về kỹ thuật cũng như nghệ thuật trong công việc tuyển chọn, chăm sóc nhằm tạo ra cho mình một con gà nòi đặc ý nhất.

Đáng tiếc, hiện nay còn một số người có máu cờ bạc, đã biến thú vui truyền thống này thành trò cá cược, đổ đên. Dư luận xã hội đã lên tiếng phê phán và các cơ quan chức năng đã có biện pháp ngăn chặn để bảo tồn nét văn hóa, nghệ thuật của một thú vui đậm đà bản sắc dân tộc.

Để đáp ứng nhu cầu của những người ham thích thú vui truyền thống dân gian này, được sự đồng ý của Tác giả, chúng tôi giới thiệu cùng bạn đọc cuốn **THÚ NUÔI GÀ NƠI** của soạn giả Nguyễn Tú.

Hy vọng nội dung sách sẽ cung cấp cho bạn đọc nhiều điều bổ ích và lý thú.

NHÀ XUẤT BẢN TRẺ

Lời mở đầu

Tục Chọi Trâu, Thả Chim, Đá Gà... được coi là phong tục cổ truyền đã có từ lâu đời ở nước ta.

Ông cha ta từ ngàn xưa đã chọn những thú chơi tao nhã và hào hứng, được đại chúng đồng tình hưởng ứng, coi như là những phong tục có ý nghĩa văn hóa dân tộc.

Bằng chứng là từ xưa, trong những dịp Tết nhất, hoặc lễ lạc, không năm nào các làng lại không mở hội cho dân chúng vui chơi, trong đó tục "đá gà" gây nhiều hào hứng. Các tục "chọi trâu", "thả chim" thì nơi tổ chức nơi không, chứ "đá gà" thì gần như ở đâu cũng tổ chức cả. Không chỉ có hạng thú dân, mà ngay vua quan ở nước ta nhiều nơi trên thế giới cũng say mê thú "đá gà".

Điều đó cho ta thấy con gà nòi không phải là con vật xa lạ đối với dân mình. Đừng nói chỉ ông lão bảy mươi gần đất xa trời, mà ngay chú bé con lên mười cũng ao ước được làm chủ một con gà đá. Ai cũng muốn trong tay có vài chú gà nòi thật chiến để được ôm vào lòng hàng giờ mà không biết chán, để được nhìn ngắm tướng đi, bộ đứng hùng dũng như viên dũng tướng giữa trận tiền, để được nghe giọng gáy vừa "gắt" vừa oai nghiêm như hiệu lệnh ban truyền của vị tướng soái. Ai cũng ao ước được chứng kiến cảnh con gà đá của mình điều võ giương oai giữa đấu trường với những đòn "so", đòn "nạp", đòn "xạ"... hoặc cú "song phi" sấm sét khiến địch thủ phải mờ mặt kinh hồn. Thế nhưng, muốn có một con gà nòi chiến tướng trong tay, ai cũng thừa biết, đó không phải là chuyện dễ

Người ta bảo: “Có tiền mua tiền cũng được”, nhưng ở đây chưa chắc có tiền mà đi mua được con gà hay. Đó là vì nếu có con “gà linh”, “gà dữ” trong tay, ít ai chịu bán, chỉ có “sống nuôi chết chôn” mà thôi.

Vậy, thì làm sao tìm được cho mình một con gà thật tốt?

Gà linh (linh kê) thì quá hiếm, nghìn con mới có một, dễ gì kiếm được mà nuôi! Vì vậy, tìm được cho mình một con “gà dữ” mà nuôi cũng đã hài lòng rồi. Muốn được vậy ta phải biết cách chọn ngoại hình con gà. Chọn đầu, mỏng, mỏ, cổ, mắt, lông, lưng, lườn... sao cho thật đúng với sách vở nhà nghề mới thực lòng yên bụng.

Kể đó phải biết đến phương pháp chăn nuôi, từ khi con gà mới nở, đến khi con gà trở giò, rồi đến lúc con gà đá độ, sao cho đúng với phép tắc để gà luôn được sung sức, khỏi bị tật bệnh trong mình.

Tất cả những công việc đó tuy nhiều khê thật, nhưng cũng không có gì quá khó khăn, nếu trong tay chúng ta có một cuốn sách giá trị, hoặc được một “sư kê” giàu kinh nghiệm nuôi gà nơi tận tình chỉ giáo cho.

Có điều ai cũng biết sách vở loại này còn hiếm, mà người rành nghề gà lại có tật giấu nghề, nên những ai mới “nhập môn” thường phải gặp nhiều thất bại, nhiều khi vì đó mà chán nản.

Từ trước đến nay, sách viết về gà nơi không phải không có, bên cạnh, đã có nhiều bài báo viết về nghệ thuật nuôi gà nơi, nhưng thành thật mà nói cũng chưa đáp ứng được sự tìm hiểu của nhiều người đang cần học hỏi.

Điều mà người chăn nuôi gà đòi hỏi là muốn được hướng dẫn tường tận từ bài học đầu đến bài học cuối của nghệ thuật nuôi gà nơi, họ muốn được hướng dẫn từ điều dễ nhất đến điều khó nhất, để theo đó mà học hỏi, mà thực tập. Nhưng sách vở từ trước đến nay chưa đáp ứng

được đầy đủ sự mong mỏi ấy, do vậy người mới vào nghề chỉ lãnh hội được những điều khái quát. Chính họ, muốn sách vở phải trình bày một cách khúc chiết, rõ ràng, có những hình ảnh dẫn chứng cụ thể, để họ dễ dàng nắm bắt được những điều mà họ đang vấp phải trong thực tế, mà không biết hỏi ai.

Người mới học hỏi nuôi gà chỉ còn trông cậy vào kinh nghiệm của các bậc đàn anh. Nhưng, như đoạn trên đã nói, người biết thì họ giấu nghề. Họ chỉ truyền những kinh nghiệm của mình cho những người thân thuộc nhất, như con, cháu ruột rà mà thôi. Còn đối với người ngoài, thì những lời chỉ dẫn của họ, thường là “những chuyện bên lề” không đem lại lợi ích thiết thực nào cả.

Trong số đó lại có những người hiểu biết chưa tới đâu, nhưng họ tỏ ra ta đây sành sỏi, chỉ dẫn những điều sai trái, tai hại lại càng nhiều. Cũng có những kẻ thừa nước đục thả câu, thấy người ta không biết lại “tán hươu tán vượn” để bán những con “gà rớt”, “gà niền” (thua độ mới dưỡng lại cho sung), hay gà bệnh tật.

Người mới vào nghề, thường thì quá ham, ai dễ tin người thì người đó bị mắc lừa.

- Tại sao người biết lại cố giấu nghề?

Câu hỏi đó rất dễ trả lời. Ai nuôi gà cũng muốn gà mình trở nên “đệ nhất” trong thiên hạ nên những bí quyết về chăn nuôi, họ luôn giữ kín. Từ việc lựa một con gà có một ngoại hình tốt, chọn vảy tốt, còn phải biết cách cho ăn uống, chăm sóc ra sao, nghệ thuật cho “uống nước khuya”, nghệ thuật “quần sương”, “vô nghệ” thế nào... đại gì họ nói cho người ngoài hay biết mà bắt chước làm theo. Đó là vì, có con “gà dữ” trong tay là một chuyện, mà người nuôi không biết cách chăm sóc thì gà dữ cũng thành gà tôi! Nói như vậy để thấy việc nuôi dưỡng gà nòi cho đúng bài bản không phải là điều dễ dàng.

Ngược lại, một con “gà rớt”, gà thua độ mà gặp người nuôi giỏi, có thể vẫn lập nên những kỳ công sau này.

Do đó, sự thắng trận của con gà không những làm cho nó nổi tiếng khắp vùng, mà còn làm cho người nuôi nó cũng nổi danh không kém. Sự thật thì chủ nuôi cũng có cơ để hãnh diện với mọi người, vì nếu không cố sức chăm lo gà như chăm lo con mọn thì chắc gì gà đã thắng trận rõ ràng!

Chính vì nuôi gà là một cái thú, đá gà lại còn thú hơn, nên thời nào cũng có người thích nuôi gà, và thích đá gà!

Cũng chính nhờ đó mà gà nòi qua thời gian vẫn được người đời cố công gìn giữ cẩn thận, vừa quyết không để mất giống lai tạp, vừa đúc kết thành những giống gà nổi tiếng ít ra cũng một thời, cho địa phương mình. Như trước đây, khi nói đến gà miền Trung, thì ai cũng nghĩ đến gà Bình Định. Nói đến gà nòi Bà Rịa, người ta nghĩ ngay giống “mái râu” vừa “lì đòn” vừa đứng khuỵa, mười lăm “om” vẫn chưa thấy chạy. Nói đến gà Cao Lãnh, ai cũng biết đó là giống “gà lông” cựa bén gót, khó chịu thua ai...

Xưa nay, ở đâu có “đá gà” là ở đó có sự vui nhộn. Trường gà bao giờ cũng là nơi thu hút tất cả những hạng người: già, trẻ, lớn, bé, giàu, nghèo, sang, hèn. Dĩ nhiên, hầu hết là nam giới, vì đàn bà ít ai chịu đến những nơi này. Trong một trận “đá gà”, có khi người ta cũng reo hò dữ dội, nhưng cũng có lúc, bầu không khí im ắng bỗng chôn... Đá gà, lúc nào, ở đâu, tự nó cũng có những hấp lực mạnh, thu hút người xem. Trong những trận “gà đòn” kéo dài từ sáng sớm đến mãi chiều hôm mà người hâm mộ vẫn say mê theo dõi từ đầu đến cuối trận, quân cả mặt mũi.

Người ta theo dõi từng thế đá của con gà, những cách tung đòn, vô dĩa... y như xem một trận đấu võ đài của hai võ sĩ nổi danh. Đó là nghệ thuật đá gà, sự hơn thua là do tài năng của chính nó, sự phụ họa của con người qua việc “cho nước” (còn gọi là làm nước hay bồng nước) chỉ là việc phụ, mặt đấu cũng rất quan trọng.

Người biết trong nghệ thuật, đá gà là người có tâm

hòn thượng võ, biết đánh giá đúng mức sự hay dở của từng thể đá của gà, khác xa với người đã biến thú đá gà thành trò chơi cờ bạc, bằng cách đá dao hay cựa sắt, hoặc chông cựa, cố tình giết chết con "chiến kê" càng nhanh càng tốt! Họ xem một độ gà là một ván bạc. Thú chơi độc ác này thật đáng lên án, vì họ đã cố tình đi ngược lại thú chơi tao nhã và tôn trọng tinh thần thượng võ của ông cha ta.

Đó là vấn đề cần phải được bài trừ triệt để, chúng tôi sẽ trình bày ở phần cuối sách.

Trong tập sách này, chúng tôi sẽ cố gắng đem hết tất cả sự hiểu biết và kinh nghiệm bản thân để trình bày cùng các bạn những điều Cần và Đủ, giúp những ai mới "vào nghề" dễ dàng nắm bắt được những điều cần thiết trong việc nuôi dưỡng một con gà nòi.

Hy vọng rằng, sự cố gắng của chúng tôi sẽ đem lại phần nào mong muốn của người đọc.

Cuốn THÚ NUÔI GÀ NÒI này được viết xong từ năm 1971, tôi sửa soạn cho xuất bản, nhưng vì một lý do ngoài ý muốn nên mới tạm ngừng.

Tôi vốn mang trong mình cái ý thích lớn lao, từ lúc đầu còn để chớm: Tôi tập sự nuôi gà từ lúc 12 tuổi. Dĩ nhiên, cả chục năm đầu phải "trầy vì tróc vảy" trong việc tìm thấy học hỏi nhưng, cũng như kẻ mới nhập môn khác, vẫn bị đàn anh đã không thực lòng chỉ dẫn, lại còn đang tâm bán cho những con gà "tài cán" chẳng ra gì!

Tôi vốn nghĩ rằng, nuôi gà nòi là cả một nghệ thuật dân gian, vì nếu không phải thế, ngày nay chúng ta đâu được cha ông truyền lại cho những kinh nghiệm quý báu về nghệ thuật nuôi dưỡng một con gà nòi!

Hơn nữa, đây là môn giải trí có tầm vóc quốc tế, được ưa thích từ Á sang Âu. Các giống gà của Mã Lai, Thái Lan, Campuchia... vốn là những giống gà nổi tiếng, và từ lâu đã được du nhập vào nước ta.

Trong hơn bốn mươi năm nuôi gà và cố công tìm hiểu

những đức tính kỳ diệu của con gà nòi, tôi không bao giờ xem việc nuôi gà làm "cần câu cơm", mà chính là để tiêu khiển và tìm bạn bè tri kỷ, tìm người đồng điệu để trao đổi những kinh nghiệm trong nghề. Đó cũng chính là quan niệm của những "sư kê" có tinh thần thượng võ, tuân hành theo ý nghĩa cao đẹp của cổ nhân..

Cuốn sách này ra đời không ngoài phạm vi muốn đóng góp một phần kinh nghiệm với chư vị sư kê khắp nơi. Mong những độc giả có nhiều kinh nghiệm bổ khuyết, chỉ vẽ thêm cho, để việc nuôi gà nòi tăng thêm phần hứng thú cho các thế hệ sau này.

Với những lẽ cần yếu nêu trên, tôi mạo muội cho ra đời cuốn THÚ NUÔI GÀ NÒI này, tuy kinh nghiệm bản thân cũng còn ít ỏi. Vì vậy, một lần nữa, tôi kính mong những bậc trí thức, cao niên có nhiều kinh nghiệm rộng lòng chỉ giáo, để nội dung sách được hoàn hảo hơn.

Nguyễn Tú.

THÚ NUÔI GÀ NÒI

Có những cụ già tóc đã điểm sương chuyện đời đã gác qua một bên không cần nghĩ đến. Có người giữ con gà nòi trong tay với sự quý mến không cùng, đến nỗi ai mua giá cao bao nhiêu cũng không hề bán. Có người dám cất công lặn lội từ tỉnh này sang tỉnh khác để tìm mua cho bằng được một con mái gốc thật hay...

Nuôi gà nòi thì mái ai nấy "*cân*", không ai chịu nhường cho ai, dù trả giá cao bao nhiêu cũng không mua được, dù có lì lợm ăn dầm nằm dề tại nhà chủ năm ba ngày để nài nỉ cũng chỉ được... đãi mấy bữa nhậu rồi về.

Muốn "*đúc*" được những con gà dữ cho mình thì cần phải có mái *hay*. Mái hay là mái *lì đòn*, chịu "*đứng khuya*" nếu được cân với trống cha ăn độ thì con nó sau này gan lì khét tiếng, khi đá dù chịu chết tại chỗ chứ không hề chạy hoảng.

Nuôi gà nòi mà được mái tốt vừa ý thì còn nỗi mừng nào bằng.

Gà nòi có hai loại: *Gà đòn* và *gà cựa*.

Có người cả đời chỉ thích nuôi gà đòn, có người lại thích nuôi gà cựa. Ít có ai nuôi đòn lẫn cựa.

Gà đòn là gà to xương, nhiều thịt, thân mình to lớn dênh dàng, lông thưa và ít, bầy phần da thịt ở cổ, ở đùi đỏ au, trông rắn chắc mạnh mẽ. Đa số người miền Bắc, người miền Trung thích nuôi gà đòn. Và gà nòi ở vùng ngoài này thường lớn con.

cờ *chạng nhất*, *chạng nhì* không thiếu. Gà đòn là gà có cựa ngắn: Nó đá bằng *đòn* chứ không đá bằng cựa, nên lâu ăn thua. Một trận kéo dài 5, 7 tiếng đồng hồ chưa phân được thắng bại là chuyện thường thấy.

Gà cựa là gà dểnh dàng chỉ nhờ bộ lông, vì thân mình không bao nhiêu xương thịt, chân lại nhỏ, chỉ nổi bật ở cặp cựa dài và nhọn hoắt. Gà cựa xoay trở nhanh nhẹn hơn gà đòn, cách tung đòn của chúng rất bay bướm, đó là nhờ vào thân mình nhẹ nhàng, và cặp mắt lanh như chim cắt. Thường thì người ta pha gà cựa bản xứ với gà rừng, và gà Mã Lai, Thái Lan để tạo ra sự nhanh lẹ và có đòn hiểm độc. Một trận gà cựa thường kết thúc rất nhanh, phần thắng thường dành cho những con vừa ra đòn nhanh lại là đòn độc hiểm. Chỉ cần cựa ghim vào chỗ hiểm như *bầu điều*, như *hang cua* (chỗ cần cổ giáp với thân mình gà) như phần trên lưng, buồng tim phổi... là đối phương giây chết! Ở miền Nam, người ta thích nuôi gà cựa có phần nhiều hơn người chuyên nuôi gà đòn.

Khi đã có con gà quý trong tay, dù là nuôi đá hay nuôi theo cách tài tử, không ai lại không quý mến con gà!

Từ việc mua lúa về gút lấy hạt chắc cho ăn, đến việc tập tành cho uống nước khuya... lúc nào người ta cũng lảng xãng bên gà, chăm chút cho gà, nhiều khi quên ăn quên ngủ.

Từ đó, ai chỉ gì cũng làm, ai bày vẽ gì cũng theo, dù tốn công, hao bạc.

Đêm khuya thức giấc, có người cầm đèn rón rén ra chuồng gà để coi nó ngủ ngáy ra sao. Và thường sau đó bắt ra ẵm bông một hồi, vuốt ve một lúc rồi mới vô giường ngủ lại. Bốn năm giờ sáng, dù cặp mắt

cay sè, nhưng vừa nghe tiếng gà gáy sáng, người mê gà cũng tỉnh hẳn! Những người nuôi năm, bảy hoặc hàng chục con gà trong chuồng thì chỉ còn cách ngồi dậy với điều thuốc trên tay, hoặc nhâm nhi chén trà buổi sớm... để ngồi nghe gà gáy.

Cổ người mê gà hơn cả thương con, thương vợ. Những giờ rỗi rảnh, anh ta chỉ biết quanh quẩn bên những bới gà: Khi cho con này ăn, lúc cho con nọ uống, rồi tắm lông, vô nghệ hoặc tấp tấp cho từng con.

Khoảng gần năm giờ sáng, mặt trời vừa ửng hồng ở phương đông, ai có gà đá cũng chỗi mình thức dậy để bồng từng con gà một ra bãi cỏ trước nhà, hoặc ra sân *quần tương* có nghĩa là thả gà được đi đứng tự do, cũng như kiểu ta tập thể dục buổi sáng cho gân cốt nở nang, cho buồng phổi hít khí trời trong sạch. Gà đi qua đi lại quạt cánh bay nhẩy tự do, nhưng dưới sự giám sát chặt chẽ của người, vì sợ gà “đụng mái” hay xáp vào con gà lạ nào đó mà đá hoảng. Gà mà đập mái thì đầu còn sức để ra trường! Đá được một vài “nhang” thì mất hoa, chân sạm thì chỉ làm bị cát cho gà người ta tha hồ đâm đá. Còn đá bậy với gà người có khi lỡ bị thương tích trầm kha như bị đui hay bị đâm vào chỗ nhược thì thật là oan uổng! Đã là một viên chiến tướng thì nếu có chết cũng phải chết một cách huy hoàng, chứ ai lại chết ở đâu bờ xó bụi?

Nuôi một con thì trông nom dễ, nếu nuôi năm bảy con phải tính sao đây? Có người phải động viên cả vợ con, cắt đặt cho mỗi người ngồi một góc, ai lo phận nấy. Tội nghiệp cho những thằng bé còn mê ngủ nhưng sợ cha nên cũng phải co ro mất nhắm mắt mở ngồi canh cho con nòi mặc tình đi qua đi lại...

Những tay “sư kê đại phú” nuôi những trăm con

gà đá, một ngày ăn hết một gia lúa tiêu, thì tất nhiên phải có nhiều người chăm, vợ con khỏi cực.

Gà “quần sương” xong thì ôm vào nhốt bới một hồi, còn chủ thì đi lấy những cái siêu trong đó đựng rượu thuốc mà người học võ thường dùng để xoa bóp cho da thịt rắn chắc, hoặc là nước tiểu của con nít ngâm với nghệ già đâm nhuyễn, với muối hột, người ta bắt từng con nòi để nó đứng yên trong siêu thuốc, canh sao nước thuốc ngập đến đầu gối gà trong thời gian độ mười lăm phút hoặc nửa giờ, đó là “dầm cẳng”.

Với những con gà sắp ra trường, thì một ngày phải dầm cẳng hai lần: Một lần vào sáng sớm, một lần lúc hoàng hôn.

Công việc này thì nhẹ nhàng, tốn kém không bao nhiêu, nhưng lại mất quá nhiều thời giờ, vì chủ phải ngồi ôm giữ con gà cho nó đứng yên mà dầm cẳng. Nuôi một con thì không nói làm gì, còn nuôi nhiều con thì phải nói là vô cùng vất vả.

Tuy nhiên, với người ngoài thì cho là như vậy, nhưng với người trong cuộc thì người ta lại thấy vui thú trong công việc làm đó của mình. Nói một cách khác, với người nuôi gà nòi thì được gần gũi bên con gà cưng yêu nhiều chừng nào, được chăm sóc chăm lo nó nhiều chừng nào là điều sướng thỏa nhất, vui thú nhất.

Mà nào công việc chỉ có thế là xong!

Trưa còn vô nghệ, rồi còn lại phải lo quét chuồng trại cho gà... Công việc gần như không hở tay, mà vẫn thú! Đó là điều khó hiểu đối với người ngoài cuộc!

Thì ra khi người ta đã mê đắm thì người ta cuồng si, bất cần đến lời thị phi của thiên hạ.

Ngày xưa, gà nòi thường được nuôi nhiều ở các

vùng thôn quê. Gần như nhà nào cũng có một hai con trống nòi. Anh lục diên suốt ngày làm cật lực ở ngoài đồng đầu tắt mặt tối, chiều về “ăn vài ba hột” rồi chạy ra chuồng gà tìm thú giải trí ứng ý với mình. Anh cho gà ăn uống no nê, rồi ôm ra chăm sóc: Đêm này vô nghệ thì đêm mau dầm cẳng, đêm khác tĩa lông...

Thỉnh thoảng nhiều người rủ nhau tụ họp xổ gà một buổi coi cho “đá con mắt”.

Trong những dịp vụ mùa kết thúc, nhất là vào dịp giêng, hai:

*“Tháng giêng là tháng ăn chơi,
Tháng hai cờ bạc tháng ba rước chè”*

Từ Tết Nguyên Đán trở đi, trong ba tháng đầu năm, ngày nào, nơi nào lại không tổ chức đá gà vui nhộn.

Người xưa đá gà không nhằm vào việc cờ bạc, mà cốt yếu là mong đoạt được danh dự cho con gà mình cất công o bế chăm sóc; đồng thời cũng hãnh diện với ba con xóm làng, mình là tay thiện nghệ chứ không phải tay ngang! Thế thôi.

Quá lắm đá cho làng, làng đứng ra tổ chức thì làng treo giải cho vài quan tiền hay năm ba thúng lúa.

Con nào trúng giải thì về nuôi tiếp, con nào thua cuộc thì... chung dụng lại, kẻ rượu, người mồi, hỉ hỉ hả hả vui chơi.

Ở thành thị, người ta cũng có nuôi gà nòi, nhưng chỉ là số ít. “Tay chơi” phần nhiều có gốc nông thôn, rầy bái, không nuôi gà lại thấy ngựa nghệ nên vị nào ham lắm cũng có một con để nghe tiếng gáy cho vui. Nuôi nhiều đã không có chỗ nhốt lại gây tiếng gáy

ồn cho bà con phở xá, nhà này ở khít rịt cạnh nhà kia.

Ở thành thị, nuôi gà chỉ nhốt bội, năm thì mười họa chủ mới thả cho lui tới một lần, nên con gà đi co ro cúm rúm vì lâu ngày tù chân túng cẳng, tội nghiệp.

Có anh xích lô ở vùng Bình Quới nhà hẹp mà nuôi đến ba con gà trống nòi. Ban ngày anh nhốt chúng vào ba cái bội ở hàng hiên, giữa hai bội, anh cẩn thận chấn tẩm ván ép để hai con không thấy nhau mà xô xói. Ban đêm anh chờ trời thật tối mới bắt ba con gà đặt sát vào nhau trên một cái băng dài đặt sát đầu giường. Trong nhà tối om, gà đâu thấy mặt nhau mà xô xói. Khuya lại, chỉ cần một con cất tiếng gáy đầu tiên, là anh vội vàng bắt từng con một ra nhốt bội. Nếu để đến tảng sáng, chúng thấy mặt nhau thì... chắc là can không kịp.

Ở thành thị rất nhiều người nuôi gà nòi trong hoàn cảnh chật hẹp và khó khăn như vậy, nhưng không vì vậy mà người ta nản chí không nuôi. Khi con người đã say mê thì không trở ngại nào lại không thể vượt qua, tốn kém bao nhiêu mà phải tiếc.

Với gà nòi thì mỗi người “mê” theo một kiểu.

Trẻ con vốn háo thắng nên thích đá. Hễ có con gà sung độ trong tay thì gặp ai cũng rủ đá. Đá đến chừng nào cong đuôi chạy te một mạch mới chịu thôi.

Với người lão luyện trong nghề thì mê tướng di, giọng gáy, ở điệu bộ, dáng hình... còn việc đá để tranh tài cao thấp là chuyện không phải lúc nào cũng thực hiện được! Gà đem đá là con gà đang ở thời kỳ sung mãn nhất, kể đó còn cân phân giữa gà mình với gà người: Nào sắc lông có kỳ với “ngũ hành” hay không

(chúng tôi xin trình bày điểm này ở các trang sau), nào sự tương xứng cao thấp, nặng nhẹ thế nào, lúc đó mới có chuyện thi tài...

Đồng ý là đá để vui chơi, nhưng trong trận đá còn có danh dự của con gà, cộng với danh dự của người nuôi, vì vậy không thể coi là một chuyện hời hợt được!

Một trận đá gà mà không có trọng tài, đôi khi biến thành trận chiến... người đá người, thế thì tai hại làm sao biết trước được! Con gà tức nhau tiếng gáy, con người cũng không nhịn được những câu nói kháy, nói móc xỏ xiên...

Có nhiều người cả đời nuôi gà nòi chỉ để nhìn ngắm cho vui, và nghe tiếng gáy cho sướng lỗ nhĩ. Không phải họ cho việc đá gà là trò... dã man, mà là tiếc cho công lo o bế con gà mình! Vì con gà đá xong dù thắng mình mấy cũng đầy thương tích, lông cánh lông đuôi rơi tả, mặt mày dầu cổ tái mét, trông mất cả phong độ con nòi. Muốn nuôi dưỡng cho đỏ da thấm thịt, cho bộ lông phụng vĩ oai phong thì phải tốn biết bao nhiêu ngày giờ, và tốn hao bao nhiêu công sức?

Vì nghĩ vậy, nên những người này chỉ bỏ công nuôi mà không bao giờ cho đá.

Kể ra, nuôi gà nòi như vậy thì chưa hưởng được hết thú nuôi gà, nhưng đó là ý thích của mỗi người, mà thật ra đâu có gì gọi là sai trái.

Nói đến thú nuôi gà nòi, ta cần phải nói đến cái thú *đặt tên* cho mỗi con gà mà mình ưa thích.

Tên gà cũng như tên người, có tên mộc mạc, có tên rất hoa mỹ, có tên của địa phương, và có tên của danh nhân, anh hùng hào kiệt. Một cái tên đều mang một ý nghĩa sâu đậm đến từng đặc tính của mỗi con gà.

- *Dùng sắc lông mà đặt tên:* Nhiều người bản tính giản dị, trong chuồng gà của mình, hề con nào có màu lông gì thì đặt cho nó cái tên như vậy cho dễ gọi như : con Nhạn (gà lông trắng) con Ổ (gà lông đen), con Điều (gà điều) hoặc con Xám Sơn (gà lông xám pha điều)...

- *Dùng tướng, tật mà đặt tên:* Có nhiều con gà nòi được chủ đặt tên riêng theo đúng tướng, tật của nó, chẳng hạn gà có tật gù lưng thì đặt là gà Gù, gà ngủ xòe cánh gục đầu xuống như gà chết thì có tên Tử Mị, gà nào có cựa đen trắng thì đặt tên Nhật Nguyệt. Thậm chí có nhiều con bị lác ở mắt, ở cổ trị hoài không hết, thì cho mang tên Gà Lác... Thì dù sau này lành bệnh thì cũng phải mang cái tên không đẹp để đó trọn đời.

- *Dùng tên địa phương mà đặt tên:* Với những con “thần kê” nổi tiếng khắp vùng, đá đâu thắng đó, đến nỗi phải... ế độ vì người ta kiêng mặt không dám đá thì mặc nhiên mang tên của địa phương mình, chẳng hạn con Ô Cấp, con Xóm Thuốc, con Tâm Vu... Hễ nhắc đến những con gà nổi tiếng ngoại hạng này thì ai ai cũng đều biết cả lô cả lốc “tiểu sử” và “chiến tích” lừng lẫy của nó.

- *Dùng thế đá mà đặt tên:* Nếu là gà chuyên đá đòn “sỏ” thì người ta đặt là con Sỏ, có con chuyên giả bộ đá thua rồi bỏ chạy, nhưng thỉnh linh quay lại đá cho đối phương một đòn chí tử, thì chủ đặt cho tên Hồi Mã Thương, có con chuyên đá kéo trên thì chủ gà đặt ngay cho tên Kéo Trên cho dễ nhớ v.v..

- *Dùng tên chủ nuôi mà đặt tên cho gà:* Đây là những con gà xuất sắc nhất, thuộc hạng gà linh, gà dữ, nên người ngoài vì ái mộ nên lấy tên chủ gà mà đặt cho gà. Chẳng hạn như gà Chín Cầu, gà

Hai Thọ Bạc, gà Ba Đức, gà Năm Sô... Chủ gà không những không cho là xúc phạm đến danh dự của mình mà còn hãnh diện nữa là khác. Có người còn dùng tên danh nhân, tài tử mà đặt cho gà.

- Dùng tên "hương xa": Nhiều người vì quý gà nên muốn đặt cho gà nòi mình những cái tên rất "kêu", có tính... hương xa, như con Mã Lai, con Thái Lan, con Phú Sơn Diên...

Khi gà đã có tên, thì chủ nào lại không muốn cho nó có danh? Vì vậy, mới bỏ công chăm sóc ra càng nhiều, sự gắn bó giữa gà và chủ nuôi ngày càng bền chặt...

Tóm lại, nuôi gà nòi mệt thì có mệt, tốn thì có tốn, nhưng cái vui do gà đem lại dư sức bù đắp cho những cái tốn hao vừa kể trên đây. Sự tốn hao vài ba nắm lúa mỗi ngày quá lắm cũng bằng giá tiền một ly cà phê đen hoặc vài điều thuốc, có đáng là bao. Sự chăm sóc cho gà tuy có tốn nhiều thì giờ, nhưng đó là giờ nhàn rồi. Thay vì dùng thời giờ đó lo gà hơn la cà nơi trà đình tửu điểm, sinh ra thói mất nết hư thân. Đàng nào tốt hơn?

Sự thực thì cái thú nuôi gà và đá gà còn nhiều, ai nuôi thì người đó mới lãnh hội hết được.

Ở trong tập sách này, chúng tôi chỉ xin đơn cử một vài nét khái quát, chứ chưa dám nói là đầy đủ, để gọi là "trình làng" cho vui vậy thôi.

Hy vọng từ đây trở về sau, dân nuôi gà nòi càng ngày càng đông. Nuôi để chí cốt nghe tiếng gáy oai phong cũng được, nhất thiết đừng tổ chức đá gà theo lối cờ bạc, làm mất cả ý nghĩa cao đẹp của việc nuôi gà nòi.

Ta phải học người xưa, biết quý con gà ở từng thế đá, như khen một võ sĩ nhà nghề ở tư thế ra đòn, và đòn độc của võ sĩ ấy.

THẾ NÀO LÀ CON “GÀ LINH” ?

Bắt tay vào việc nuôi gà nòi, ai cũng muốn tìm được cho mình những con gà xuất sắc nhất, cho khỏi phí công chăm sóc.

Người mới vào nghề, thường nghe nhắc đến loại *gà linh*, tức con “*linh kê*”, nhưng không rõ hình dáng như thế nào, có gì đặc sắc để dễ phân biệt?

Chúng tôi xin đơn cử những con sau đây được gọi là gà linh:

- **Gà Tử Mị** (tử mị: giả chết): Gà tử mị tối ngủ dưới đất thì chẳng khác gì con gà đã chết rồi. Chân nó ngay dơ hay xoạc ra, hai cánh giang rộng ra cho thoải mái, và cần cổ vươn ra phía trước. Nhìn con gà nằm ngủ trông thật thảm hại. Nếu nó nằm trên cầu mà ngủ thì hai cánh xòe ra, đầu chúc xuống, khi ngủ thì mê mết, li bì, động tĩnh không hay biết.

- **Gà Nhật Nguyệt**: Tức là gà có hai cựa, cựa chân này màu đen, cựa chân kia màu trắng. Những con gà này ra đòn thật dữ dằn, và là đòn hiểm. Nếu là gà cựa thì giết địch thủ trong nháy mắt. Nếu là gà đòn thì có thể đá gãy cần cổ gà địch. Xin đừng lẫn với cựa tam lan (đen trắng lem nhem).

- **Gà LÔNG VOI**: Lông voi thường là một cái, có khi là hai cái nằm gần nhau hoặc cách xa nhau, đóng ở cánh, hoặc ở đuôi gà. Lông voi to bằng sợi kẽm

nhỏ, dài độ ba bốn phân, thường thì xoắn lại như cái lò xo đã giãn ra. Dĩ nhiên là lông này rất cứng. Gà mái mà có lông voi thì rất quý, ngàn con mới có một, và chỉ gà thật rất giống mới có.

Gà lông Voi thuộc giống “linh kê”, hàng trăm con mới có một con. Gà mái hay gà trống đều có cả, nhưng gà mái mà có lông voi quý hơn.

Chúng tôi thấy có ba dạng lông voi ở gà:

Hình 1: Lông cứng hơi cong, to sợi như đoạn kẽm nhỏ, rất cứng dù có bẻ cong nó cũng duỗi thẳng y như cũ.

Hình 2: Lông cứng, lớn sợi, hình dáng như sợi tóc ngựa. Loại này thường gặp hơn loại trên.

Hình 3: Lông xoắn lại như lò xo, gỡ ra duỗi thẳng không gãy, nhưng buông ra thì xoắn ngay lại như cũ. Loại này cũng thường gặp.

Gà mà có lông voi thì cũng chỉ có một hoặc hai cái mà thôi. Thường thì lông này mọc ở cánh, ở đuôi, cũng có con mọc ở đùi.

Lông thường có màu đen huyền, nhiều con lộ hẳn ra rất dễ thấy. Chiều dài của mỗi sợi chỉ từ ba đến bốn phân tây. Chúng tôi chưa được thấy có hai hoặc

ba sợi lông voi mọc liền nhau trên mình gà, mà chỉ thấy có một sợi đơn độc xen kẽ trong lớp lông vũ.

- **Gà Song Sanh:** Tức là một trứng có hai tròng đỏ, sau nở hai con.

- **Gà Hồ Đầu:** Hồ đầu là tên một cái “*dặm*” nhỏ ở đầu ngón chúa. Con gà nào mà có *dặm* này là chính hiệu “gà linh”, gặp phải tránh ngay, vì là gà rất dữ.

Trên đây là tên của những con gà *linh*.

Muốn biết rành rẽ hơn về giống gà này, ta cần phải quan sát kỹ hơn nữa, ví dụ:

- Gà linh gáy giọng không bình thường, vì lưỡi bị thụt sâu vào như lưỡi con rùa, nên có nơi gọi gà này là *gà lưỡi rùa*.

- Có con gáy không ra hơi như gà bị nghẹt họng, tiếng gáy như tiếng sấu kêu ngoài bãi, nên còn có tên là *gà cá sấu*.

- Hai chân, mỗi chân một màu. Chẳng hạn chân này vàng, chân kia chì, hay chân đen chân trắng.

- Hai mắt cũng có hai màu khác nhau.

- Cựa cái đen cái trắng (cựa nhật nguyệt).

- Đuôi vòng cầu, dài lê thê quét đất. (Khi đá, người ta phải bớt đuôi để gà xoay trở dễ dàng).

- Lông mã trên lưng dài tới cựa.

- Miệng thối, khi gà cất tiếng gáy, ngòai gần chịu không được.

- Mặt tái như gà mái, trông không có vẻ gì hùng dũng cả.

Con gà linh mà ra trường thì không có con nào dám đá. Gà nào sung lắm thì cũng ráng sức chịu đòn vài ba cái rồi tự nhiên mặt bạc màu, quạt cánh chạy dài.

Trong số những gà linh trên đây thì gà Tử Mị và gà Long Voi thường gặp nhất. Những con khác, có người cả đời cố tìm cho biết cũng không gặp.

Có điều người nào cũng ao ước được làm chủ gà linh, mặc dù ai cũng biết là nuôi gà linh chỉ để mà ngắm cho vui chứ ra trường đâu ai dám đá!

Trường hợp gặp con mái là gà linh thì dúc con ra thế nào cũng dữ. Xưa tôi có con mái Long Voi, trong các lứa con, thỉnh thoảng được con có vảy An Thiên, hoặc vảy Qui rất tốt, và còn đá rất hiểm.

Tuy nhiên, có điều cần nhắc thêm : Có gà linh là một chuyện, mà cho ăn uống lười thôi, săn sóc cầu thả thì gà linh có khi còn tệ lậu hơn cả gà thường.

THẾ NÀO LÀ CON GÀ DỮ ?

Gà dữ là con gà có đòn đá dữ dằn. Nếu là gà đòn thì tung cú nào, địch không né khỏi sẽ rêm xương, long khớp. Nếu là gà cựa thì chỉ bay bướm tung đòn một vài đường thì cặp cựa như cặp song dao đủ sức kết liễu đời địch thủ.

Gà dữ thì có rất nhiều, ta nên chọn gà có những đặc điểm sau đây:

- Gà lông ngũ sắc (gà này lớn con).
- Gà chân vuông.
- Gà chậu nhỏ (chậu là phần chính của bàn chân gà). Chậu to là gà lệt bệt, xoay sở chận.
- Gà mắt sâu, mắt lẹ.
- Gà chân xanh, mắt ếch. Gà này lì đòn.
- Gà Ô Ướt, dữ dằn, cầm chắc phần thắng trong tay.
- Gà xámlông khô: có nhiều biệt tài, gà thật dữ.
- Gà có vảy tốt: Như Ấn Thiên, Ấn Vân, Yết Tâm, Ngư Khẩu tại cựa, Tam Tài Huyền Châm, hay Huyền Châm tại cựa...

Gà dữ thì có rất nhiều. Thường thì một lứa gà ta có thể lựa ra được một vài con mà thôi. (Chúng tôi sẽ trình bày phần này trong phần "Chọn gà vảy tốt").

Muốn cho đỡ tốn lúa tốn công, người ta chỉ chọn những con gà dữ mà nuôi.

Ai “cản” gà cũng tìm mái nòi nổi tiếng với giống nòi thắng trận mà cản, thế nhưng có phải bấy con sinh ra con nào cũng tốt đâu! Người ta phải lựa đi lựa lại năm ba lần bằng đủ mọi phương cách mới tìm ra được những con dữ mà nuôi. Những con nào không “đúng tiêu chuẩn” thì nên giết thịt, nuôi thêm chỉ tốn lúa lại làm mất danh cho cả bấy gà.

Về Gà Linh, Gà Dữ chúng tôi tóm gọn trong bài sau đây để các bạn mới bắt đầu tập nuôi dễ nhớ:

*Gà Linh còn gọi Linh Hô,
 Nghìn con có một đồ gì gặp nuôi!
 Tính tình, đáng rúc khe coi,
 Không như cồng giống mình nuôi mỗi nhà.
 Là rùng một giống nòi gà,
 Tiếng kêu, giọng gáy thật là khó nghe.
 Hết mày ngựa ngác kỳ ghê,
 Ngủ như gà chết, lơ mơ li bì.
 Sắc chân, màu mắt lạ kỳ,
 Hai chân, mỗi mắt cũng thì khác nhau.
 Cựa đen trắng, đuôi rồng cầu,
 Lông dài lông cựa, trông rầu sục đầu!
 Họng hơi, gáy cũng khác đời,
 Nhưng khi giấp chiến, nó thò lưng lưng.
 Lá rài cái địch chạy phăng,
 Gà thường thấy nó da nhẵn, bạc màu!
 Cựa dài, quạt cánh thấy rầu,
 Lúa cơm, nó chui cắm đầu chạy te.*

Cố tìm được giống Linh Khê,
Chăn nuôi cũng thế lại mê một đời!
Gà Tả xuất hiện nhiều nơi,
Tinh tinh, đúng các cũng thời như nhau.
Chọn gà lông dài năm màu
Tà gà lên xác ai nức cựa đường?
Chăn nuôi, chịu nhè phi thường,
Hết sâu, mặt lẹ ra trường chắc ăn,
Ôi hết nỗi lòng dừ dừ,
Tùng khê gà xám cũng hăng, kiệt tài!...

(N. Tú)

CÁCH CHỌN LÔNG GÀ THEO "NGŨ HÀNH"

Gà nòi nhiều sắc lông: Đen trắng, đỏ, vàng, xám...

Với gà đòn, thì nhiều nhất là gà Ô, kế đó là gà Xám, rồi gà Điều. Gà ô và gà Nhạn thì hiếm hoi.

Còn gà cựa thì nhiều nhất là gà Điều, kế đó là gà Chuối. Bộ lông điều của gà cựa rất giống với bộ lông gà rừng. Các màu lông khác cũng có nhưng ít hơn.

Các cụ ngày xưa rất chú trọng đến bộ lông gà, cho rằng nó ứng với Ngũ hành: Kim, Mộc, Thủy, Hỏa, Thổ.

Như vậy là:

- Gà Nhạn mạng Kim.
- Gà Xám mạng Mộc.
- Gà Ô mạng Thủy.
- Gà Điều mạng Hỏa.
- Gà Ó mạng Thổ.

Chỉ có gà ngũ sắc (trên mình có năm màu lông) thì không ứng với ngũ hành nên hợp với mọi sắc lông gà khác.

Cũng xin được lưu ý: Chữ Khắc ở đây hiểu theo nghĩa là Thắng, hay Chiến Thắng.

Xin nói một cách rõ ràng hơn:

Nếu hai con gà cùng đồng chạng với nhau thì:

- Gà Nhạn đá ăn gà Xám.
- Gà Xám đá ăn gà Ó.
- Gà Ó đá ăn gà Ô.
- Gà Ô đá ăn gà Điều.
- Gà Điều đá ăn gà Nhạn.

Theo người xưa thì sắc lông của gà cũng kị nhau.
Chỉ có con gà Ngũ Sắc thì không kị con nào.

CÁCH CHỌN NGOẠI HÌNH GÀ NÒI TRỐNG

Với người bình thường thì họ xem thường *ngoại hình con gà nòi trống*. Nhưng, với người nuôi gà đá thì phần ngoại hình của gà rất quan trọng, con nào có tốt tất cả mọi phương diện mới chịu nuôi.

Người chuyên môn chỉ cần nhắc con gà trên tay là họ có thể biết chắc được nên nuôi hay không rồi!

Dưới đây là tiêu chuẩn chung của Gà Đòn và Gà Cựa :

- **Đầu gà:** Đầu gà to nhỏ không cần thiết mấy, miễn sao đầu và cần cổ phải tương xứng với nhau. Nếu được đầu to và cần cổ to tương xứng thì tốt nhất. Gà đầu to và cần cổ to thì mạnh mẽ, nếu kèm với cặp mắt lanh, sắc sảo mới thật tốt.

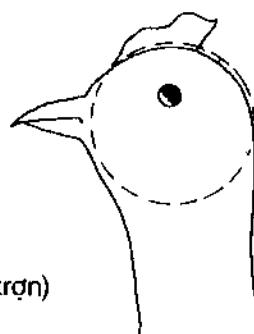
- **Mồng gà:** Nên chọn gà *mồng trích* mà nuôi. Loại mồng này nhỏ, tương đối mọc sát đầu nên dịch thủ khó lòng cắn dính mồng để tung chân đá đòn "sê" được. Mồng nhỏ, gọn thì dễ tránh đòn. Các loại mồng ba lá hoặc mồng dâu đều xấu.

So với vùng mặt và cổ, mồng gà là nơi dễ xuất huyết ra nhiều nhất, làm gà mau suy yếu. Đó là chưa nói đến việc máu ở mồng chảy xuống sẽ làm mờ mắt, gà không thấy đường mà đá nên thua hỏng.

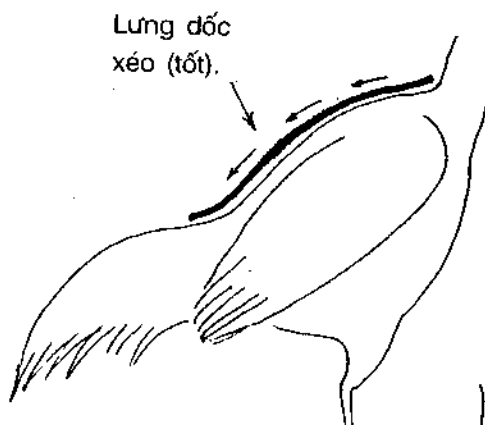
- **Mắt gà:** Mắt gà cần phải to và sâu, con người nhỏ nhưng lanh lợi. Gà *mắt thau* tốt nhất. Kể đó

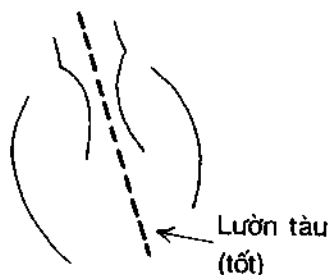
Gà mặt chữ Điền
gan lì (mặt bậm trợn)

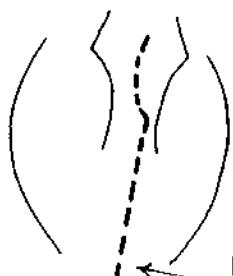
Gà mặt Nguyệt
lanh lẹ (mặt
thanh tú
nhẹ nhõm)

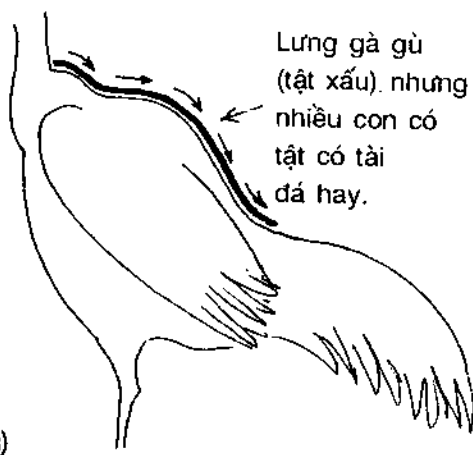
Lưng dốc
xéo (tốt).

Lườn tàu
(tốt)

Lườn
vay (xấu)

Lưng gà gù
(tật xấu), nhưng
nhiều con có
tật có tài
đá hay.

là mắt bạc. Các loại mắt đỏ, mắt đen đều xấu. Mí mắt cũng mỏng mới tốt.

- **Mỏ gà:** Mỏ gà phải ngắn, to và mảnh. Có như vậy mới dễ mổ, dễ cắn. Mà khi mổ thì mổ đau, khi cắn thì cắn dính chặt. Ai cũng biết, khi mổ mổ và cắn chặt vào địch thủ thì gà đã có một điểm tựa vững chắc để đôi chân mạnh mẽ tung đòn. Có khi chỉ cần cắn chặt một lần mà tung được đến hai ba đòn rất hiểm mới chịu nhả! Như vậy, cái mỏ gà rất lợi hại, ta không nên xem thường.

- **Cần cổ gà:** Nếu gà có đầu to thì cần cổ gà phải to mới tương xứng. Gà cổ to thì mạnh mẽ. Cổ cần phải to và dài, xương cần liên lạc với nhau, và không được lệch vẹo. Gà nào cần cổ nghiêng, đầu nghiêng thì ta nên loại bỏ, đừng tiếc.

- **Móng gà:** Móng gà, ta cũng không nên coi thường. Móng phải cứng, chắc, đầy đủ, vì tám cái móng này góp phần lợi hại trong việc sát thương gà địch. Móng *thối* (của ngón *thối*) được coi như một cái “cựa phụ” vì nó cũng đâm. Ngón *chúa* thì để móc ngay yết hầu của đối phương. Nên lựa gà nào có móng ngay thẳng, đừng vẹo vọ, vừa xấu, vừa phản tác dụng.

Muốn vậy, trong chuồng gà nên bắt ngang một cây cầu tròn to bằng cán dao cho gà đứng. Nền chuồng gà nên nện cho cứng, bằng phẳng. Ngày xưa, các tay chơi gà giàu có, thường cho gà đứng trên bộ ván ngựa để tạo thế đứng vững vàng cho gà, móng không hư hỏng. Móng phải suông sẻ và cong.

- **Chân gà:** Phải cứng cáp, phải là chân vuông mới tốt. Chân không được mang dị tật để bước đi được vững vàng.

- **Lưng gà:** Lưng gà dài vừa phải, nếu ngắn sẽ mất vẻ đồng thanh, đồng thủ so với bộ phận khác.

Phần lưng phía giáp cổ phải cao hơn phía đuôi mới tốt. Đó là cái thế đứng “giọt mưa”.

- **Lườn gà:** Lườn gà phải thẳng, không được cong. Gà mà vẹo lườn, thì thân bị lệch, tạo thế đứng không được cân đối.

- **Đuôi gà:** Bộ đuôi gà rất cần thiết, không những làm đẹp cho gà mà còn có nhiều lợi ích khi đá. Nhờ vào đuôi mà khi đá, con gà bớt té; nó tạo nên sự cân bằng cho gà. Gà thiếu đuôi tức là đuôi ngắn, hoặc lông đuôi sợi ngắn, sợi dài xơ rơ xác rác thì gà dễ té dù bị đá nhẹ. Nhưng nếu đuôi quá cũng là bất tiện vì gà sẽ đạp lên lông đuôi của mình, vướng bận đôi chân rồi té.

- **Ghim gà:** Chọn ghim gà cần chú ý đến hai điểm:

a) Ghim càng khít càng tốt.

b) Ghim dài bằng nhau, không được cái ngắn cái dài.

Ghim gà là hai cái xương nhỏ nhô ra ở hai bên lỗ hậu môn. Hai ghim phải dài bằng nhau mới tốt. Nếu một ghim ngắn, một ghim dài thì trước sau gà đó cũng bị dui mất. Kê hở giữa hai ghim càng hẹp càng tốt, dứt vừa lọt ngón tay út là vừa. Hẹp hơn nữa càng hay.

Kinh nghiệm cho thấy hễ hai ghim càng khít thì hai chân gà sẽ đá chụm nhau, tạo ra những đòn đá mé rất nguy hiểm.

Con gà đá hay là con gà chỉ tung đòn hiểm vào phần đầu, mặt và cần cổ địch thủ. Nếu chỉ đá vào vai, vào cánh địch thủ thì chẳng thấm tháp gì.

Trong trường hợp hai ghim quá rộng thì gà tung đòn trật ra ngoài, đôi khi tai nghe rẹt rẹt dễ sợ, nhưng chỉ toàn đòn gió không hại gì đối phương.

- **Lông gà:** Với gà đòn thì bộ lông bị tỉa xén gần hết, chỉ chừa lại phần lưng, phần ngực và một

ít ở đuôi. Còn những phần khác bị hớt trụi lông để vô nghệ cho gà săn thịt.

Nhưng với gà cựa thì lông phải nhiều, càng nhiều càng tốt. Lông gà phải cứng nhưng không được giòn, như vậy mới tốt.

Về lông gà thì người ta chọn theo ý thích. Có người cả đời chỉ thích nuôi gà Ổ. Có người lại thích nuôi gà Xám... Tuy nhiên đó là nuôi để ngắm cho mãn nhãn, còn ra trường thì sắc lông cũng góp phần vào việc thắng bại, chứ không phải chuyện chơi. Cứ đọc lại bài CÁCH CHỌN LÔNG GÀ THEO “NGŨ HÀNH” thì sẽ biết.

- **Cựa gà:** Với trống đòn thì người ta đá đòn chứ không dùng đến cựa. Với gà đòn thì người ta tìm đủ mọi cách làm cho nó nín cựa. Nhưng với gà cựa, tất nhiên phải đá cựa, nên người ta chọn những gà có cặp cựa hết sức tốt mới dùng. Đá gà cựa mà cựa không ra gì chẳng khác tay không đánh vào người cầm dao!

Cặp cựa gà rất nguy hiểm. Có đâm là có máu nên chỉ cần trúng chỗ hiểm một đòn là đủ chết con gà. Chính vì lẽ đó nên ít người chịu nuôi gà cựa. Công phu nuôi một con gà hơn một năm trời mà chỉ ra đá một vài “nhang” đã thành gà chết thì quá uổng. Nhiều lúc chủ mới “thả” đã vội bỗng xác lên vì chưa chi đã bị gà người đâm chết!

Cựa gà tốt là những cựa sau đây: - Cựa Tam Lan (còn gọi là đen lem): Vì trông nó lem luốc, đen không ra đen, trắng không ra trắng.

- Cựa Giao Chỉ: Đầu cựa hơi chéo lên, lợi hại vô cùng.

- Cựa Đạo Đức: Còn gọi là cựa Nhím. Cựa này tốt hơn cựa Tam Lan.

- Cựa Dao Dựng: Cựa này nằm hơi ngang, nhưng mũi lại cất chéo lên, rất lợi hại.

Đó là những loại cựa tốt, chỉ gà linh, gà dữ mới có. Còn gà tầm thường có những loại cựa sau đây:

- Cựa Sừng Trâu: Cong vồng lên, không đâm chém gì được.

- Cựa Xuội: Đầu cựa chúc xuống đất nên đâm không được.

- Cựa Xóc Đế: Còn gọi là cựa Nảy, gần giống như cựa Sừng Trâu, vô tích sự.

(Xin xem hình vẽ).

Tóm lại, khi chọn ngoại hình con gà, ta phải chọn tỉ mỉ từng phần một. Càng khó tính với mình chừng nào càng tốt bấy nhiêu. Như vậy ta mới mong có gà dữ mà nuôi. Hễ thấy dở là loại bỏ, không thương tiếc. Nuôi thêm chỉ tốn lúa, không lợi ích gì.

Điều đó cũng cho ta thấy, muốn chọn được con gà trống dữ mà nuôi là chuyện trần thân, vì vậy đừng hỏi tại sao người ta có gà dữ, mình nài nỉ hoài mà họ không bán? Nếu có bán thì phải bán với giá nào?

GÀ VẢY XẤU ĐỪNG NUÔI

*Nuôi gà thật lắm công phu,
 Nuôi rất cả lắm thì thu lời nhiều.
 Li cừ có bấy nhiêu điều,
 Trẻ lắm chú ý được nhiều điều hay.
 Cấn Tròn, Cấn Trườ¹ không may,
 Bỏ Biền¹ cũng bỏ, không may loại này.*

Vây Dâu Dâu đã ăn ai?
 Huyền Châm đóng bẫy ¹ ngay tại thua tiền.
 Gõn Nát: xuống bốn bốn liền,
 Hàng Tròn đóng bẫy phí tiền đường nuôi
 Em ² cản đường nước, thua người,
 Dâm Ngươi: số kiếp phải dui, khuôn lòng!
 Một bên Dâm Cảnh: lọt lòng,
 Ghim Dài, Ghim Ngắn: số phần dui luôn!
 Châu Tơ: chạm chập chết đòn,
 Vây Hậu thiếu cửa ³ chỉ còn rỏ li!
 Bạch Dâu Chè: sao rỏ kỳ!
 Dệ Tiền thiếu nát, il khi thắng người.
 Viêm Sơn ngón chừa: gà lồi,
 Tá năm ba cái ngay dưới, chạy dài...
 Cánh bu rây, Dâm ngón ngoài,
 Lẽ gà dui mắt, không sai đâu là.
 Khai Vương Tắm Vây: loại ra,
 Xổ Châu Tắm Vây ⁴ là gà rỏ đi!
 Sáu rây giữ lại gan lì,
 Không có Vây Dệ rỏ li cho rồi!
 Công nuôi gà xấu công lợi!
 Nuôi thêm lớn lúa, thiệt thời công chằm !

(V. CH.)

-
- (1) Gà đã xuống bốn, đừng nuôi.
 (1) Vây Huyền châm đóng ngay cửa mới tốt, dâm dui mắt gà người.
 Huyền châm đóng không ngay cửa thì thường thua ngược.
 (2) Vây Em.
 (3) Vây hay phải đóng tới cửa mới tốt.
 (4) Vây Khai vương và Xổ Châu sáu vây mới tốt, nếu tám vây
 là gà đã xuống bốn, đừng nuôi.

CÁCH CHỌN GÀ NÒI MÁI TỐT

Tục ngữ có câu “chó giống cha, gà giống mẹ” điều đó có nghĩa là bầy con sẽ ảnh hưởng mẹ rất nhiều, ảnh hưởng ở cha chỉ một phần nhỏ.

Vì vậy, chọn một con gà mái nòi để nuôi làm giống không phải là chuyện dễ dàng gì. Thường thì ai có mái tốt nấy nuôi, không ai chịu nhường cho ai cả. Xưa, có nhà truyền nhau một giống gà mái từ đời này sang đời khác suốt cả trăm năm. Dĩ nhiên, gà mái có xuất sắc, người ta mới giữ lâu, còn gà mái ra con chỉ có đá thua thì giữ mãi làm gì.

Chọn một con gà mái Đòn cũng như Cựa trước tiên phải chọn cho được gà thật tốt, tức là giống tốt, nổi danh nhiều đời. Mái mà vô danh tiểu tốt thì người ta cũng chẳng nên nuôi. Thà là bỏ tiền ra mua gà dữ về nuôi còn hơn là nuôi mái dở trong nhà.

Chọn mái cũng như chọn trống, vẫn phải chọn những ưu điểm trong phần ngoại hình gà: Đầu, mỏ, mắt, mỏ, cần cổ, lưng, lườn, lông, ghim... Phần nào cũng phải tuyệt hảo mới tốt.

Điều cần nên chú ý là thân mình gà mái phải bầu bĩnh vai nở hông rộng.

Mái nòi trung bình để mỗi lứa chừng tám trứng. Nó nuôi con không giỏi bằng gà Tàu, vì vậy ta phải cho gà con ăn thêm vào buổi chiều mới đủ sức lớn.

Có mái tốt, ta phải chọn cho được trống tốt. Trống tốt là trống có những tiêu chuẩn sau đây:

- Không *trùng huyết* với gà mái. Tức là không cùng dòng giống, không chung huyết thống với nhau.

- Trống phải *rất* giống nòi, không phải là gà *chạ* (gà lai).

- Trống phải *trên hai năm tuổi*, không bệnh tật, và đang sung sức.

- Trống phải là *gà dữ*, đã từng thắng trận.

- Trống phải có *vóc dáng to*, vì con sẽ ảnh hưởng tinh thần của gà *cha*. *Cha to xương thì con lớn vóc*.

Gà mái đẻ lứa so, không ai cho ấp, mà có cho ấp đi nữa thì lứa con nở ra không dùng được, vì gà con lứa so thường giòn lông. Ta nên nuôi từ lứa thứ hai trở đi.

Gà mái nòi không nên nhốt như gà trống. Điều cần phải cố gắng giữ gìn không cho gà *chạ* đập vào.

Mái nòi tuy trên mười năm tuổi vẫn còn đẻ, nhưng ta chỉ nên nuôi đến năm thứ bảy thứ tám là vừa. Vì rằng mái gà vừa đẻ ít, lại nuôi con rất tẻ. Con mẹ thường nghềnh ngãng, đi một đằng, con thì đi một ngã, chỉ tổ làm mồi cho điều quạ mà thôi.

Cũng cần xin nói thêm là mái nòi rất dữ, ta không nên cho hai mái đá lộn nhau. Khi gặp sự cố này, ta phải can ngay ra, vì nếu không, chúng sẽ đá nhau cho đến chết, chứ ít khi chịu chạy. Mặt khác trong trường hợp gà đang rụng trứng (sắp đẻ), chúng sẽ bị giập trứng mà chết hoặc bệnh hoạn. Như vậy có phải uống phí con gà quý không?

Chính vì cần có sự bảo toàn huyết thống, cho nên ta cần chọn cho mình một giống mái tốt. Không nên nuôi một lần hai ba giống mái khác nhau, để rồi cuối cùng chung *chạ* không biết giống nào hay giống nào dở!

CÁCH LỰA GÀ TỐT

Ai nuôi gà nòi cũng mong muốn có được những con nòi *thật tốt* mà nuôi, như vậy đỡ tốn lúa và tốn công chăm sóc. Gà tốt thì mua đâu ai bán, vậy thì chỉ còn cách “đổ mái” mà nuôi.

Trước hết phải chọn cho mình một giống mái thật tốt, nghĩa là rất giống nòi, lại là mái lì nổi tiếng. Sau đó, phải chọn một con trống đã có chiến tích về vang, lại còn sung độ để “phủ” mái.

Cha tốt, mẹ tốt thì hy vọng sẽ tạo ra bầy con tốt.

Có người chỉ nuôi một mái, nhưng có người vì đủ điều kiện chăn nuôi, như có vườn rộng, có sẵn thóc lúa trong nhà, có đông người chăm sóc, nên họ nuôi đến năm bảy mái. Như vậy, số gà con mỗi năm phải lên đến hàng trăm. Trong trường hợp này mà không biết gạn lọc, chọn lựa kỹ càng những con gà tốt mà nuôi thì thử hỏi làm sao mà nuôi hết? Và nuôi xô bồ như vậy thì đâu có lợi gì?

Có gà cha nổi tiếng, có gà mẹ nổi tiếng, nhưng người ta còn kỳ vọng vào lứa gà con nổi tiếng hơn, nên trước khi cho con mái xoáy ổ, nhiều người cầu kỳ đã lo tắm bổ cho gà cha mẹ ăn bổ dưỡng.

Mái thì cho ăn thêm trùn, dế, thằn lằn hoặc thỉnh thoảng cho ăn con nhái bén. Con gà trống thì mỗi ngày vài quả trứng tươi.

Khi gà ấp, có người còn cầu kỳ tạo hơi hướm mùi rần hổ mang vào trứng cho lứa gà con sau này tăng phần bạo dạn. Người ta cũng dùng một cái lu chiều cao hơn thước, trong đó thả một con rắn hổ mang cỡ lớn bằng bắp tay rồi thả con gà lứa chạ vào cho rắn ăn no nê. Loài rắn rần mà được ăn no, có thể nhịn ăn được hàng tháng, miễn là thỉnh thoảng xối vào cho nó gáo nước là cứ tiếp tục sống. Sau đó, người ta đặt ổ gà lên trên miệng lu cho gà mái nằm ấp. Làm vậy vì người ta tin rằng con rắn hổ sẽ khè nọc độc lên ổ trứng, “phù phép” cho lứa con sau này khỏi bệnh tật và đá tài tình.

Có người còn lấy một miếng da chồn, hay da cạp lột dưới đáy ổ cũng với sự tin tưởng như trên !

Sự thực thì do người ta quá mê gà mà làm chuyện... bậy! Hễ có gà cha tốt, gà mẹ tốt là đủ cho ta hy vọng vào lứa con tốt rồi !

Nhưng, cũng xin nhắc lại, trong một lứa gà, không phải con nào cũng tốt, con nào cũng nên nuôi cả. Cần phải lựa chọn kỹ càng và nhiều lần mới được.

Ai cũng biết lựa gà tốt mà nuôi là điều vô cùng cần thiết, nhưng mỗi người lại có cách lựa khác nhau.

Có người, gà con mới “xuống ổ” được vài ngày, đã bắt đầu lựa dợt dẫu. Họ dùng kính phóng đại rọi vào đầu gà để nhìn mắt, mỏ, rồi rọi vào chân để xem vảy ra sao. Dĩ nhiên cách lựa như vậy là quá sớm. Từ đây đến bảy tám tháng tuổi, chắc gì con gà còn sống để cho mình nhờ ?

Có người nhờ có vườn rộng nên nuôi thả tự do, chờ tới lúc gà mở miệng gáy te te, độ sáu tháng tuổi, mới bắt đầu chọn lựa. Lựa như vậy lại e rằng quá trễ.

Thông thường người ta lựa gà con thành ba đợt như sau:

- **Đợt đầu:** Lúc gà được hai tháng tuổi.
- **Đợt hai:** Lúc gà được bảy tháng tuổi.
- **Đợt ba:** Lúc gà được chín tháng tuổi. Và đây là đợt cuối cùng. Một là nuôi luôn, hai là loại ra ăn thịt.

Lựa đợt đầu: Gà nòi được hai tháng tuổi, thân mình bằng nắm tay, vẩy chân đã nổi rõ. Đợt này ta chỉ coi sơ vóc dáng; con nào mạnh khỏe, sồn sồ, thân hình cao lớn, ta nên làm dấu chọn riêng để hàng ngày theo dõi. Ngay đợt đầu này, ta chú ý coi rõ vẩy đóng ở chân.

Gà lớn con, sồn sồ mạnh khỏe là một chuyện, nhưng nếu vẩy xấu như: CÁN TRÊN, CÁN DƯỚI, XỔ CHẬU TÁM VẢY, KHAI HẬU, NÁT HẬU, DẬM NGOẠI, VẢY ĐẬU ĐẬU, BỀ BIÊN, KHAI VUÔNG TÁM VẢY, SỔ NGOẠI, SỔ NỘI, GỐI NÁT... thì phải loại bỏ ngay đợt đầu.

Chỉ gà nào có vẩy tốt sau này mới chọn lại: HAI HÀNG TRƠN, VẢY VẤN SÁO, DẬU SÀN, VẢY QUI, ÁN THIÊN, ÁN VÂN, ĐẠI GIÁP NGOẠI, TAM TÀI VẤN KHÂU, ÁN TÂM, KHAI DƯƠNG, PHỦ ĐỊA, NGUYỆT SA, HÀM LONG, ĐỘC ĐÀO, XUYỀN ĐÀO, YẾM TÂM, HOA THI, NGHỊCH LÂN, NGU KHẨU, HỔ ĐẬU, HUYỀN CHÂM, KIM GÚT, CÚC BỒN, NHẬT THÂN... Gà nào chỉ cần có một hay hai vẩy trên đây là gà dữ, ta cần chú ý săn sóc riêng.

(Xin xem hình vẽ hướng dẫn cụ thể từng vẩy một ở phần kế tiếp).

Lựa đợt hai: Gà nòi được bảy tháng tuổi, xương cốt đã cứng cáp, dáng đi ra vẻ “trao mười bảy bẻ gãy sừng trâu” rồi. Ở tuổi này gà đã gáy khá rõ. Gà đã biết gáy là gà bắt đầu sung, đã biết ve mái, đã hấu

đá như ngựa con mới lớn. Ta bắt chúng nhốt lại để kiểm soát đợt hai.

Xin nhắc lại đây là những con gà có vảy tốt mà ta đã ưng ý trong kỳ lựa đợt một. Trong đợt này, ta chỉ rà soát lại các phần:

- *Sức khoẻ toàn diện*: Xem mấy tháng qua có bệnh tật gì không. Nếu có thì liệu có ảnh hưởng về lâu về dài không. Các phần về ngoại hình (xem phần trước) Nên chọn thật kỹ, chẳng hạn nếu cổ cong lườn vẹo... thì cũng loại bỏ, không từ. Gà nào thật sự hoàn hảo về ngoại hình mới được giữ lại mà thôi.

- *Rà soát lại chân gà*: Xem mấy tháng qua gà có bị dị tật gì không. Coi kỹ lại các vảy tốt xấu ra sao, vì sợ đợt đầu mình quá chủ quan nên coi lộn.

Mọi việc nếu được hoàn toàn ưng ý, thì ta cho gà *xổ thử* để xem võ nghệ ra sao. Xổ xong thì “lắc tích” liền.

Trong lần xổ thử này, ta nên xổ với con gà khác bầy, nhưng cùng trang lứa với nó, tuyệt đối không xổ với gà đã thắng trận, vì như vậy, gà mới “ra trận” lần đầu có thể bị “bể” nghĩa là bị đòn đau mà chạy mất luôn. Nếu gặp trường hợp này thì đừng trách gà mà chính nên trách mình. Vì ai lại đem một võ sinh ra đấu chí tử với một võ sư nhiều trận mạc?

Và tất nhiên, điều ai cũng biết, là gà đòn xổ với gà đòn; gà cựa xổ với gà cựa.

Gà đòn bảy tháng tuổi thì chưa lú cựa. Nhưng gà cựa vào tuổi này, có con *mau cựa* đã có đôi đoạn dao dễ nể rồi. Xổ gà cựa, ta phải dùng lá chuối khô và giẻ rách bịt cựa lại để khi xổ không gà nào bị thương tích.

Gà mới xổ thử lần đầu tránh né chậm chạp, ra

đòn lúng túng, nhưng ta cũng cho nó xoắn mười lăm phút để dò xem cuối cùng nó sẽ lộ ra “miếng” gì hay. Thông thường, khi đầu đòn, khi mê trận, những sở trường, sở đoản có bao nhiêu gà tung ra hết. Do đó, người lựa gà phải đặt mình vào địa vị ông giám khảo khó tính để đánh giá đúng tài cao thấp của thí sinh. Có những con gà ngay phút đầu đã ra đòn độc, nhưng có con mãi đến phút cuối mới lộ nòi cho thiên hạ biết mình cũng dữ không ai bằng.

“Tuyệt chiêu” ra trước hạ ngay địch thủ có thể là thần kê; “độc chiêu” ra sau mà thắng chính là con gà dữ.

Tuy nhiên, xem gà xoắn thử đợt đầu cũng chưa nên đặt trọn tin tưởng vào tài năng của nó vội. Ta cứ theo dõi để chờ thử đợt sau. Bây giờ, xoắn xong thì lo việc “lắc tích” cho gà.

Con gà mà có tích lòng thông hai bên mép tay thì đẹp đầu không thấy, chỉ gây đại họa cho nó. Khi đá, nếu địch thủ cắn được miếng tích làm điểm tựa để tung đòn thì có thể bị gây cản cổ, hoặc khai luôn... vạ lúa (Đâm thủng bầu điều) !

Gà mới xoắn xong thì mệt mỏi, thân thể rã rời, mặt mày ê ẩm, cho nên được lắc tích ngay thì nó sẽ không cảm thấy đau đớn nhiều. Nó không đau thì ít vùng vẫy, nhờ đó mà máu chảy không nhiều, bớt hại sức.

Việc lắc tích phải có hai người: Một người ôm chặt gà và giữ đầu gà cho chặt. Người kia lo việc phẫu thuật.

Dụng cụ là một lưỡi dao cạo bén ngọt và một chén nhỏ đựng dầu hôi trộn với muối và một nhúm bồ hóng, hoặc lọ nghệ cạo dưới đáy nồi. Có người

cẩn thận, muốn vết thương mau lành thì dùng kim chỉ để may.

Trước tiên, người ta cầm tích con gà vò mạnh bằng hai đầu ngón tay một lúc cho máu vùng đó tan đi, da thịt gà tê tái đi. Sau đó dùng lưỡi lam cắt bỏ miếng tích thừa đó đi. Chỗ cắt được bôi ngay hỗn hợp dầu hôi, lọ nghệ và muối để cầm máu. Nếu ai cẩn thận muốn may vài mũi cho vết thương mau lành thì cắt tích xong là may ngay, sau đó mới xúc đồ cầm máu.

Con gà được lặc tích xong, mặt mày trông gọn gàng, nhẹ nhõm. Ta nên nhốt gà vào nơi yên tĩnh, cho ăn uống no đủ. Người xưa đã bảo: "*Chó lành da, gà lành xương*", chỉ độ nửa tháng là vết thương lành lặn như cũ, nhưng phải vài tháng sau mới có thể mổ lần hai. Xổ sớm, da non chưa lành hẳn, vết mổ cũ có thể chảy máu trở lại.

Lựa đợt ba: Lựa gà đợt ba là lựa gà lần cuối cùng. Lần này vẫn quan sát lại phần ngoại hình, và sau đó là mổ thử lần hai. Đợt ba tiến hành sau đợt hai chừng hai tháng, khi gà đã thật sự lành tích.

Trong lần mổ gà lần này, ta nên thử sức gà tư với gà đã thắng trận để xem tài nghệ nó đã tiến bộ đến đâu. Nếu con gà đã đá đòn có triển vọng thì ta nên tuyển nuôi luôn, ngược lại nếu quá tồi thì nên loại bỏ.

Được biết, gà có nhiều thể đá rất độc, nếu trúng vào chỗ hiểm thì có thể kết liễu ngay đời địch thủ. Đó là những đòn sát thủ mà những con gà linh hoặc gà thiết dữ mới thực hiện được.

Thường những đòn độc là những đòn:

- **Sổ:** Cẩn dính vào mỏng của địch thủ để lấy điểm tựa rồi tung đòn tổng vào cần cổ, có thể làm

sái cần cổ “trật khớp xương cổ” khiến địch thủ lần quay, hoặc chịu không thấu nên bỏ chạy. Với gà cựa thì *đòn sỏ* là đòn vừa đá vào cổ, vừa đâm vào họng, hoặc bầu điều.

- *Mé*: Đá thốc vào mang tai, vào mặt, khiến gà địch thủ xể mày bể mặt hoặc dui mắt. Gà cựa mà giỏi đòn mé thì đó là thiệt dữ, kết thúc chiến trận nhanh.

- *Xạ*: Bất thành linh tung đòn vào gà địch, đòn này thường nhắm vào cần cổ và mặt, nếu hai chân cùng trúng một chỗ thì chẳng khác nào búa tạ giáng vào! Đó là vì gà khi xạ thì đá song phi. Đòn này có nơi gọi là “quăng”.

- *Song phi*: Hai chân bung lên một lần vài ba hiệp liên tiếp. Với gà ghim khít thì đòn song phi rất lợi hại.

- *Hồi mã thương*: Đang đá giữa chừng, giả bộ thua, hoặc là bị đòn đau thua thật, nhưng chạy một vòng cho địch rượt đuổi bất thần tỉnh táo quay lại tung một đòn trí mạng khiến gà địch chạy dài... Gà mà có đòn thế “hồi mã thương” là loại linh kê, khó kiếm.

- *Dĩa*: Có nơi gọi là *Vĩa*. Khi mệt, biết chui vào nách người ta để né đòn, bỗng bất thần ngóc đầu lên phía nách cắn vào cần cổ làm điểm tựa rồi đá thốc lên. Người ta gọi là đòn dĩa (hay vô dĩa) vì hai con gà cứ xoay vòng vòng theo hình tròn dĩa, con thì cố tránh không cho gà địch cắn vào cổ còn con kia thì cố xoay trở để cắn vào cổ để đá cho bằng được. Hai con cứ thế mà xoay vòng vòng.

Với gà đòn thì “đòn dĩa” sẽ làm cho địch thủ tức ngực hoặc gãy cách.

Với gà cựa thì “đòn dĩa” sẽ là dịp đâm thốc cựa vào bầu điều hay tim phổi. Đây là đòn độc hiểm...

Còn những con gà chỉ đá đòn gió, đá nghe rẹt rẹt nhưng không trúng gà người, hoặc chỉ đá vào vai chưa đủ đô cho người ta ê ẩm, hay cật cẳng không muốn lên... thì còn cách rô ti, nuôi làm gì vô ích!

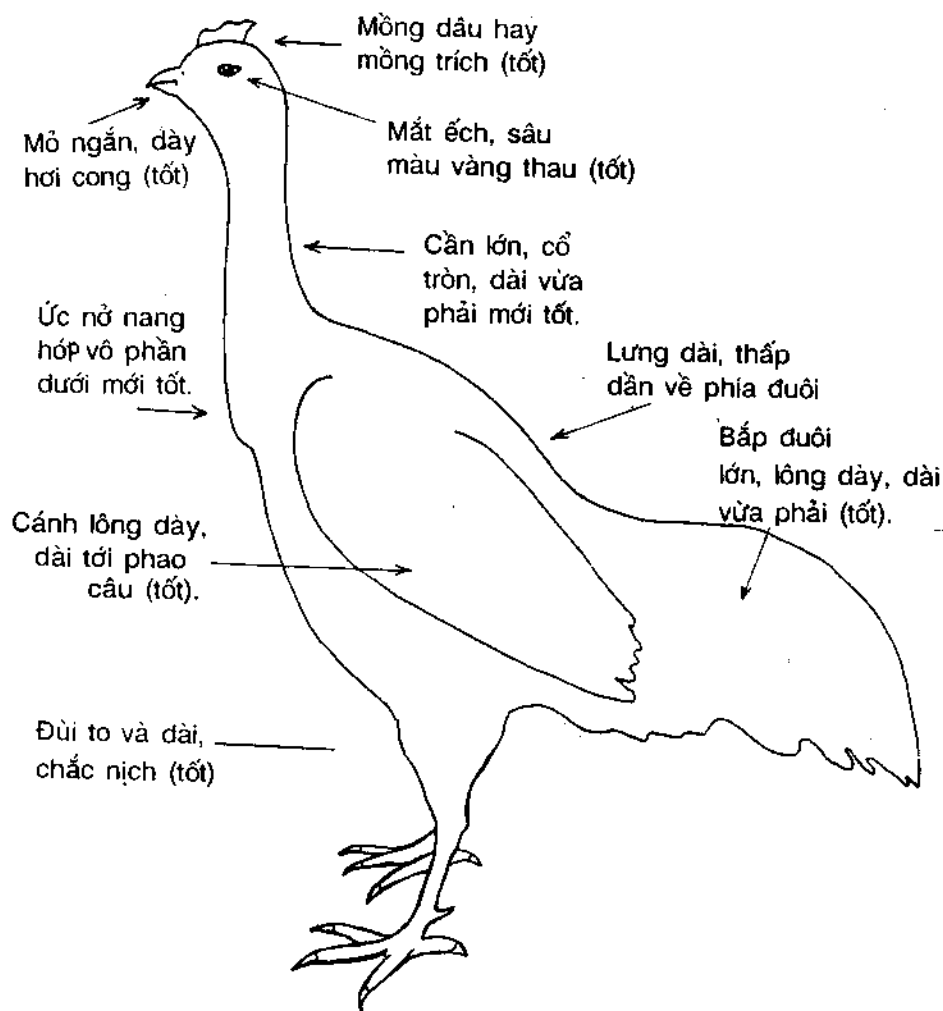
Nói đến *đòn*, *thế* của gà, cũng nên nói thêm những *chỗ nhược*, hoặc *tử điểm* trong mình gà.

Gà bị đá trúng vào chỗ hiểm, chỗ nhược thì chết ngay, nếu không cũng quá đau đành thua trận:

- *Ở phần đầu*: Ngay chỏm đầu, chỗ vị trí mồng gà là điểm yếu nhất, vì đó là xương mỏ ác. Nếu bị cựa đâm vào chết ngay, còn nếu bị đòn táng vào cũng lắc đầu xây xẩm, tối tăm mặt mũi.

- *Ở phần cổ*: Cổ gà tuy nhỏ thịt săn chắc, nhưng là nơi thường xuyên hứng đòn nên dễ gặp nguy hiểm. Cựa đâm vào cổ, nếu trúng vào giữa hai khớp xương thì coi như gãy cổ, chết ngay, nếu trúng vào phần mềm, có thể bị cắt đứt cuống họng. Còn bị gà đòn mà đá vào cổ, vẫn có thể gãy cần cổ, hoặc giãn cốt cũng nguy. Vì vậy, gà cần phải có cổ to săn thịt. Muốn gà có cổ to, ta tập cho uống nước đêm, lâu dần cần cổ sẽ nở. Trong phần cổ này nó có một nhược điểm là *yết hầu*, cựa đâm vào chỗ này thì chẳng khác nào gà bị cắt tiết?

- *Ở bầu điều*: Trước khi đá một buổi, người ta bắt gà nhịn đói, để cho tiêu hết phần thức ăn còn lại trong bầu điều. Nếu sợ gà khát thì cũng không cho uống thẳng hơi, sợ bầu điều căng dễ bị cựa đâm vào thì khốn. Trong khi gà đá vừa dứt hiệp, nếu thấy gà quá đói, mất sức thì nên cho ăn chút ít cơm nguội để “cầm hơi”. Bầu điều là nơi dễ hứng đòn mà lại dở

chịu đòn, mà tránh né cách nào cũng không được. Vì vậy, gà nào xâm phạm được vùng này thì kể như nắm được phần thắng trong tay!

- Ở cánh gà: Cánh gà có nhiệm vụ giữ thắng bằng cho con gà khi đá. Nếu cánh bị gãy, tất nhiên gà bị thua. Bầu điều lủng, người ta còn thể may lại cho đá tiếp, còn cánh gãy thì làm sao thắp cho êm? Nếu bị đòn đĩa cũng dễ dàng bị gãy cánh. Cánh mà bị cựa đâm vào thì cũng bị xuội luôn. Cánh mà xuội cũng vương cho chân lui tới...

Bây giờ trở lại vấn đề lựa gà.

Khi đã ưng ý với thể đá độc hiểm của gà, nhất là sau khi đã lựa chọn kỹ càng về phần ngoại hình, thì con gà đó phải được nuôi riêng.

- Nuôi riêng để cho ăn uống đúng mức theo tiêu chuẩn một con gà đá. Tức là nước thì có thường xuyên, nhưng lúa thì ăn đúng bữa, sau bữa thì cất đi, có như vậy gà mới chịu ăn no.

- Nuôi riêng để gà khỏi đá lộn lung tung với gà khác.

- Nuôi riêng để gà không đập mái, hại gà. Con gà đá không ai cho đập mái, như vậy nó mới sung. Con gà sung thì miệng lúc nào cũng túc mái, gặp người lại gần thì ra điệu như ve mái, mặt lắc lắc có vẻ lắc cắc làm tàng. Nhiều khi lại xệ cánh múa một vòng ra chiều như muốn "phủ mái" vậy.

Tiện đây cũng nên nói thêm là gà trống được hai năm tuổi đập mái thì gà con mới dễ nuôi. Trống tơ cản mái không ra gì! Có thể dùng gượng ép: Trống tơ cản mái già!

Gà trống phải trên một năm tuổi mới đá được.

CÁCH CHỌN GÀ CÓ VẢY TỐT

Gà nòi đá hay hoặc dở phần lớn là do ở bộ chân. Chân phải vuông, sắc cạnh như cây thước kẻ, gân guốc, chắc chắn như một khúc roi song, trên đó có vảy thật tốt thì mới là gà dữ.

Người ta có thói quen, khi bồng con gà trên tay, trước hết là coi sơ cái mặt xem nó có lanh lợi hay không, sau đó là quan sát kỹ bộ chân. Bộ chân tuy nhỏ, nhưng lại có lắm cái để mình quan tâm. Tùy theo trình độ hiểu biết của mỗi người về vảy gà mà có mức độ lưu tâm chú ý khác nhau. Người biết sơ sịa thì nhìn tổng thể, kẻ rành rẽ thì nhìn từng cái vảy một từ trước ra sau, cân phân những cái hay cái dở... Có khi mân mê xem xét cả giờ vẫn chưa xong!

Nhưng cũng có người lý luận rằng:

- Con gà nòi đá thắng hay thua là do sức lực nó mạnh hay yếu, tài nghệ riêng của nó cao hay thấp, và trong vụ đó, còn phải kể đến sự may rủi nữa. Còn mấy cái vảy thì đâu có can dự vào?

Lý luận như vậy đâu dám bảo là sai!

- Đúng là con gà có lực tất nhiên phải đá thắng con gà sức yếu rồi. Gà mạnh thì đá đau đòn, có sức chịu đựng giỏi, đá nhau cả buổi chưa thấm mệt. Còn gà yếu sức, cất chân lên không muốn nổi thì còn mong đá ăn ai?

- Đúng là khi xáp trận với nhau thì tất nhiên con gà nào có đòn độc hiểm là con đó thắng. Gà nào càng độc thì càng thắng nhanh. Kết thúc trận tranh hùng càng sớm.

Còn chuyện may rủi là chuyện miễn bàn, vì thực tế nó là như vậy. Có nhiều con gà đá thật dữ dằn thắng đó, nhưng có trận phải thua vì một đòn đá hoảng của con gà tôi. Chuyện đó xưa nay vẫn thường xảy ra ở các trường gà.

Tất cả những chuyện vừa kể trên đều đúng. Nhưng có điều chúng ta phải nhìn nhận là những con gà tài, gà thắng trận ở trên thường là những GÀ NƠI CÓ VẦY TỐT. Trong khi đó, những con thua thường là những GÀ NƠI CÓ VẦY XẤU ! Đó là chuyện không ai còn có thể nghi ngờ.

Con gà có vầy tốt mà thua con gà có vầy xấu có thể là nhiều lý do.

Có vầy tốt, nhưng vẫn thua gà vầy xấu nếu trước khi đá chủ cho ăn no bị tức bụng, hay bị đối phương chơi xấu bằng cách thuốc gà, hoặc lên giở trò ma giáo... (sẽ đề cập ở chương sau).

Chính vì những lẽ kể trên, nên người ta phải lựa chọn thật kỹ một con nòi toàn bích về mọi mặt để nuôi, trong đó VẦY TỐT luôn luôn đóng vai trò quan trọng.

Chân gà nòi có nhiều dạng vầy : Vầy tốt lẫn vầy xấu. Vì vậy ta phải chọn những con vầy tốt mà nuôi, gà vầy xấu nên loại bỏ không thương tiếc.

Chuyện hình dáng bên ngoài của con gà thì ngay người mới vào nghề nếu được chỉ vẽ sơ sơ, họ cũng thể hiểu và nhớ được, chứ còn vầy gà thì ngay cả

những người nuôi lâu cũng chưa chắc đã am tường tất cả.

Trong cuốn sách NGHỆ THUẬT NUÔI CHIM HÓT VÀ NUÔI CHIM CẢNH, tôi đã có dịp trình bày sơ qua đến nỗi khổ của mình trong suốt mấy mươi năm qua về việc học hỏi kinh nghiệm để nuôi gà nòi, mà sự hiểu biết cũng không đi đến đâu. Sách dạy thì không có mà đi hỏi kinh nghiệm của các bậc cha chú thì họ giấu nghề. Nể nang lắm, họ cũng trả lời những “chuyện bên lề” cho có lệ, chứ không thiết thực gì cả.

Những kẻ biết nghề thì cố giấu. Những kẻ không biết thì lại huênh hoang chỉ vẽ lung tung. Đó là nỗi khổ những ai mới vào nghề mà không được ai hướng dẫn tường tận.

Sau đây, tôi xin trình bày bằng hình vẽ những vảy tốt của gà nòi để các bạn tiện theo dõi.

Hy vọng rằng trong chuồng gà của các bạn đang có những con gà dữ này:

CHỌN GÀ VẢY TỐT

Nuôi gà chọn giống chọn dòng.

Chọn hình, chọn dáng, chọn mông, chọn đuôi.

Trước sau sẽ kể rạch ròi,

Giúp nhau chọn lựa con nòi trứ danh.

Cố công chọn vảy lột lành,

Tổ công nuôi dưỡng không thành công lại.

Chọn vảy cần thận ai ơi,

Kiểm gà vảy lột mà nuôi đáng tiền.

Trước hết, chọn rầy Ấn Thiên,
 F.L.H.F.L.T càng quý, đắt tiền cũng mua.
 Gà này mạng lớn không thua,
 Nghìn con có một làm rùa lại trường.
 Ấn Văn gà dữ trong chuồng,
 Ấn Tâm cũng chuồng ra trường đá ăn.
 Chọn rầy phải chọn Dầu Tàn,
 Đá đầu khía nhọn nát gan gà người.
 Táy Quí Văn Sáo lựa nuôi,
 Gà dữ mới có, gà lời khiếp cái.
 Hồ Dầu dăm nhỏ mà tài,
 Tóng ngoài ngón chúa ngoài thường khinh.
 Tốn là rầy độc gà linh,
 Tung đòn địch đáng thất kinh gà người.
 Hồi đòn một tiếng kêu "hời",
 Nếu không gãy cổ cũng thôi sụn chân.
 Huyền Châm, Gióp Hậu hay dăm,
 Duyên Lạc, Gióp Cừu, Nghịch Lân, Tam Tài...
 Cừu dăm sẵn sét ra cái,
 Tung chân là chém không sai phát nào.
 Như Thần Chi đá ào ào,
 G.I.Á.P.C.H.T cũng rầy, khác nao Tở Châm ?
 Hoa Thị là gà đại hung,
 Kim Quí là rầy vô cùng được khen.
 Tóng ngay cửa lại càng nên,
 Đá đầu thắng đó thật hên vô cùng.

Khai Đường sáu vậy đá lưng,
Là gà thất dữ nên mừng chọn nước.
Phủ Địa đá mãi không lùi,
Đếm Tầm cũng vậy dù đau cũng lì.
Tấn Khâu ngay cửa giới ghê,
Lẽ đằm là trứng còn chê cách nào?
Cúc Bôn vậy lột xiết bao,
Vều đóng ngay cửa gà nào cựa đường?
Dục Giáp Chi vậy thiệt thương,
Gà dữ mới có, hương đường Nhật Thân.
Dục Điền cũng phải lưu tâm,
Vều đóng chỉ cửa mới ăn gà người.
Tìm gà vậy lột mà nuôi,
Khế công chọn lựa nhưng vui sau này...

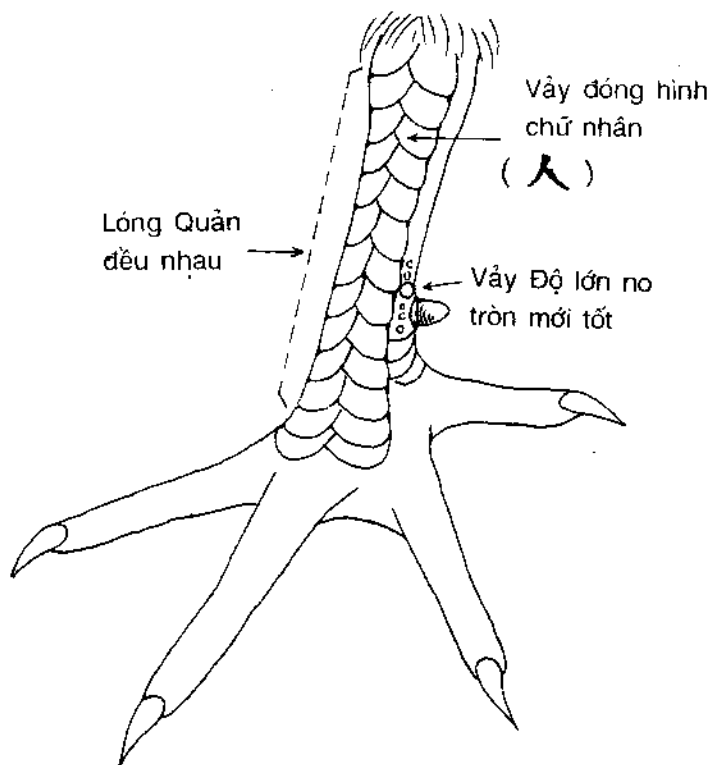
(N. Tú)

VỎ HAI HÀNG TRƠN

Chân gà nòi có vảy đóng hình chữ “nhân” từ trên xuống dưới, các lông vảy đều nhau thì gọi là VỎ HAI HÀNG TRƠN. Vảy này rất tốt, nên chọn nuôi.

Ngoài ra, phải có vảy độ lớn, no tròn mới tốt.

Gà HAI HÀNG TRƠN là gà ai cũng chọn nuôi, vì lẽ không có một vảy nào xấu cả. (H.1)

Hình 1

CÁCH CHỌN VẢY Ở CHÂN GÀ

Gà đá cần ở nước khuya, tức là có thể đứng vững bên suốt trận đá. Muốn có gà như vậy thì ta phải chọn gà có vảy ở các ngón như sau:

- NGÓN THỐI: Phải có bảy vảy, nhiều hơn càng tốt. Ngón thối của gà rất quan trọng, được coi là cái cựa thứ hai của gà vì ngón thối cũng đâm.

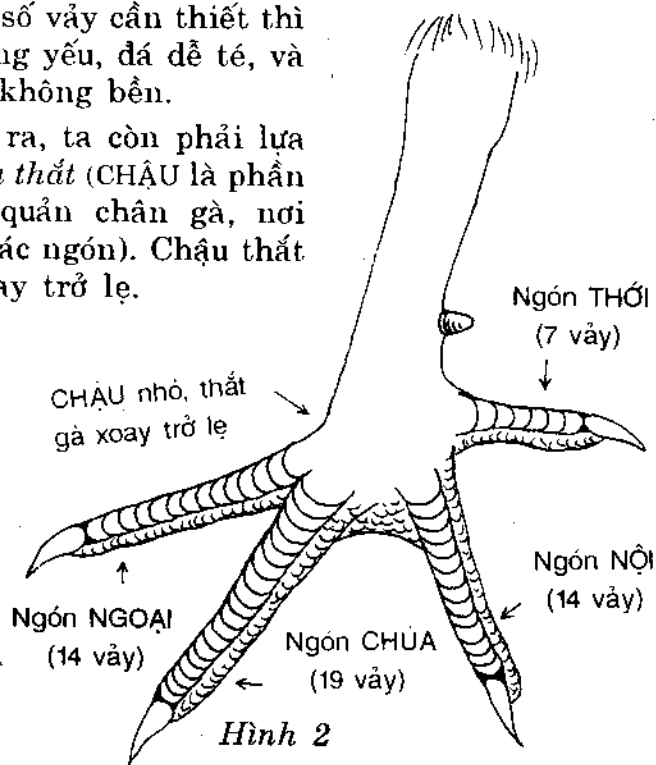
- NGÓN NỘI: Phải có mười bốn vảy mới tốt. (Ít lắm cũng 13 vảy).

- NGÓN CHỮA: Phải có 19 vảy trở lên.

- NGÓN NGOẠI: Phải 14 vảy mới tốt. (H.2)

- Gà nào ngón chân ngắn, không đủ số vảy cần thiết thì có thể đứng yếu, đá dễ té, và đứng lâu không bền.

Ngoài ra, ta còn phải lựa gà có *chậu thắt* (CHẬU là phần cuối của quần chân gà, nơi giáp với các ngón). Chậu thắt thì gà xoay trở lẹ.

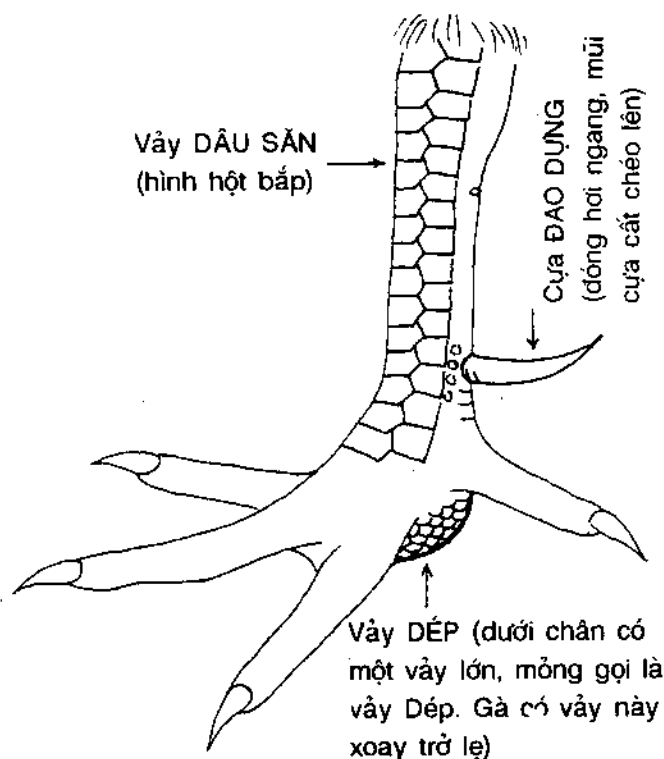

Hình 2

VỎ DẦU SẴN

Gà nòi mà đá đòn đau thì ai cũng mến chuộng. Cứ một lần trúng đòn thì gà kia phải xiểng niểng, hoặc kêu lên một tiếng đau đớn. Gà mà đá đòn đau như vậy là gà có VỎ DẦU SẴN.

Vỏ dầu sẵ hình hột bắp, có khía nhọn, đá đòn đau. Chỉ gà dữ mới có vỏ này. (H.3)

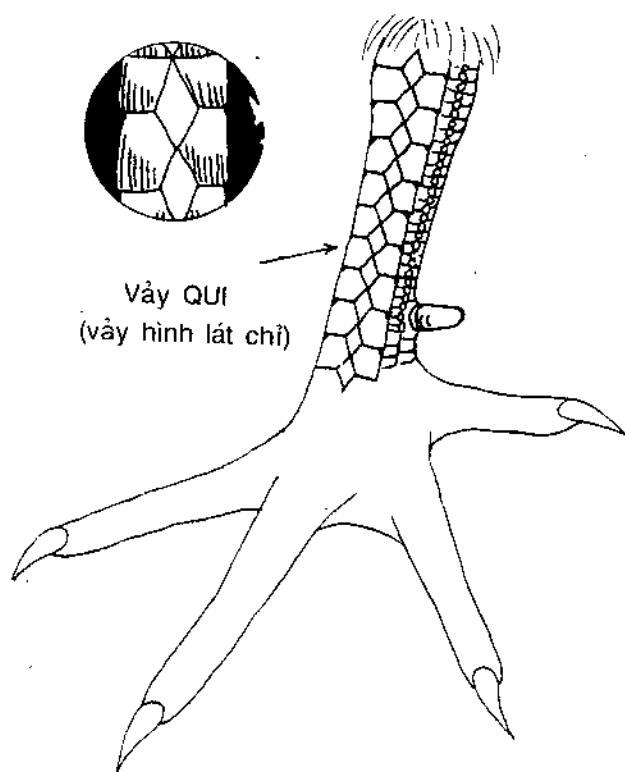

Hình 3

VỎ QUI

Chân gà có ba hàng vảy nhỏ, vảy giữa có hình lát chẻ gọi là VỎ QUI. (H.4)

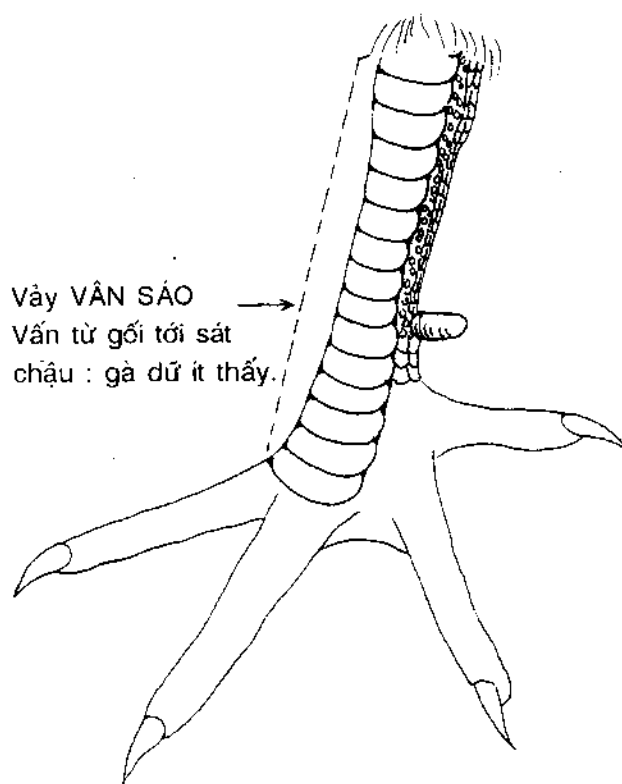
Vảy qui thường thì đóng từ gối đến sát chấu. Gà có vảy qui là loại gà dữ, ít có. Vảy này tốt hơn HAI HÀNG TRƠN.

Hình 4

VỎ VÂN SÁO

Vỏ VÂN SÁO phải vẩy từ gối tới sát chậu mới tốt.
Đây là loại gà dữ, hiếm thấy. (H.5)

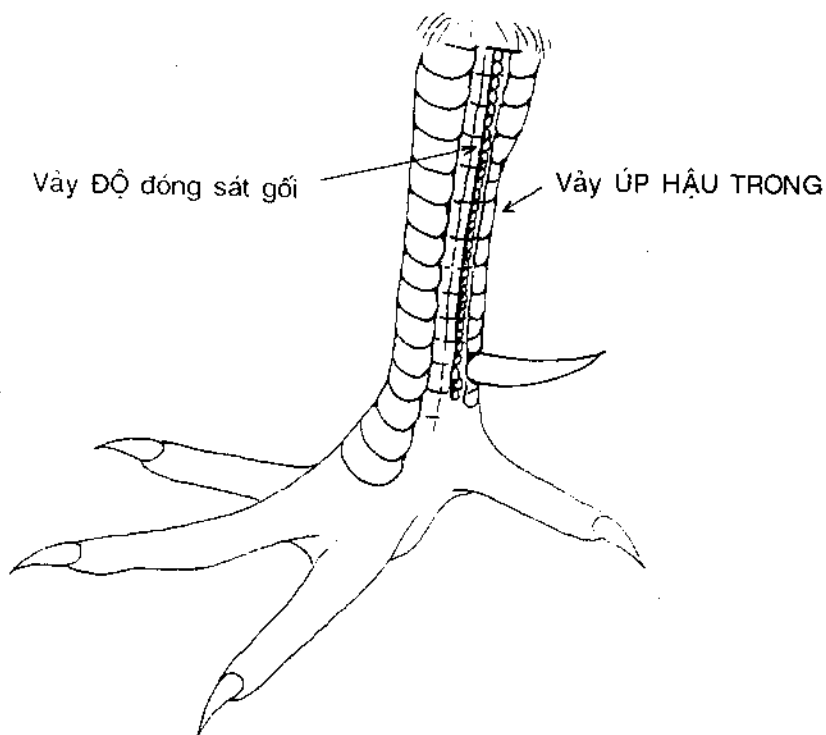

Hình 5

VÂY ÚP HẬU TRONG VÂY ĐỘ

Vây ÚP HẬU TRONG phải đều, không bể, không nứt, đóng dài từ gối đến xuống mí cửa mới là gà tốt.

Vây ĐỘ phải đóng rõ lên tới gối mới dùng được. Vây độ đóng mờ, không no tròn là gà xấu loại bỏ. (H.6)

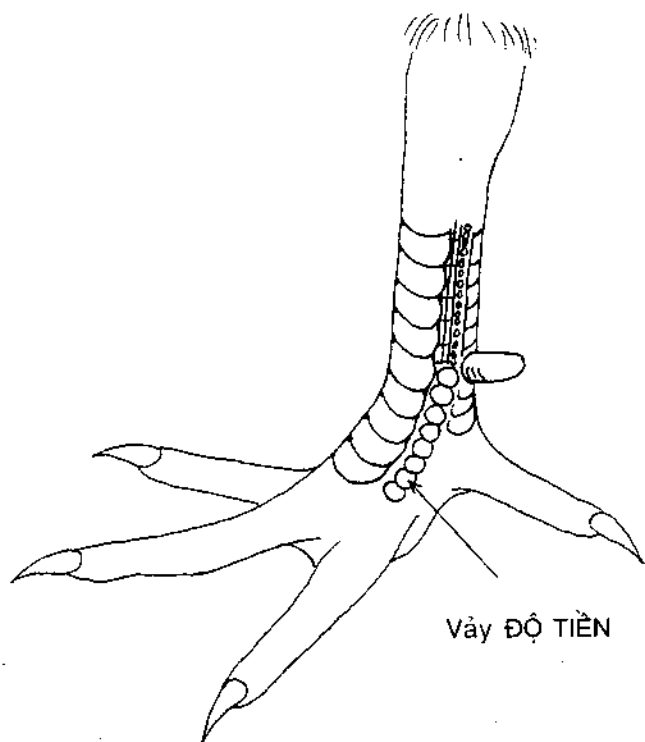

Hình 6

VỎ ĐỘ TIỀN

Vỏ ĐỘ TIỀN chỉ tốt khi đóng thật đều từ ngón nội lên đến chí cựa như hình vẽ.

Vỏ ĐỘ TIỀN phải no đầy, nhỏ nét, không lép mới tốt. Gà nào có vỏ độ tiền tốt là gà dữ. (H.7)

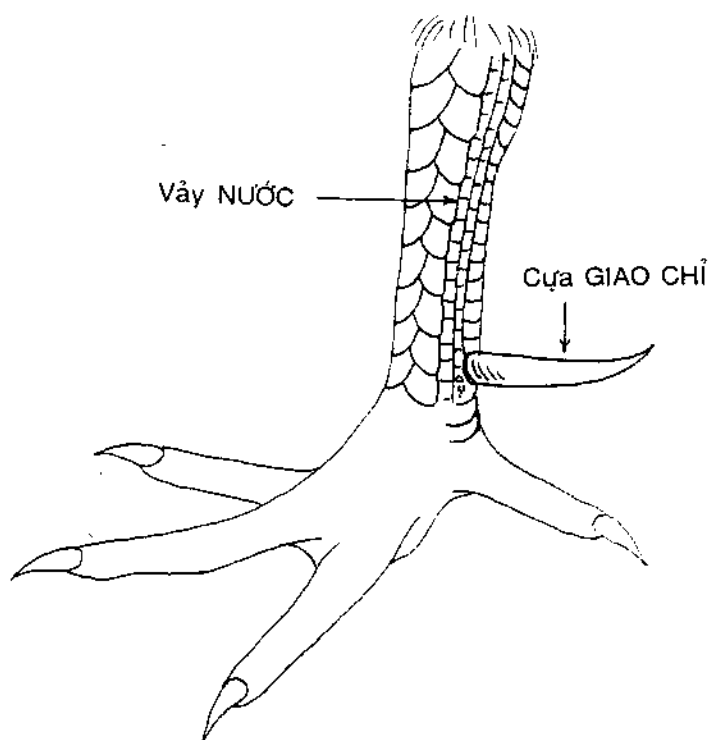

Hình 7

VÁY NƯỚC CỬA GIAO CHỈ

Váy NƯỚC, còn gọi là rìa SON, phải nằm xuôi hai hàng song song mới tốt.

Cửa GIAO CHỈ là cửa hơi cất chéo. Cửa này vô cùng lợi hại, chỉ gà dữ mới có. (H.8)

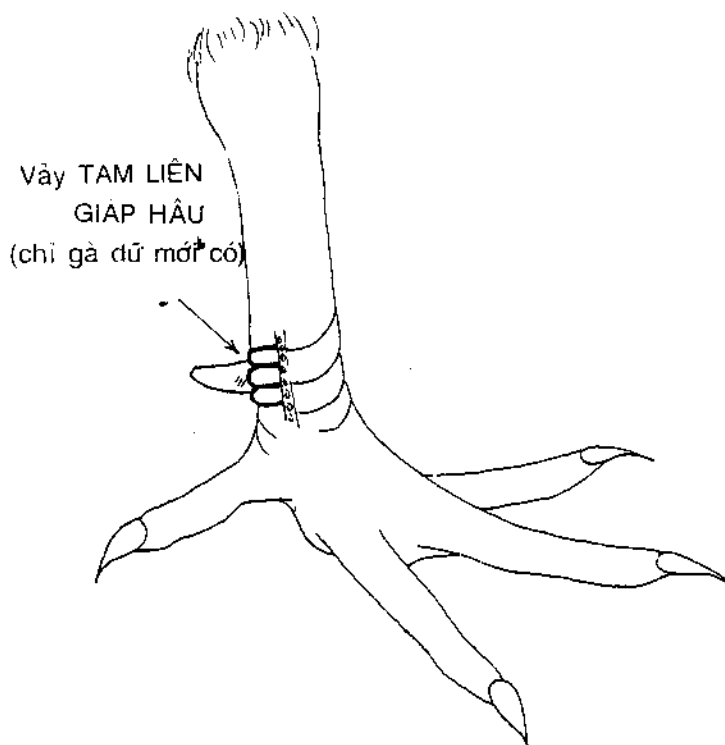

Hình 8

VỎ TAM LIÊN GIÁP HẬU

Vỏ TAM LIÊN GIÁP HẬU là ba vỏ lớn đóng ngay cửa nằm ở hàng vỏ ÚP HẬU. Đây là vỏ quý, chỉ có ở loại gà dữ. (H.9)

Gà cựa mà có vỏ này thì rất lợi hại, nên tránh.

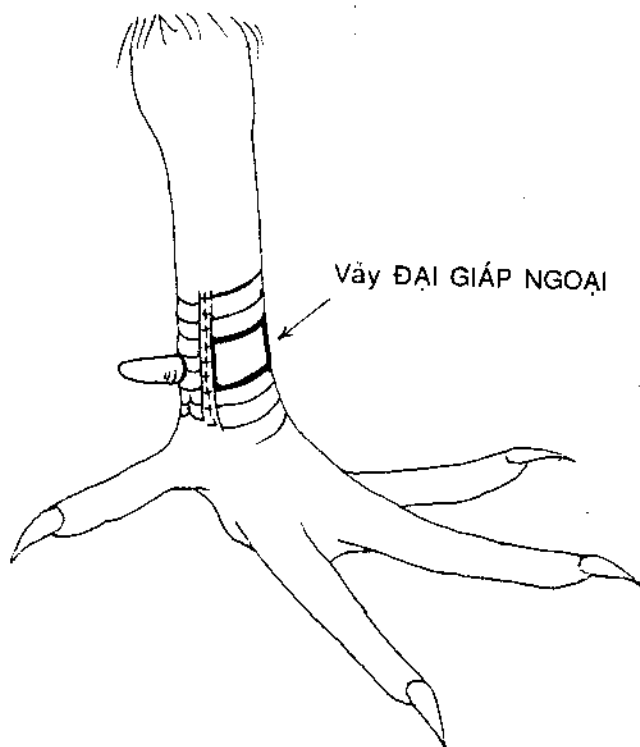
Hình 9

VỎ ĐẠI GIÁP NGOẠI

Vỏ ĐẠI GIÁP NGOẠI thua vỏ ĐẠI GIÁP NỘI, vì vậy có người chê không dùng.

Tuy nhiên, nó không phải là loại vỏ xấu.

Nếu vỏ ĐẠI GIÁP NGOẠI mà đóng ngay cửa thì vỏ này cũng lợi hại vô cùng. (H.10)

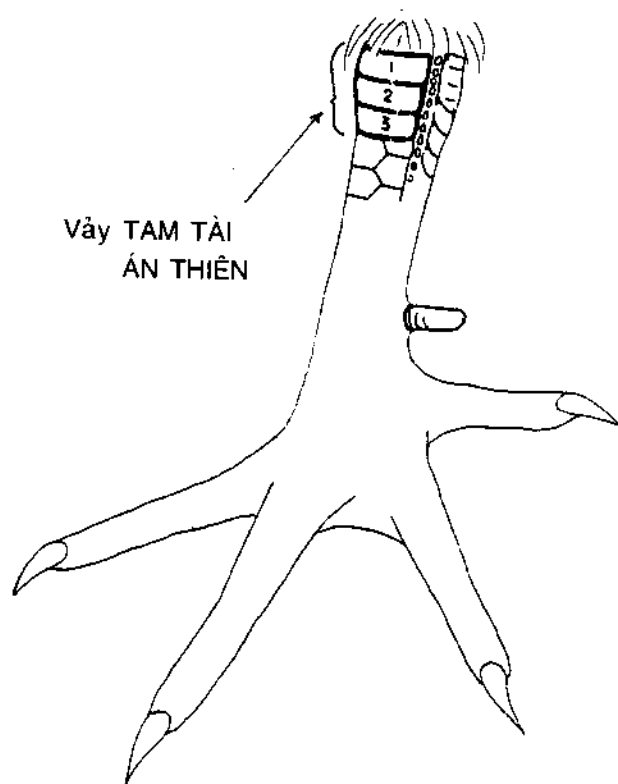
Hình 10

VỎ TAM TÀI ÁN THIÊN

Chỉ có gà linh hay gà thiết dử mới có vỏ TAM TÀI ÁN THIÊN.

Vỏ này gồm ba vỏ ÁN THIÊN, ÁN VÂN, ÁN TÂM xuất hiện chung một lần. Vỏ này hiếm có, vài trăm con mới một con vỏ này. (H.11)

Gặp gà vỏ này nên tránh, đá là thua.

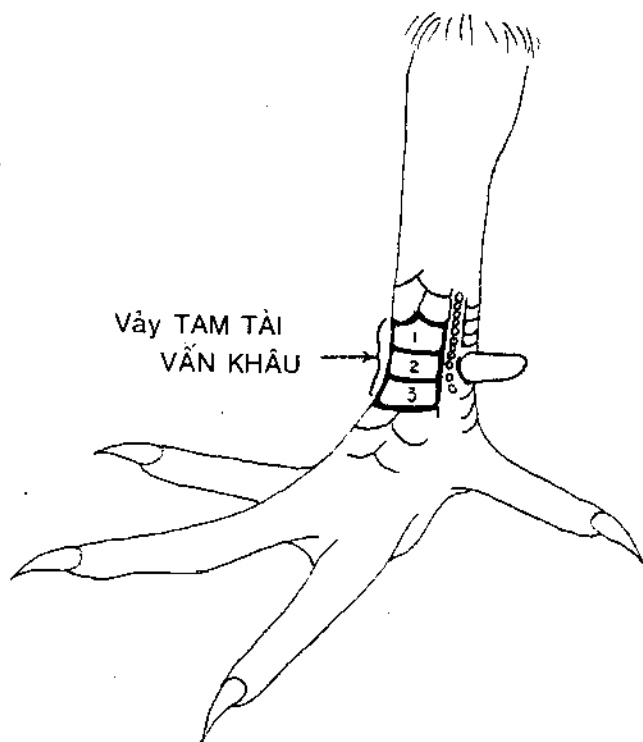
Hình 11

VỎY TAM TÀI VẤN KHÂU

Gà có vỏy TAM TÀI VẤN KHÂU là loại gà rất dữ, ít có.

TAM TÀI VẤN KHÂU phải đóng ngay cửa mới thật tốt. (H.12)

Gà này hay đâm.

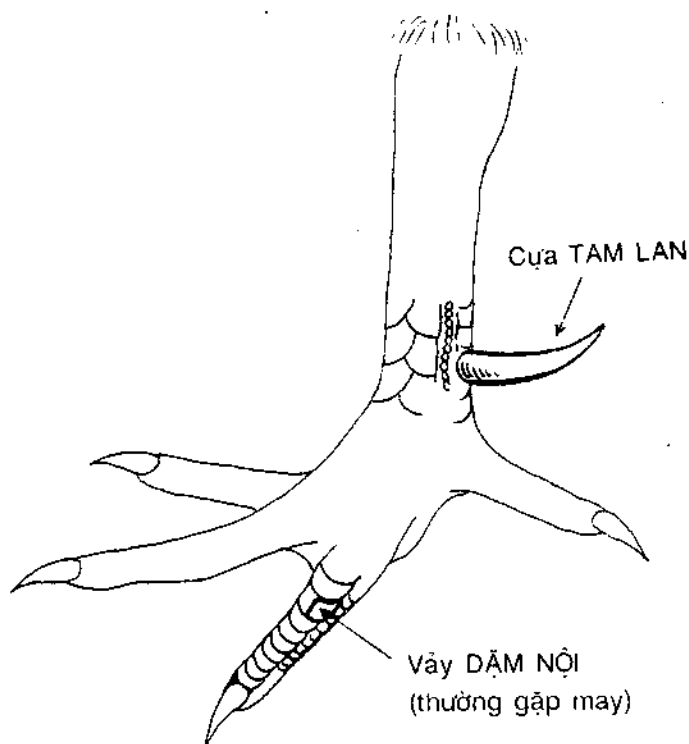
Hình 12

VÂY DẶM NỘI - CỬA TAM LAN

Gà có một phần vây nhỏ ở ngón nội gọi là DẶM NỘI. Gà có vây này thường gấp may mắn, hay thắng bất ngờ.

Cửa TAM LAN, còn gọi là cửa ĐEN LEM, có lẽ do màu cửa đen không đen, trắng không ra trắng, nên người ta mới gọi như vậy. (H.13)

Cửa này rất lợi hại.

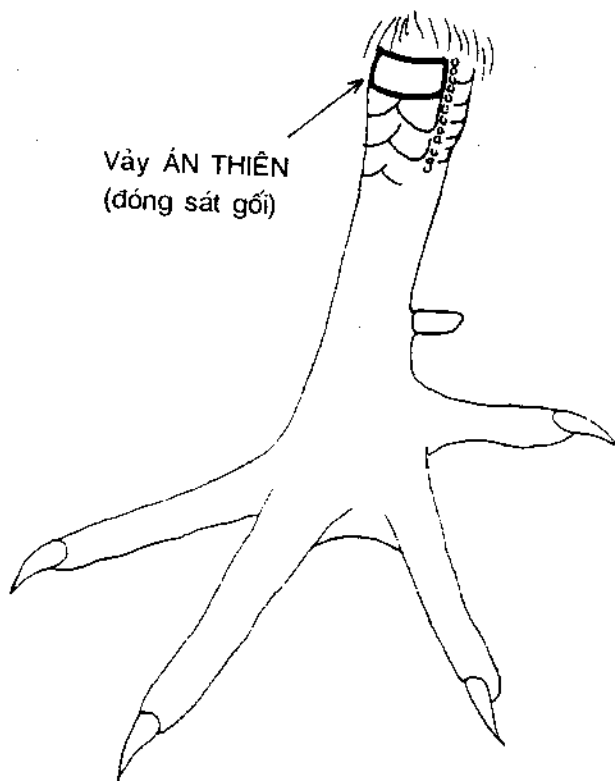

Hình 13

VỎY ẮN THIỀN

Vỏy ẮN THIỀN là vỏy đổng trờn cùg chân gà, sắg gổi.

Đáy là gà dũ khố tìm. Gà có vỏy này đá xuất sắg, cả ngàg con mới tìm đượg một con. (H.14)

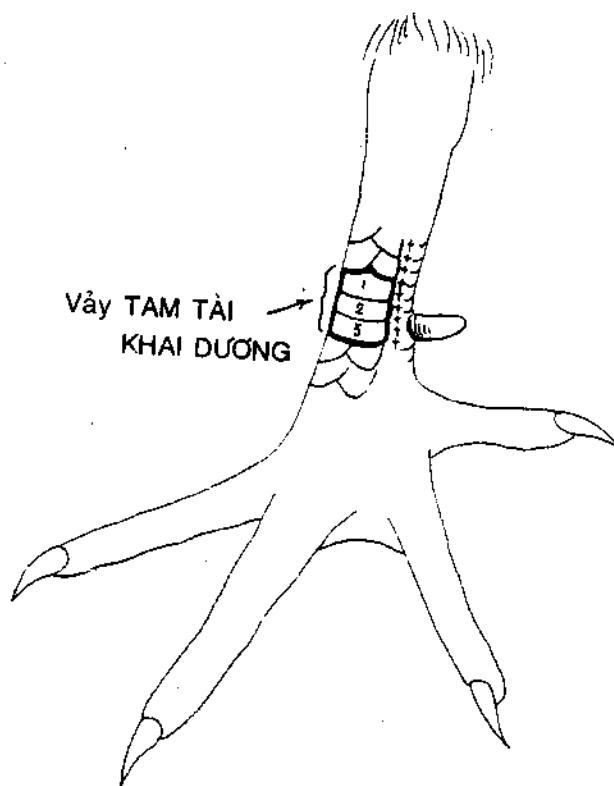

Hình 14

VỎ TAM TÀI KHAI DƯƠNG

Vỏ TAM TÀI KHAI DƯƠNG là sáu vỏ nằm đầu đầu vào nhau, chỉ đóng ở cửa mới tốt. (H.15)

Xin lưu ý: Nếu KHAI DƯƠNG mà tám vỏ (dù đóng ngay cửa) thì lại không tốt.

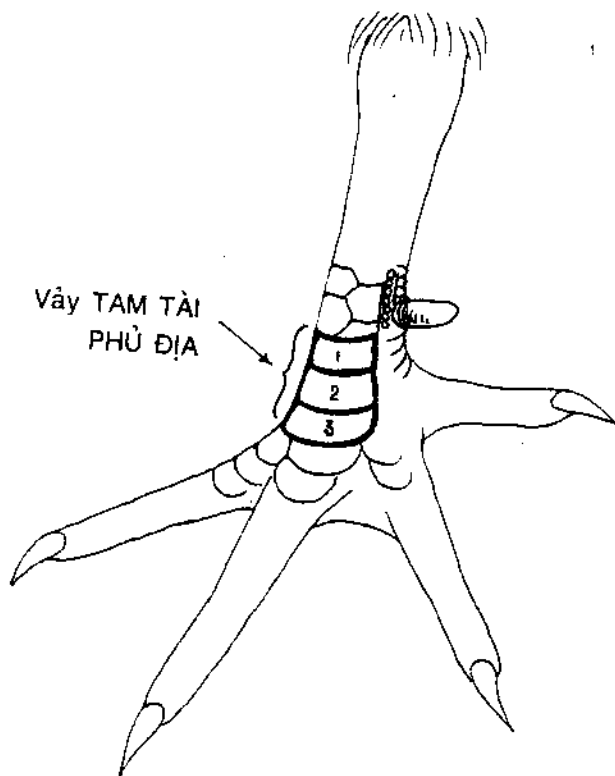
Hình 15

VÂY TAM TÀI PHỦ ĐỊA

Vây TAM TÀI PHỦ ĐỊA tốt hơn vây PHỦ ĐỊA.

Đây là loại vây tốt, chỉ có ở các loại gà dữ. (H.16)

Gà có vây này “đứng khuya”, lì đòn, đá độc, nên chọn nuôi.

Hình 16

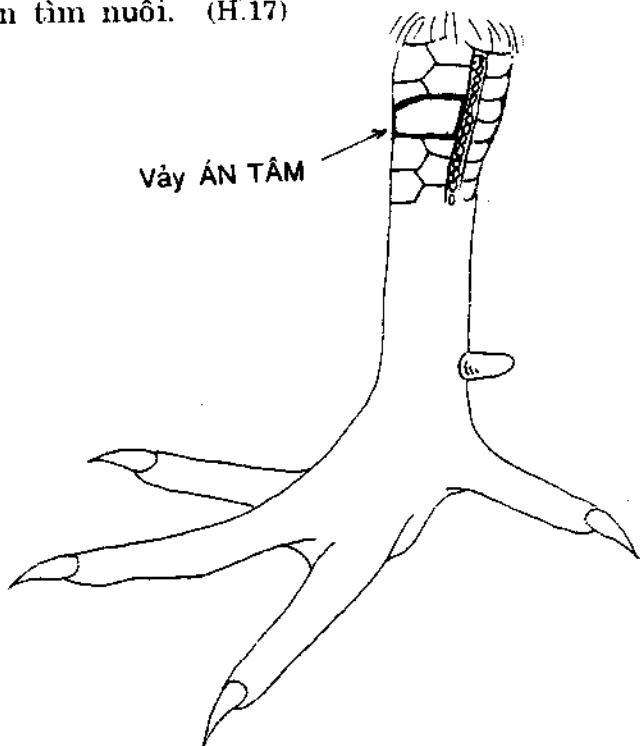
Vảy ÁN TÂM

Vảy ÁN TÂM đóng từ hàng thứ ba, tính từ gối xuống. Nó nằm dưới hai vảy ÁN THIÊN và ÁN VÂN.

Nếu cả ba vảy này mà đóng liền nhau thì gọi là: TAM TÀI ÁN THIÊN, chỉ có gà dữ nhất (xin xem lại hình 14).

Nếu ÁN TÂM mà đóng lùi xuống một vảy nữa gọi là vảy CÁN TRÊN, là vảy xấu.

Vảy ÁN TÂM rất tốt. Gà có vảy này đá đòn hiểm độc, nên tìm nuôi. (H.17)

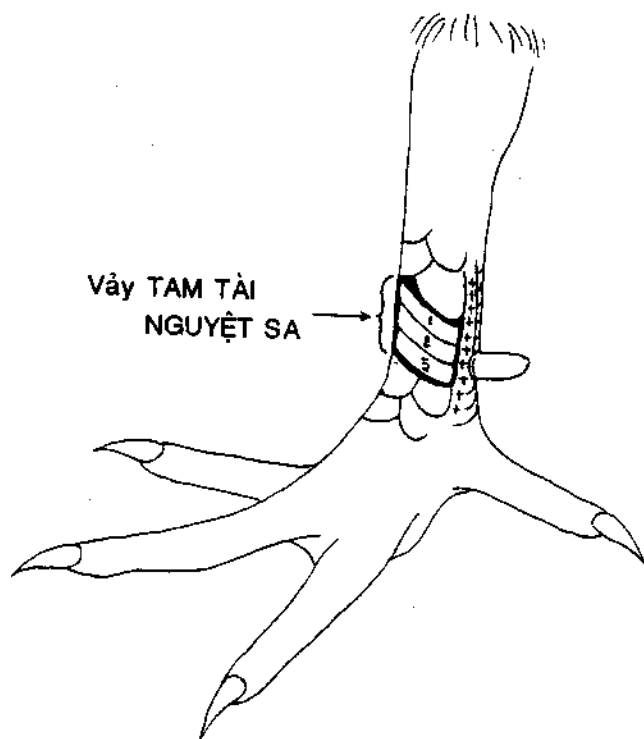

Hình 17

VỎ TAM TÀI NGUYỆT SA

Vỏ TAM TÀI NGUYỆT SA là ba vỏ lớn nằm liền nhau, đóng xéo hình vành trăng lưỡi liềm chênh lệch. Vỏ phải đóng ngay cửa mới tốt.

Vỏ này rất ít gặp trong thực tế, chỉ có gà linh hoặc gà dữ mới có. (H.18)

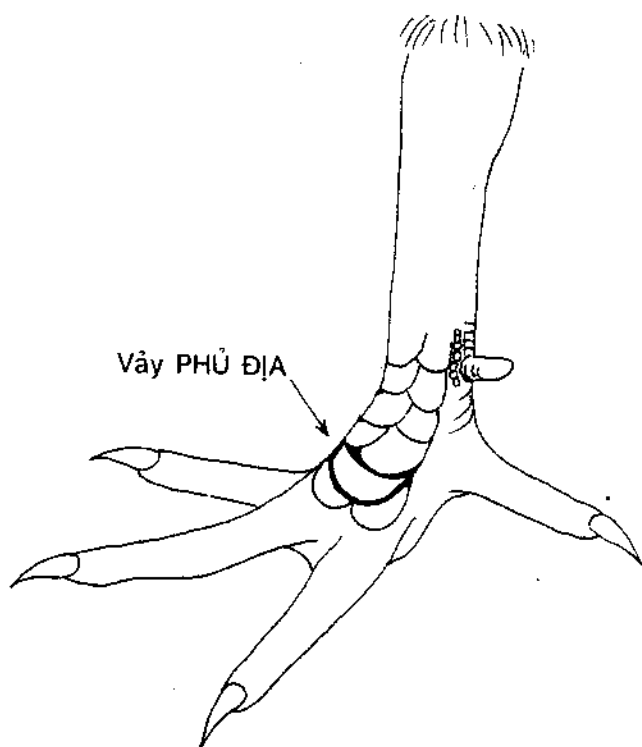

Hình 18

VÂY PHỦ ĐỊA

Vây PHỦ ĐỊA là vây lớn đóng sát chậu, ngay gốc quần chậu và chân gà. (H.19)

Gà có vây này là gà lì đòn, đứng khuya, lại có đòn độc hiểm. Vây này thường gặp nhưng rất quý.

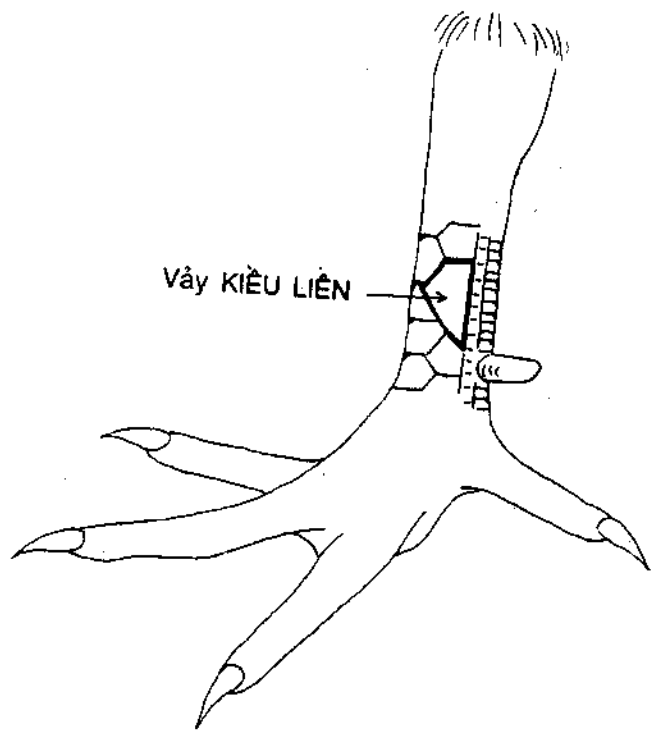

Hình 19

VỎ KIỂU LIÊN

Vỏ KIỂU LIÊN là một đại giáp, có khi đóng ở cựa, có khi nằm ở vị trí của CÁM TRÊN. Gà có vỏ này thường có đòn độc hiểm.

Vỏ KIỂU LIÊN chỉ có ở gà dữ. (H.20)

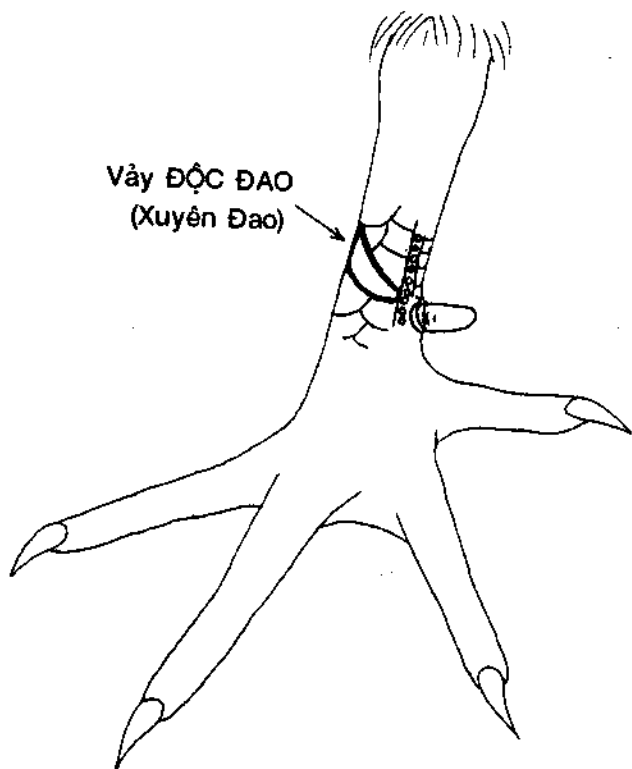

VỎ ĐỘC ĐÀO

Vỏ ĐỘC ĐÀO còn gọi là XUYÊN ĐÀO, nếu đóng ngay cựa thì thật tốt. (H.21)

Vỏ này có dạng một lưỡi dao, dùng làm với vỏ NGUYỆT SA.

Vỏ ĐỘC ĐÀO hiếm thấy, chỉ gà thiệt dữ mới có.

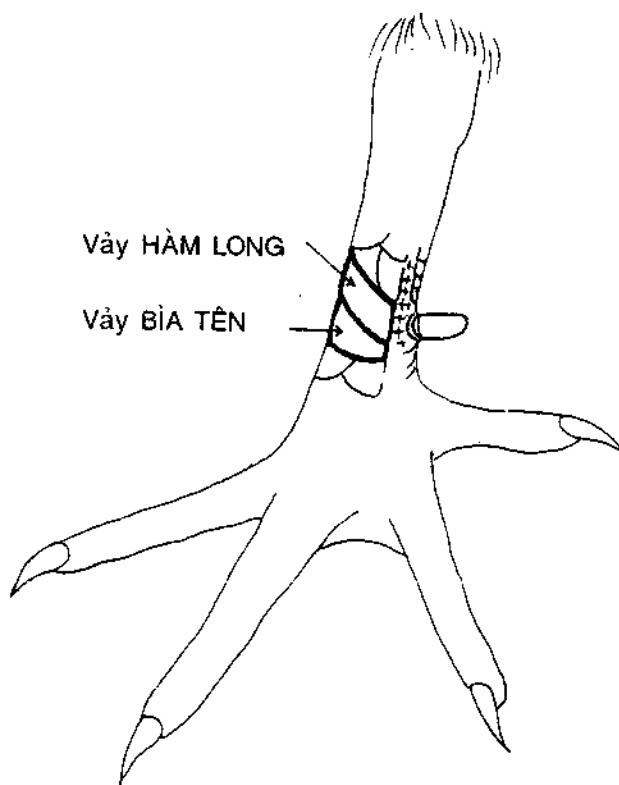

Hình 21

VỎ HÀM LONG VỎ BÌA TÊN

Vỏ HÀM LONG là vỏ rất hiếm, chỉ có ở gà linh và gà rất dữ.

Vỏ BÌA TÊN tuy hiếm nhưng cũng thường gặp. Vỏ này đóng ngay cửa mới tốt. (H.22)

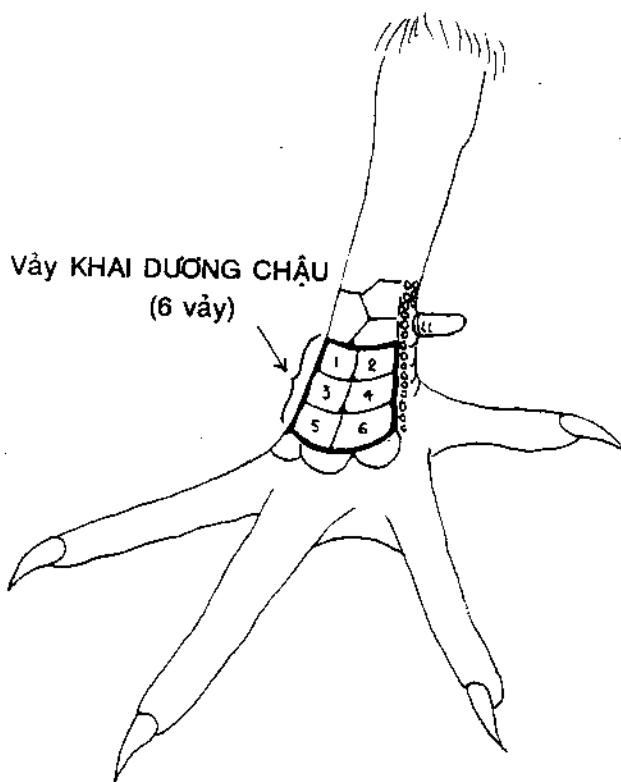

Hình 22

VỎ KHAI DƯƠNG CHẬU

Vỏ KHAI DƯƠNG CHẬU cũng là vỏ hiếm thấy. Gà có vỏ này đá đòn độc, xuất sắc. (H.23)

KHAI DƯƠNG CHẬU sáu vỏ như hình dưới đây mới tốt. Nếu có tám vỏ là gà không tốt, đừng nuôi tốn lúa.

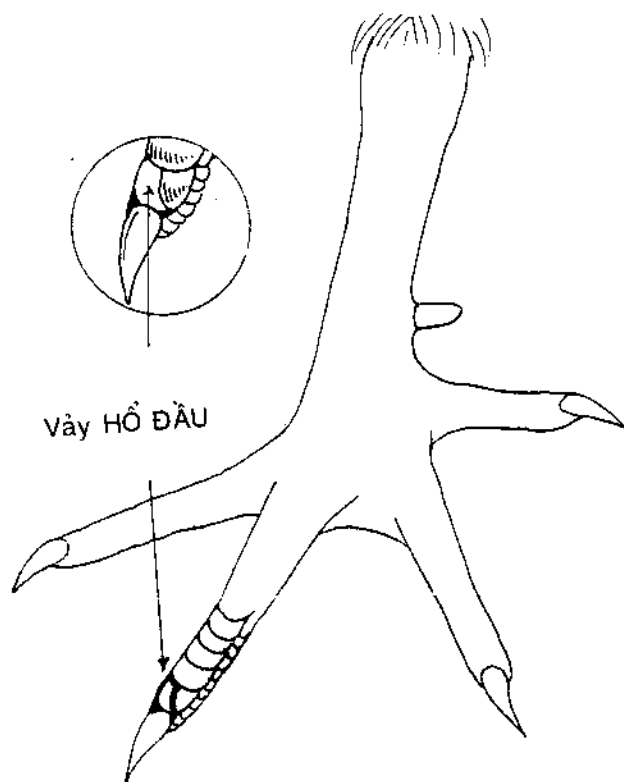

Hình 23 .

VỎ HỔ ĐẦU

Vỏ HỔ ĐẦU là một cái DẶM nhỏ ở đầu ngón chừa.

Tuy là dăm nhỏ nhưng đừng xem thường, vì dăm này rất độc, dữ lắm, gặp phải tránh. (H.24)

Hình 24

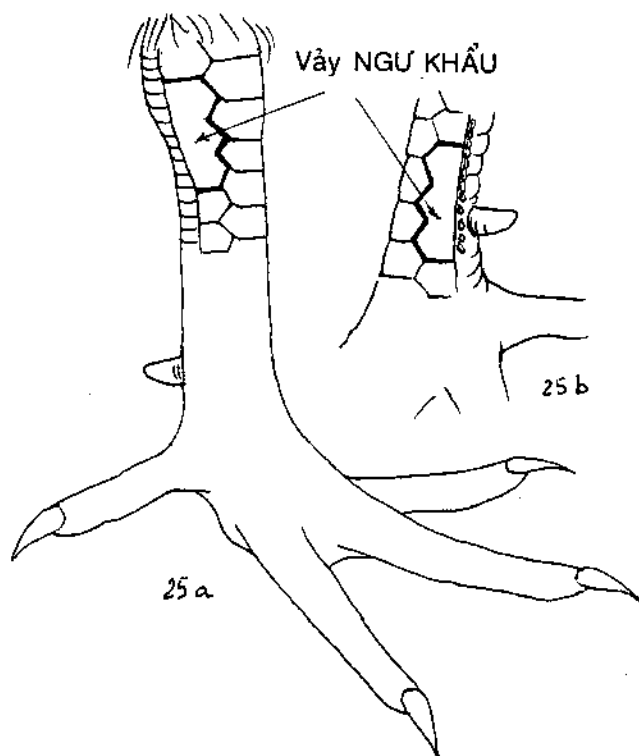
VỎ NGƯ KHẨU

Trong hình a và hình b, vảy NGƯ KHẨU đều đóng ở vị trí khác nhau nhưng tên thì giống nhau.

Giá trị vảy hình a tốt hơn ở hình b.

Vảy NGƯ KHẨU ở hình a còn có tên là LIÊN GIÁP CỬA.

Vảy này rất quý. (H.25)

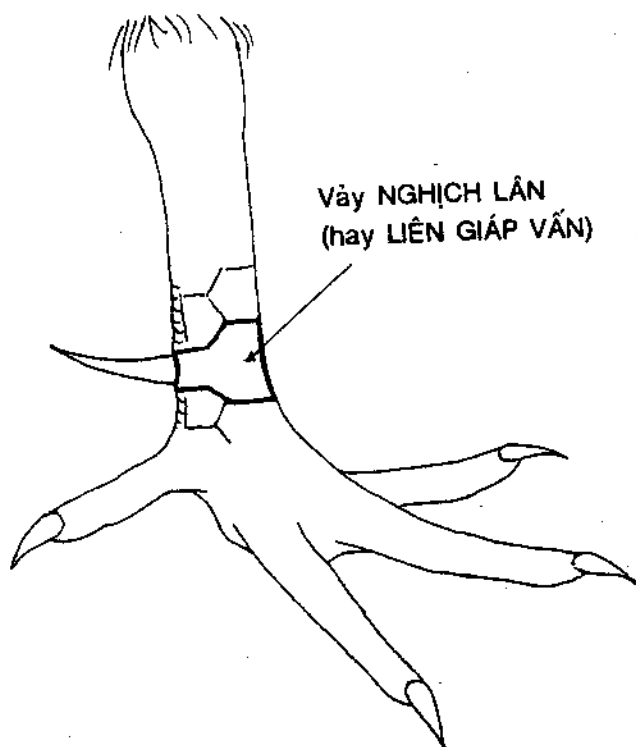

Hình 25

VẤY NGHỊCH LÂN

Vảy NGHỊCH LÂN còn có tên là LIÊN GIÁP VẤN là loại vảy quý, chỉ có ở loại gà dữ.

Gà có vảy này đá đòn sấm sét, chỉ có gà dữ mới có. (H.26)

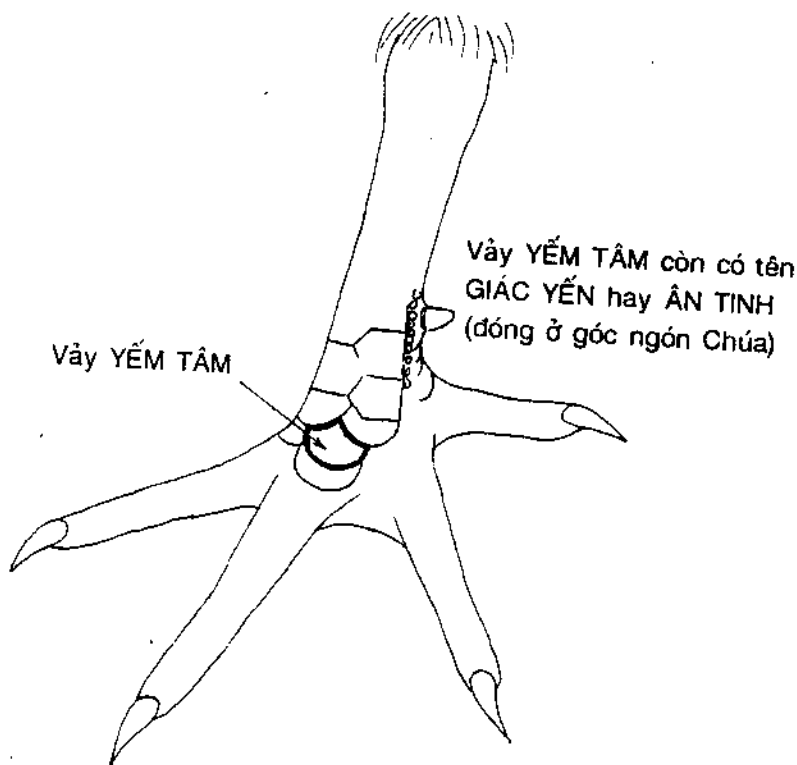
Hình 26

VỎ YẾN TÂM

Vỏ YẾN TÂM còn có tên là GIÁC YẾN, có nơi gọi là ẨM TINH, là vỏ rất hiếm và ít có.

Vỏ này nhỏ, đóng sát chậu, phải bẻ cong ngón chúa mới thấy.

Gà có vỏ này đá xuất sắc. (H.27)

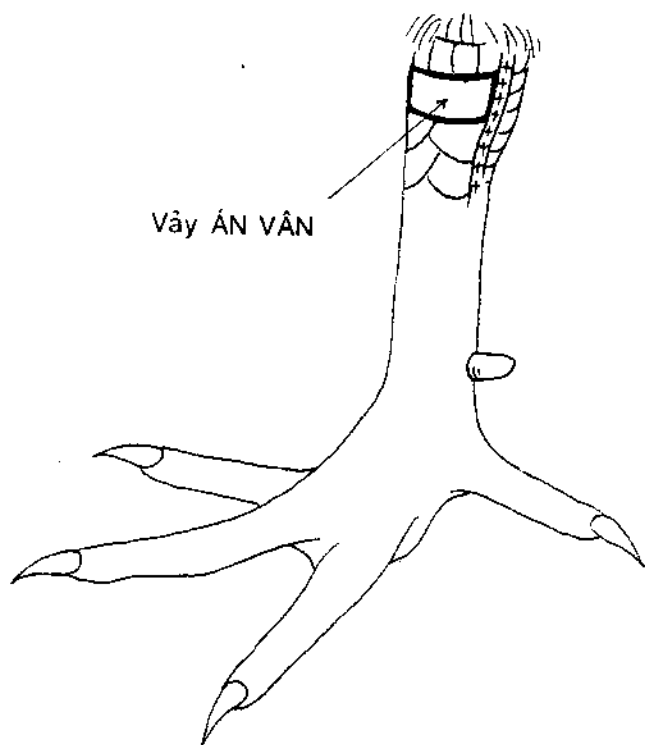

Hình 27

VÂY ÁN VÂN

Vây ÁN VÂN đóng hàng vây thứ nhì tính từ gối xuống, tức là nằm dưới vị trí của ÁN THIÊN.

Giá trị của vây cũng tương đương với ÁN THIÊN, nên rất quý chỉ gà dữ mới có. (H.28)

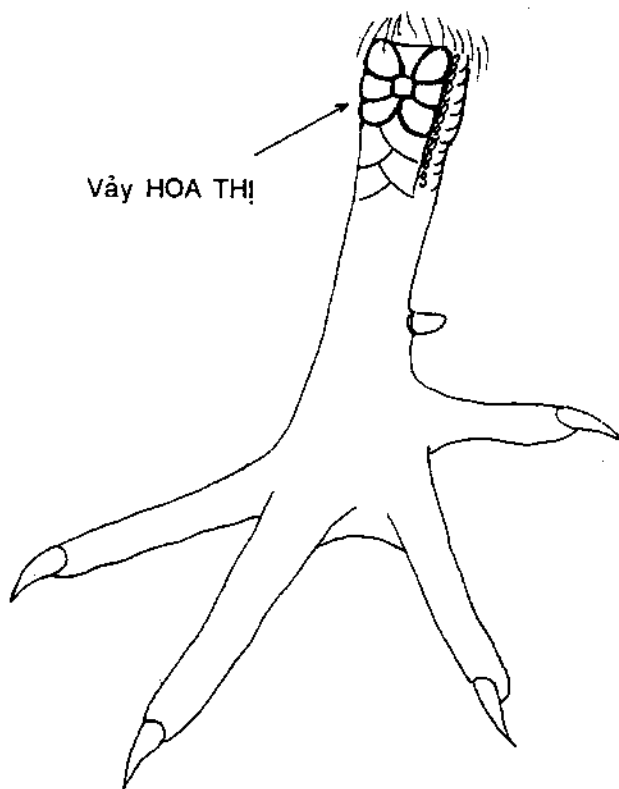

Hình 28

VẤY HOA THỊ

Vảy HOA THỊ là quý, chỉ có ở gà dữ. Gà có vảy này đá hay. (H.29)

Vảy phải rõ từng cánh nhỏ, bố trí như một cái HOA THỊ. Nếu không thì là NÁT GỒI, bỏ đi.

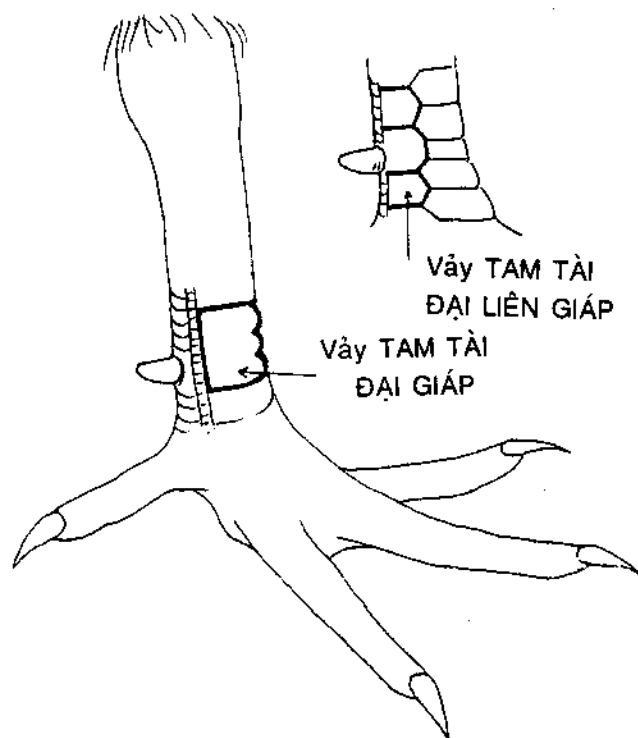

Hình 29

VỎ TAM TÀI ĐẠI GIÁP

Vỏ TAM TÀI ĐẠI GIÁP là vỏ rất tốt. Gà có vỏ này ra đòn dữ dằn, mà đâm chém cũng xuất sắc.

Nếu ba vỏ này liền nhau một liên giáp thì nó có tên là TAM TÀI ĐẠI LIÊN GIÁP, tốt hơn TAM TÀI ĐẠI GIÁP. (H.30)

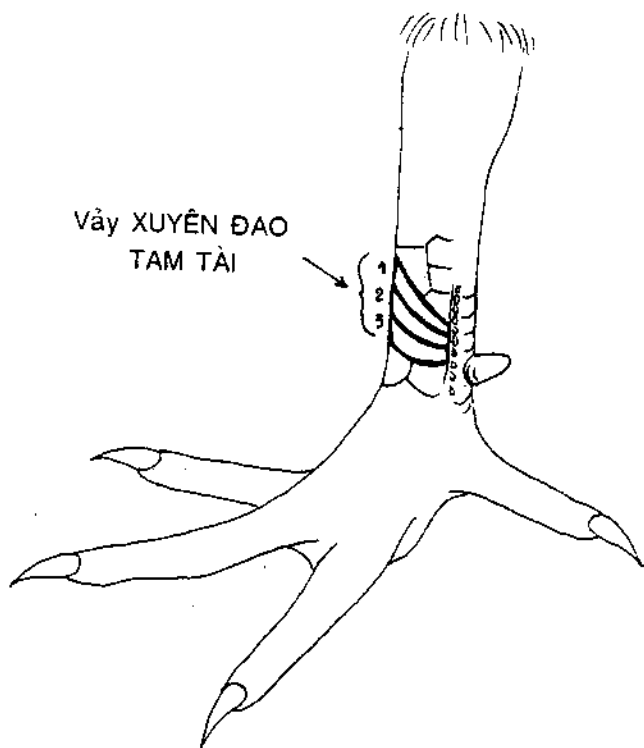

Hình 30

VỎ XUYÊN ĐẠO TAM TÀI

Vỏ XUYÊN ĐẠO TAM TÀI là vỏ quý hiếm. Nếu vỏ này đóng ngay cửa thì gà hay dâm, mà đá cũng dữ đòn.

Vỏ này rất dữ, gặp nên tránh. (H.31)

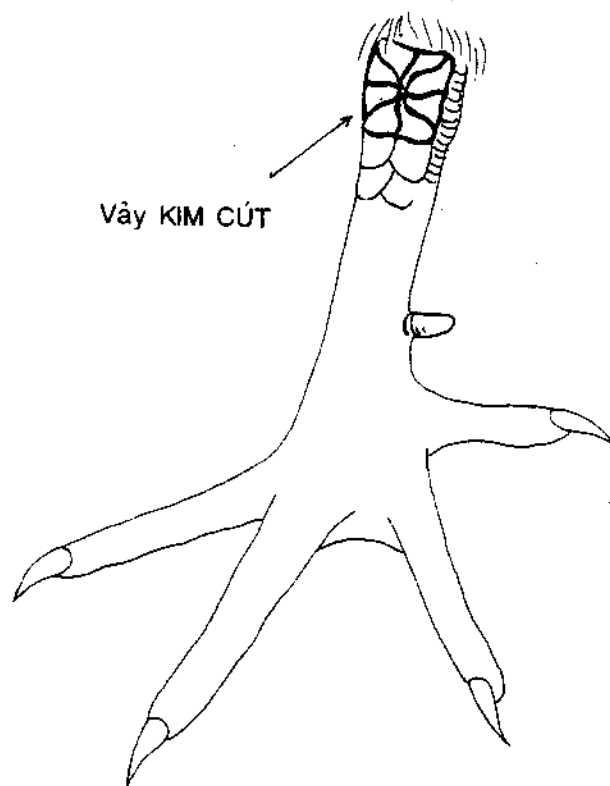
Hình 31

VỎY KIM GÚT

Vỏy KIM GÚT có giá trị cũng như vỏy HOA THỊ chỉ có ở gà thật dữ.

Ít có trường hợp KIM GÚT đóng ngay cửa.

Gà có vỏy này đá xuất sắc, nên tìm nuôi. (H.32)

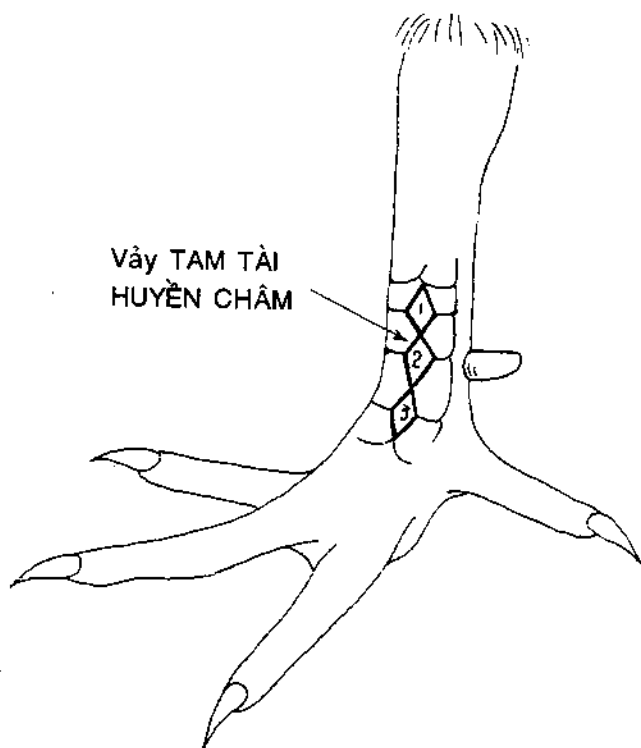

Hình 32

VỎ TAM TÀI HUYỀN CHÂM

Vỏ TAM TÀI HUYỀN CHÂM đóng ngay cửa là gà hay đâm. Tốt hơn vỏ HUYỀN CHÂM.

Vỏ này thường có ở gà dữ. (H.33)

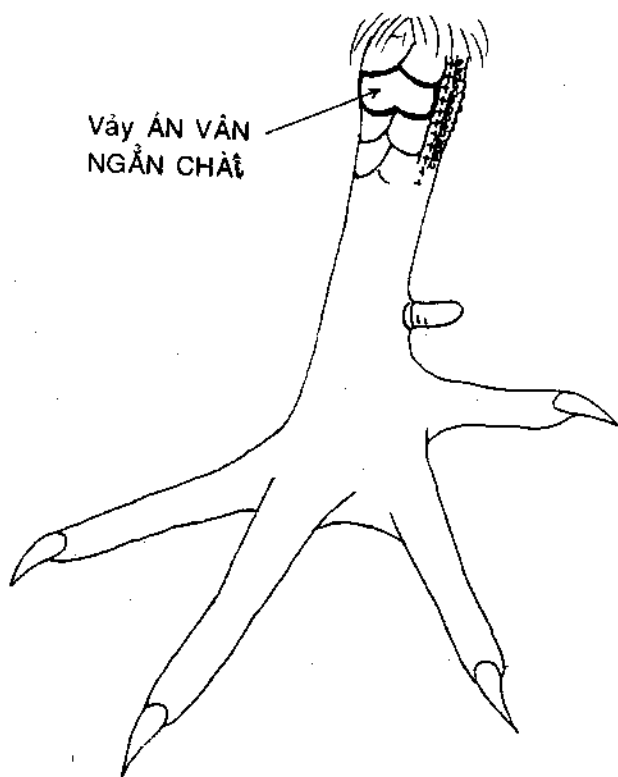

Hình 33

Vảy ÁN VÂN NGẮN CHÀI

Vảy ÁN VÂN NGẮN CHÀI đóng ở vị trí ÁN VÂN giá trị cũng tương đương với ÁN VÂN.

Gà này dữ đòn, gặp nên tránh. (H.34)

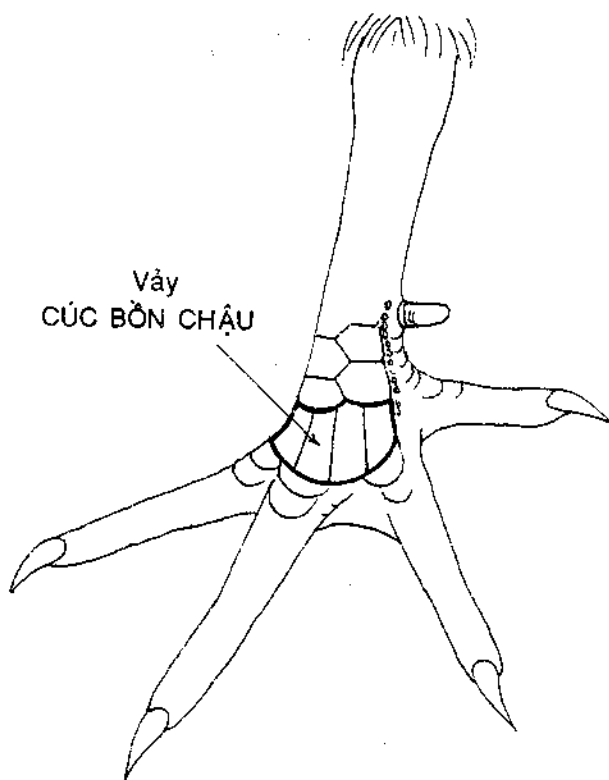

Hình 34

VỎ CÚC BỒN CHẬU

Vỏ CÚC BỒN CHẬU nếu đóng ngay cửa gọi là CÚC BỒN NGỰA.

Chỉ có gà dữ mới có vỏ này, vì nó sẽ có đòn độc hiểm, đâm cũng tài tình. (H.35)

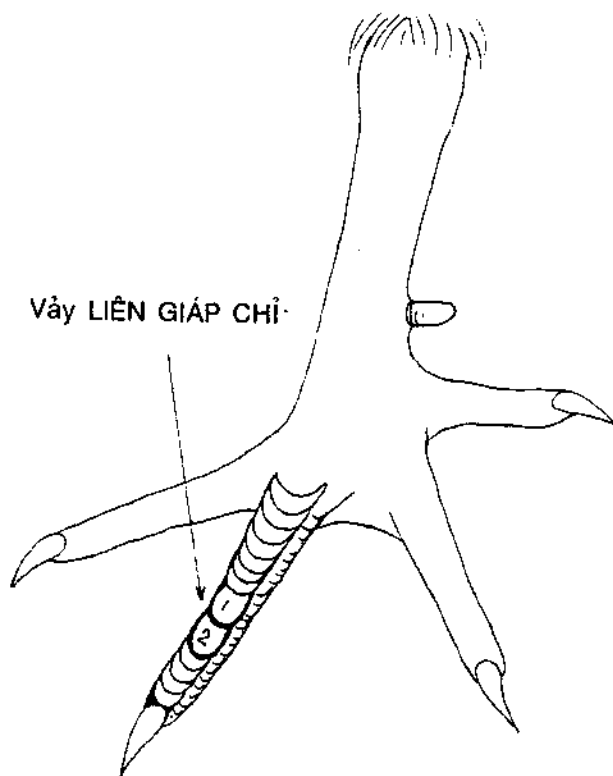

Hình 35

VỎ LIÊN GIÁP CHỈ

Vỏ LIÊN GIÁP CHỈ đóng ở ngón chừa mới tốt.

Vỏ này không kém HỔ ĐẦU, bao nhiêu chỉ có gà dừ mới có. Khi gà có LIÊN GIÁP CHỈ, không nên coi thường. (H.36)

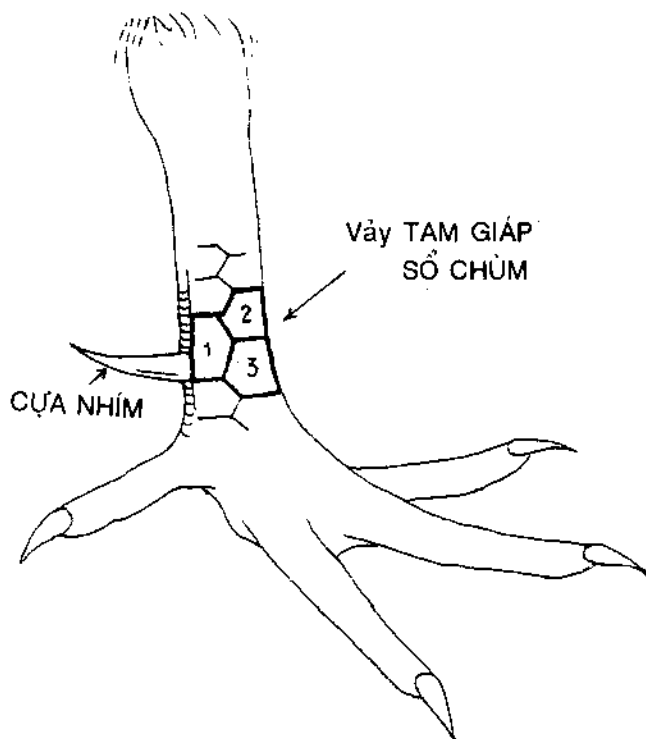
Hình 36

VÂY TAM GIÁP SỐ CHÙM CỰA NHÍM

Vây TAM GIÁM SỐ CHÙM. Có nơi gọi là TAM GIÁP CHÙM, là vây tốt. (Đùng lằm với NGHỊCH LÂN).

Gà dữ mới có vây này. (H.37)

Cựa NHÍM, nếu đóng sát ngón thời thì gọi là ĐAO ĐỘC, rất nguy hiểm. Cựa này tốt hơn cựa TAM LAN.

Hình 37

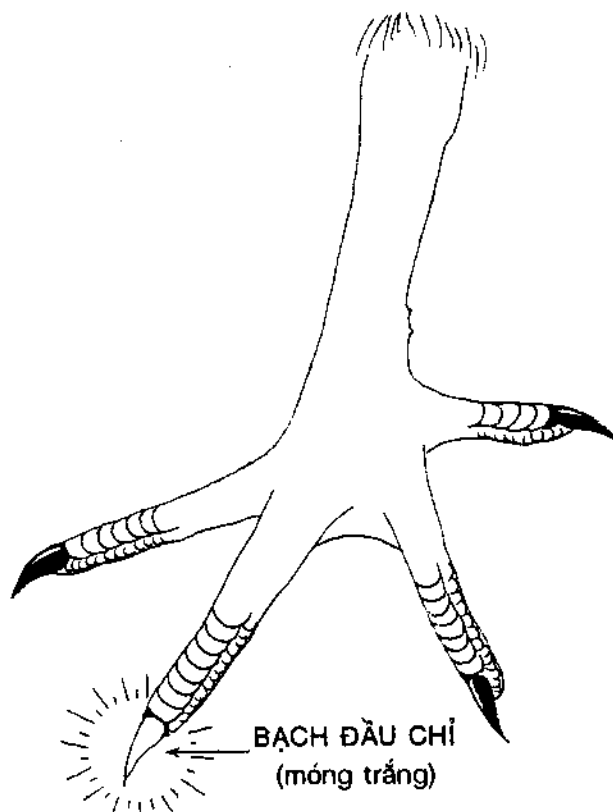
MÓNG BẠCH ĐẦU CHỈ

BẠCH ĐẦU CHỈ là móng chứa màu trắng, thường thì cả hai chân đều trắng như vậy cả.

Gà có móng BẠCH ĐẦU CHỈ có biệt tài ngấm.

Tuy nhiên có một số người không chuộng, vì người ta chê... màu trắng, coi như màu tang chế.

Mê tín như vậy là sai. Gặp gà tài thì mình cứ nuôi. (H.38)

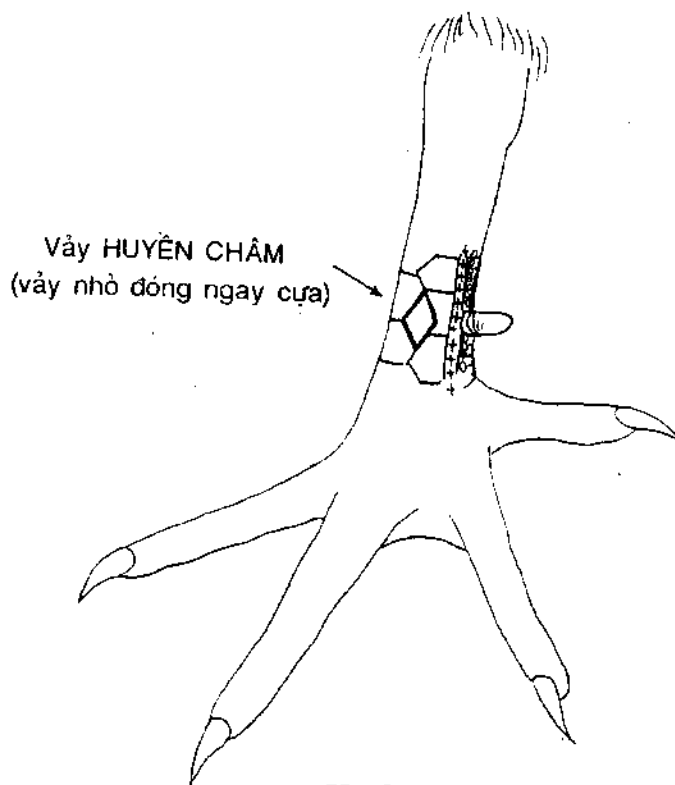
Hình 38

VẤY HUYỀN CHÂM

Vẩy HUYỀN CHÂM là vẩy thật tốt. Nuôi gà, ai cũng chọn vẩy này.

Tuy nhiên, HUYỀN CHÂM phải đóng ngay cửa mới tốt. Đòn hay cửa cũng đều đâm giổ. (H.39)

Còn HUYỀN CHÂM mà đóng dưới cửa thì nó lại mang một tên khác chứ không còn gọi là HUYỀN CHÂM nữa: Đó là VẤY ÉM, ít ai dùng. Có nhiều người lầm về vụ này (xin xem hình VẤY ÉM ở trang sau).

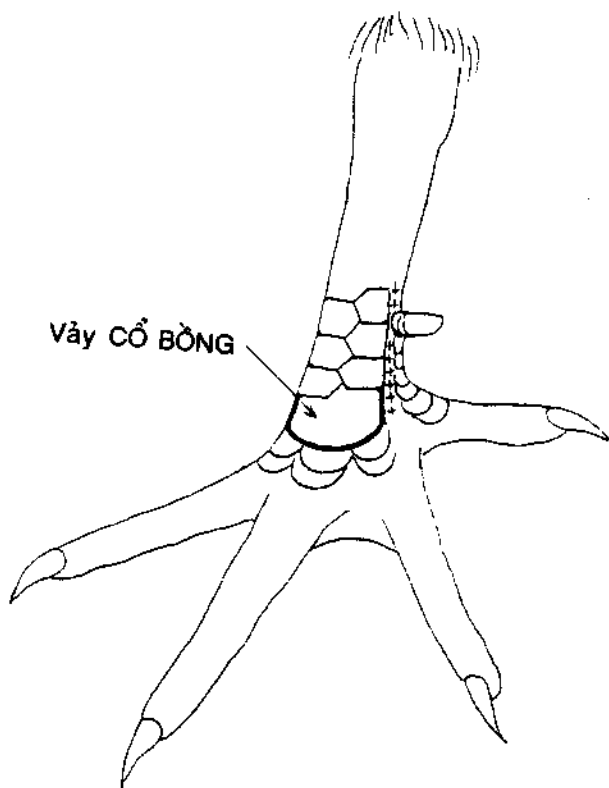

Hình 39

VỎ CỔ BÔNG

Vỏ CỔ BÔNG đóng trên vị trí của PHỦ ĐỊA đây là vỏ tốt, nên tìm nuôi. (H.40)

Nếu vỏ này đóng lên một vảy nửa thì gọi là CÁN DƯỚI, là vỏ xấu. Gà có vỏ CÁN DƯỚI đã chỉ có thua.

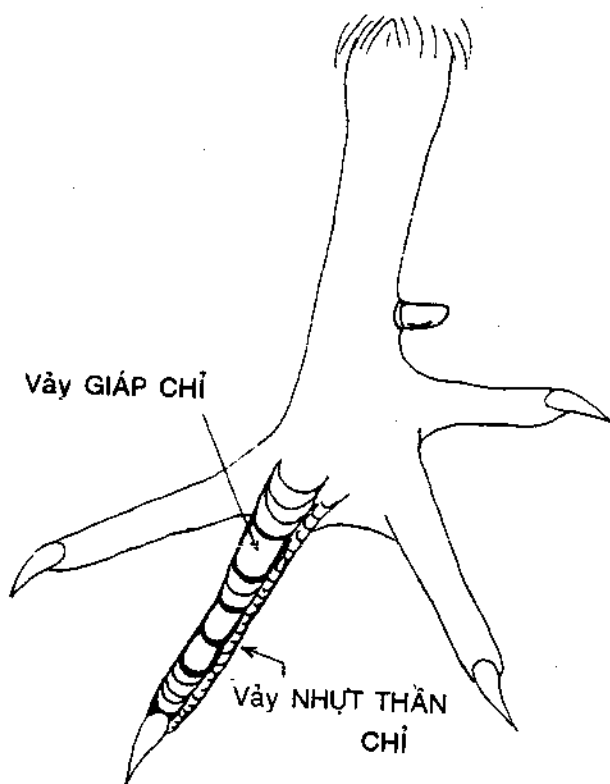

Hình 40

ĐẠI GIÁP CHỈ NHẬT THẦN CHỈ

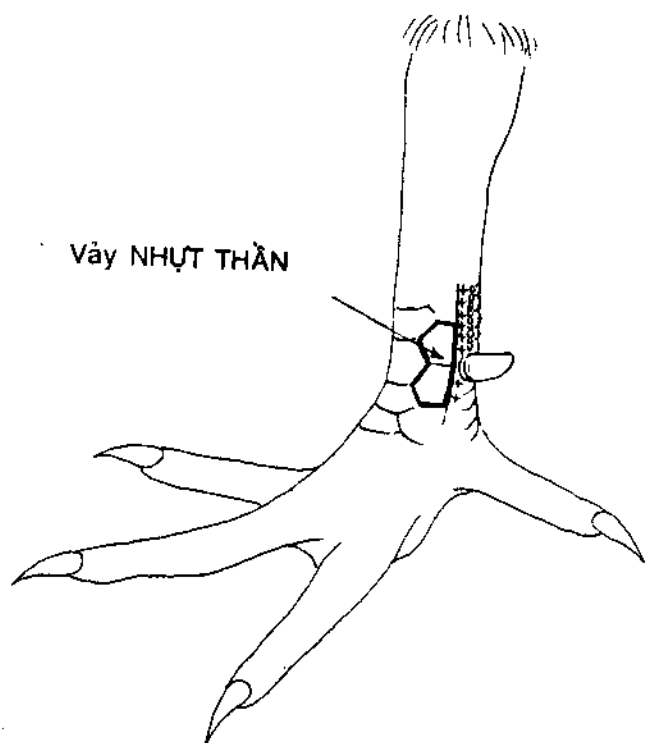
ĐẠI GIÁP CHỈ là một vảy lớn ở ngón chúa.

NHẬT THẦN CHỈ là hai vảy lớn đóng gần nhau, cũng ở ngón chúa, hai vảy này rất quý, chỉ có gà thiết dử mới có, đá xuất sắc, tròn đầu, chính xác. (H.41)

Hình 41

Vảy NHỰT THẦN là vảy tốt, chỉ có ở gà dữ. Gà có vảy này thuộc loại hiếm, nên tìm nuôi. (H.42)

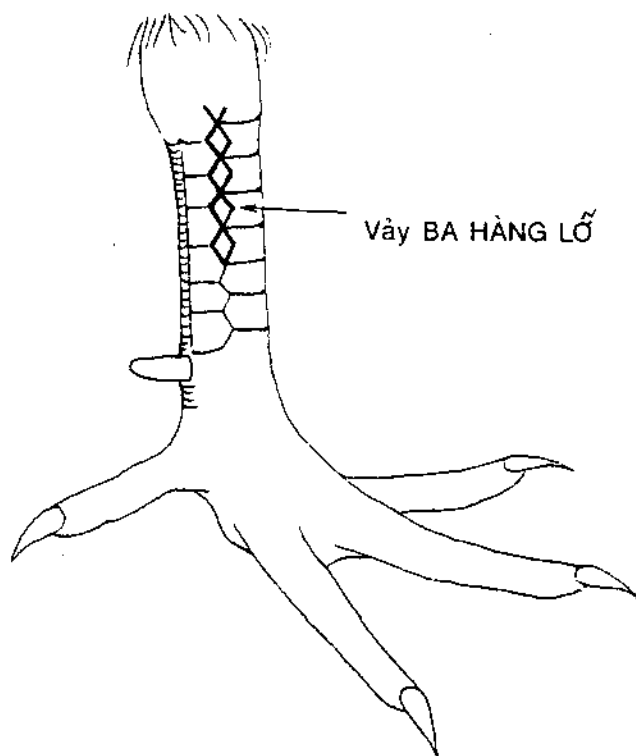

Hình 42

VỎ BA HÀNG LỖ

Vỏ BA HÀNG LỖ có giá trị hơn vỏ BA HÀNG TRƠN điều cần thiết là vỏ phải no tròn, rõ nét mới tốt.

Vỏ BA HÀNG LỖ cũng thường gặp, đây là vỏ khá tốt, nên chọn nuôi. (H.43)

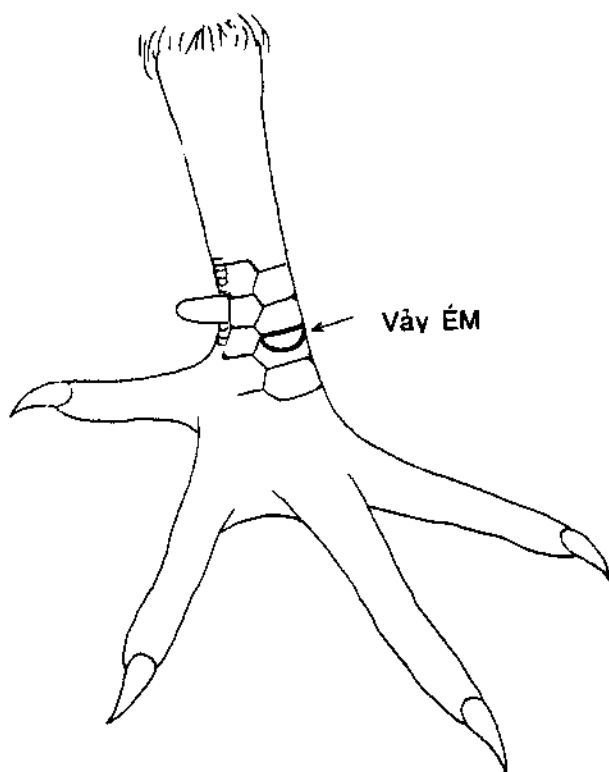
Hình 43

VẢY ÉM

Vảy ÉM là một vảy nhỏ, giống như vảy HUYỀN CHÂM, đóng dưới hoặc trên cựa.

Gà có VẢY ÉM có giá trị BẠCH ĐẦU CHỈ, bị thua lỗ, nên nhiều người không dám dùng. (H.44)

KHÔNG NÊN NUÔI GÀ CÓ VẢY NÀY.

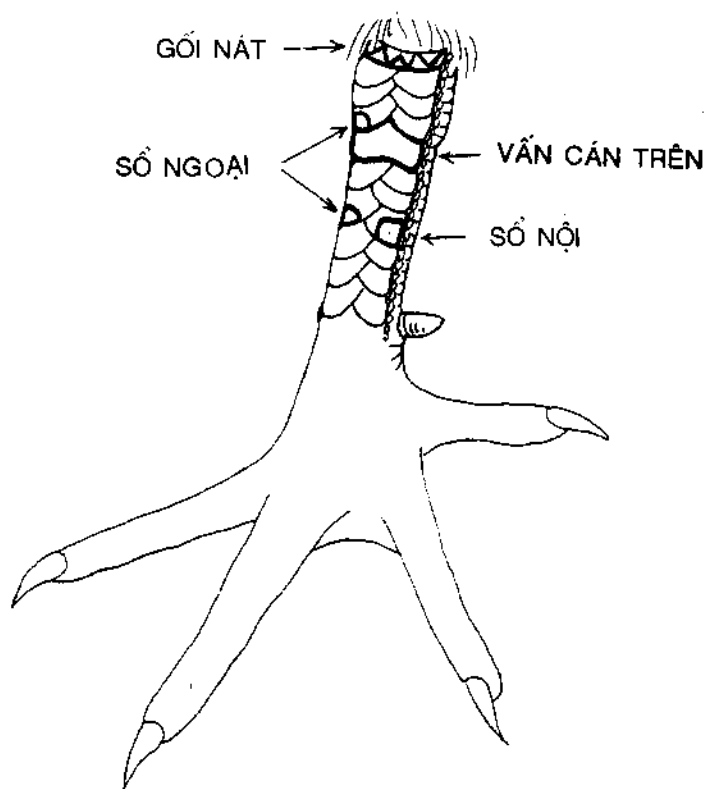

Hình 44

GỐI NÁT - SỐ NỘI - SỐ NGOẠI VẦN CÁN TRÊN

Gà có GỐI NÁT - SỐ NỘI - SỐ NGOẠI - VẦN CÁN TRÊN là gà đã có máu lai rồi, đá không ra gì. Không nên cho đá trận mà cũng không nên cho cắn mái. (H.45)

KHÔNG NÊN NUÔI GÀ CÓ VẦY NÀY.

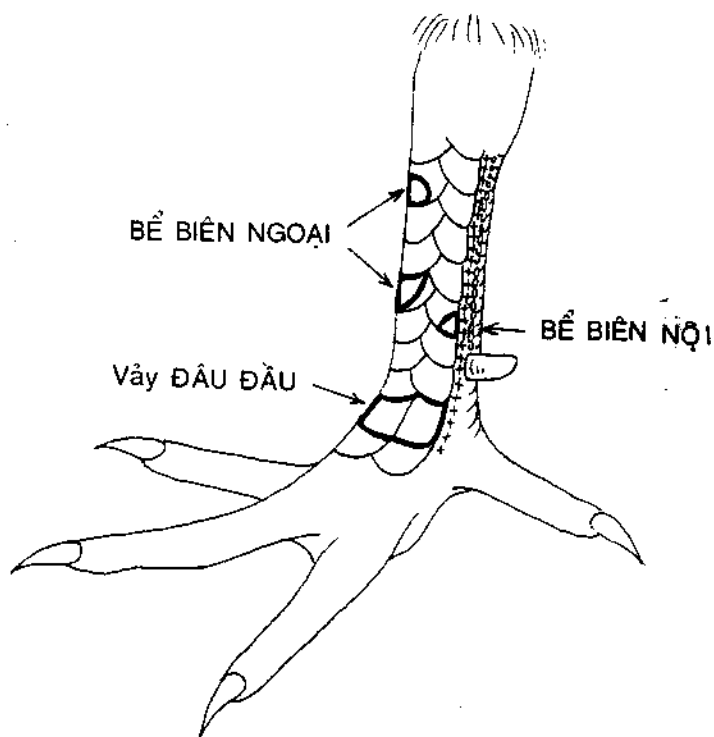

Hình 45

BỂ BIÊN NỘI - BỂ BIÊN NGOẠI Vảy ĐẦU ĐẦU

Gà có những vảy BỂ BIÊN NỘI, BỂ BIÊN NGOẠI là
gà lai. Vảy ĐẦU ĐẦU thì đá tối. (H.46)

KHÔNG NÊN NUÔI GÀ CÓ VẢY NÀY.

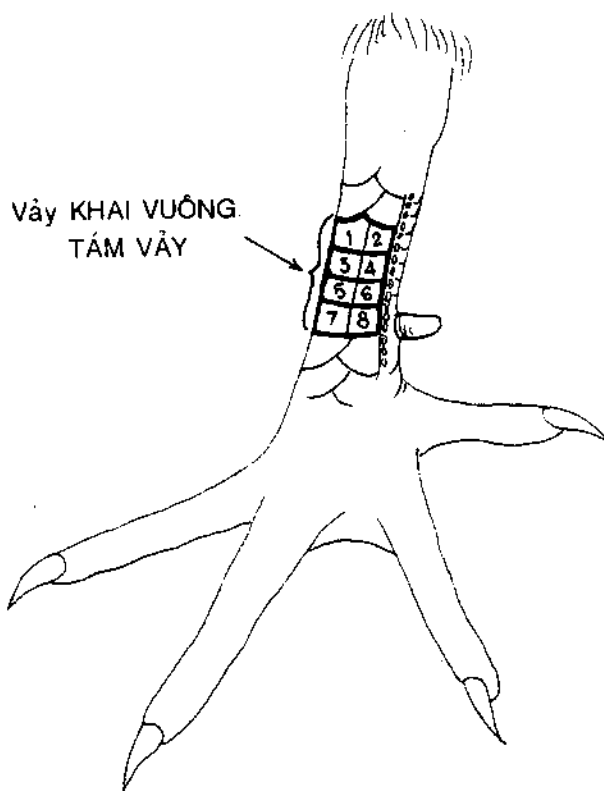
Hình 46

KHAI VUÔNG TÁM VÂY

Gà KHAI VUÔNG TÁM VÂY là gà xuống bốn, có lai giống rồi, nếu có tốt tướng thì đá cũng không ăn ai.

KHAI VUÔNG mà có tám vây thì gà thiệt tồi. (H.47)

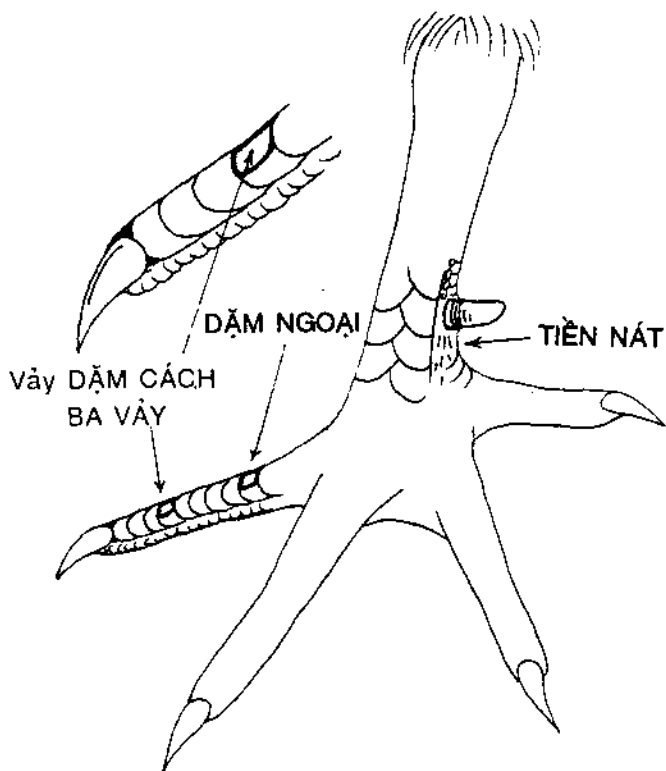
KHÔNG NÊN NUÔI GÀ CÓ VÂY KHAI VUÔNG TÁM VÂY.

Hình 47

DẶM NGOẠI - TIỀN NÁT
DẶM CÁCH BA Vảy

KHÔNG NÊN NUÔI GÀ CÓ CÁC Vảy NÀY. (H.48)

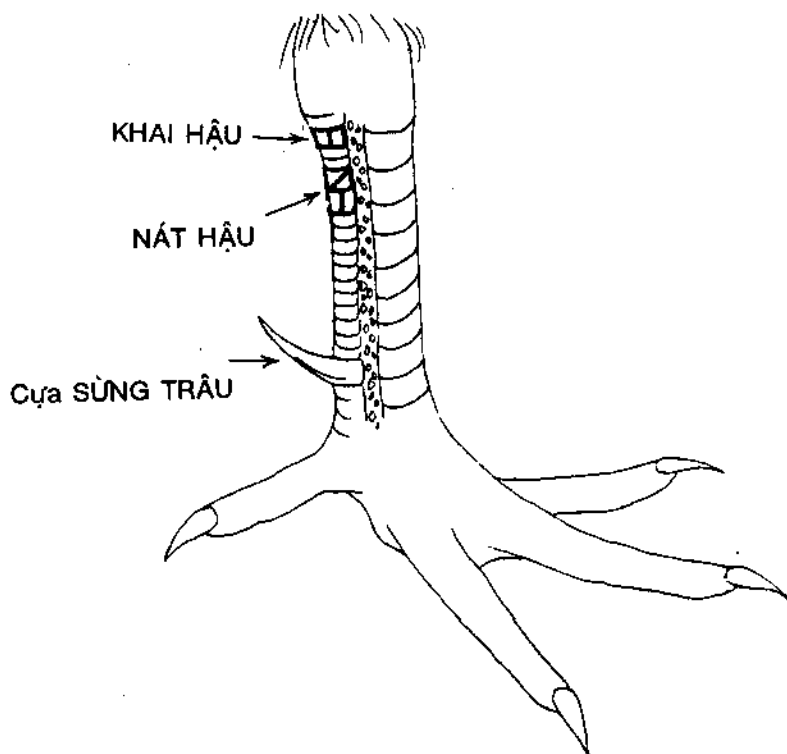
Hình 48

VỎ KHAI HẬU - VỎ NÁT HẬU CỤA SỪNG TRÂU

- Gà có vỏ KHAI HẬU và vỏ NÁT HẬU là gà đã xuống bốn, không thể đá được, không thể gọi là gà “nòi” được.

Cụa SỪNG TRÂU cong lên trên, nom thì dữ dằn, nhưng đâm không trúng. (H.49)

KHÔNG NÊN NUÔI GÀ CÓ CÁC LOẠI VỎ VÀ CỤA NÀY.

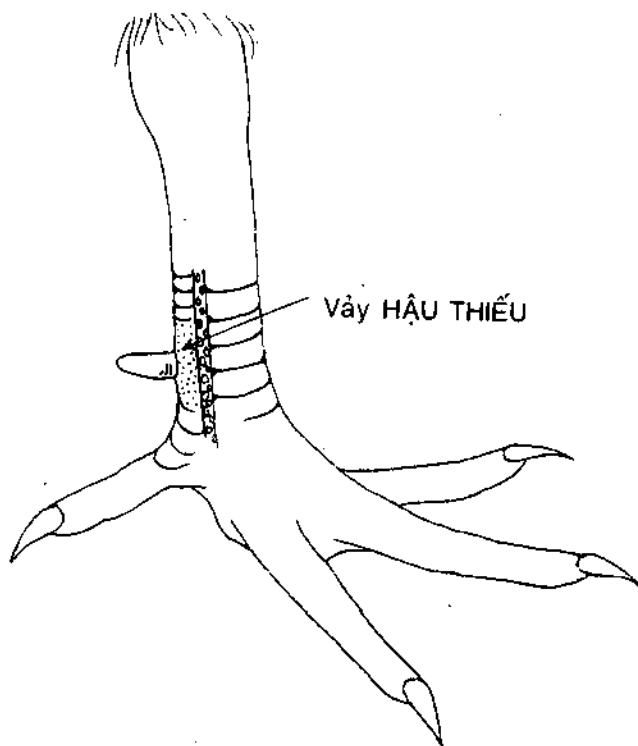
Hình 49

VỎ HẬU THIẾU

Vỏ HẬU bắt buộc phải xuống tới cựa mới tốt.

Nếu vỏ HẬU thiếu, tức là chưa tới cựa tức là gà xuống bốn, gà lai, nên loại bỏ. (H.50)

ĐÂY LÀ LOẠI XẤU KHÔNG NÊN NUÔI.

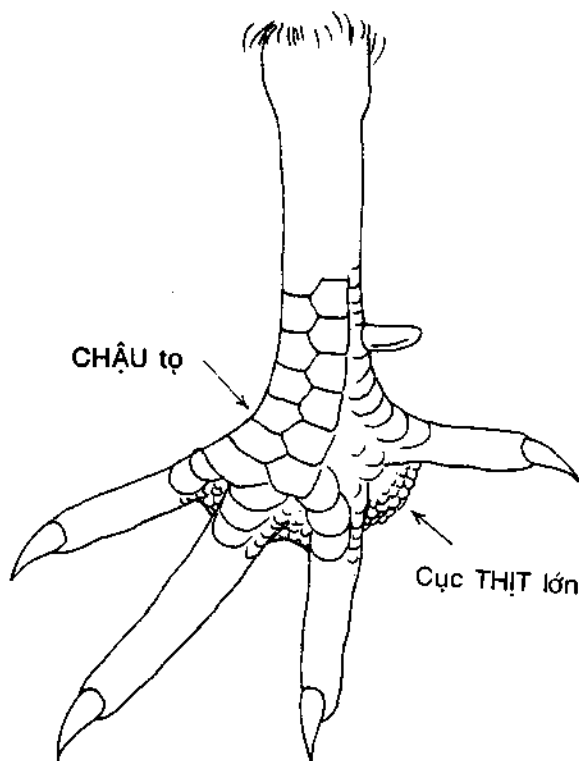

Hình 50

CHẬU TO - CỤC THỊT LỚN

CHẬU gà phải thất. Nếu CHẬU TO là gà chậm chạp, xoay trở chậm. Đã vậy, còn thêm CỤC THỊT LỚN ở bàn chân thì nặng nề còn xoay trở bằng ai. (H.51)

GÀ NHƯ VẬY KHÔNG THỂ ĐÁ ĐƯỢC.

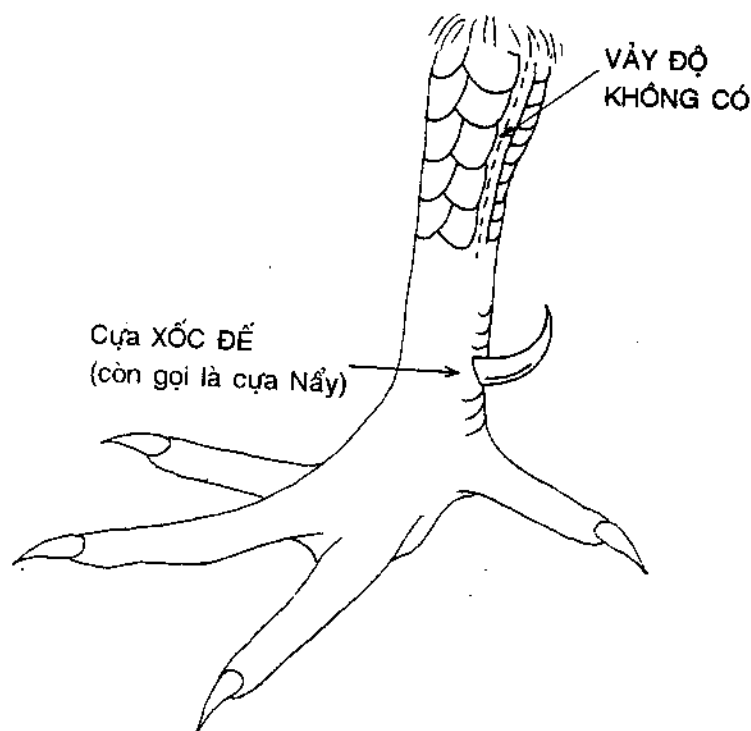
Hình 51

Vảy ĐỘ KHÔNG CÓ Cựa XỐC ĐẾ

Gà không có vảy ĐỘ là gà lai, đã ăn ai?

Cựa XỐC ĐẾ còn gọi là cựa NẤY, đâm không nhắm nhò gì, thường thì đâm trượt. (H.52)

NÊN LOẠI BỎ GÀ NÀY.

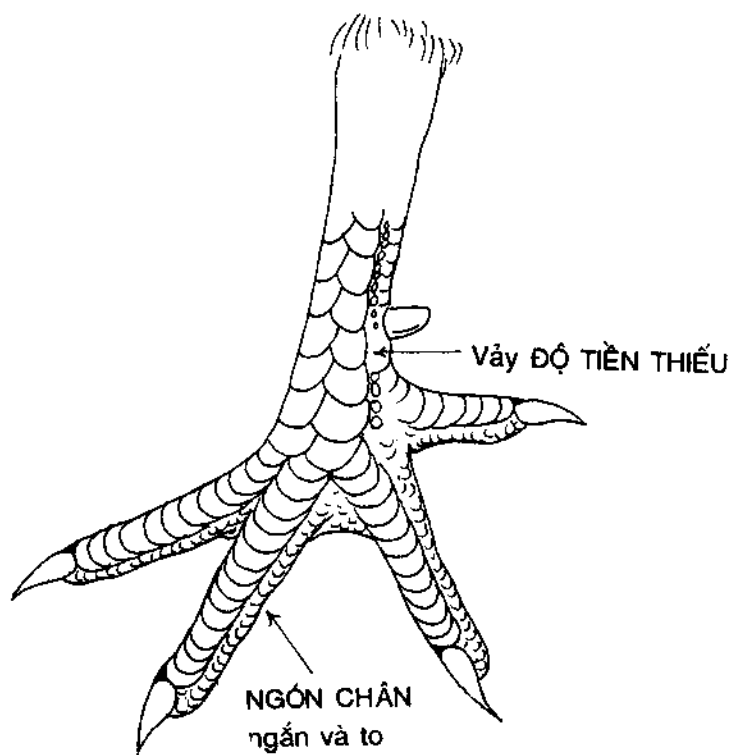
Hình 52

Vảy ĐỘ TIỀN THIỂU

Gà mà vảy ĐỘ TIỀN chưa lên tới mí cựa cũng là gà tồi. (H.53)

Ngón chân vừa to vừa ngắn, gà sẽ đứng yếu, không thể cầm cự được lâu. Ngón nội, ngoại phải mười bốn vảy - ngón chứa phải mười chín vảy.

KHÔNG NÊN NUÔI GÀ NÀY.

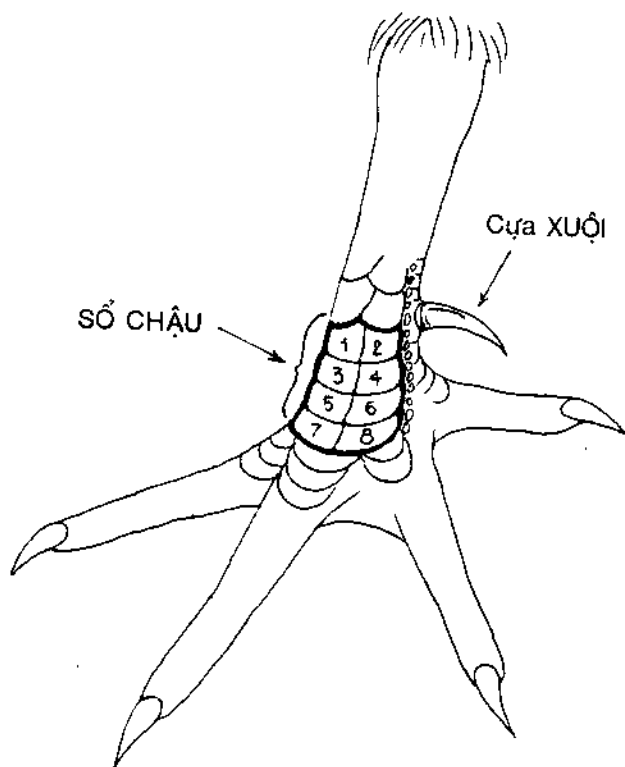

Hình 53

SỔ CHẬU TÁM VẺY - CỰA XUỘI

SỔ CHẬU TÁM VẺY, là gà xuống bốn rồi. SỔ CHẬU SÁU VẺY mới là gà tốt. (H.54)

CỰA XUỘI, đầu chỉ xuống đất, thì làm sau đăm.
NÊN LOẠI BỎ GÀ NÀY ĐỪNG NUÔI.

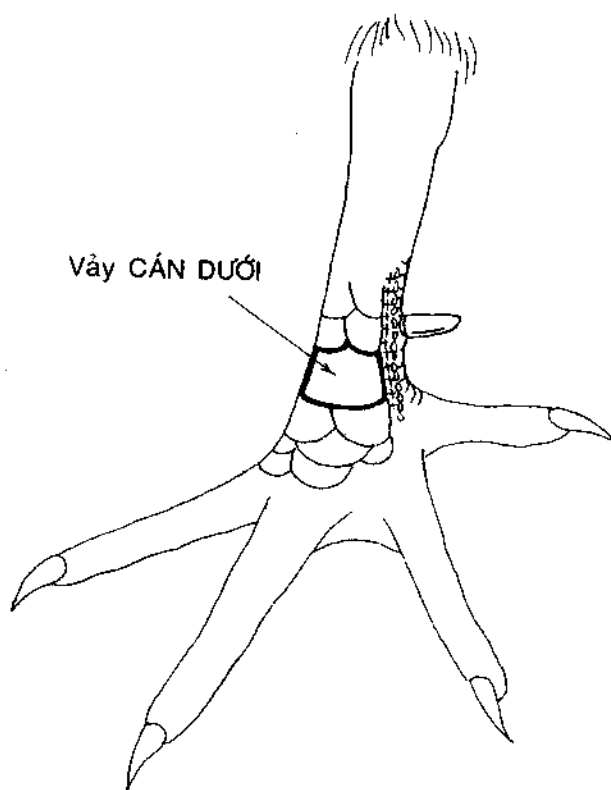
Hình 54

VỎ CÁN DƯỚI

Như vỏ CÁN TRÊN, vỏ CÁN DƯỚI cũng không tốt.

Chú ý: CÁN TRÊN đóng ở giữa khoảng gối và cựa
cán dưới đóng ở khoảng giữa cựa và chấu. (H.55)

NÊN LOẠI BỎ GÀ CÓ VỎ XẤU NÀY.

Hình 55

PHƯƠNG PHÁP CHĂN NUÔI GÀ NÒI

Ai cũng biết, con gà nòi cũng như gà thịt, chỉ ăn lúa và uống nước mà sống. Tuy vậy, nuôi gà nòi có khác gà thịt ở chỗ là con gà nòi phải luôn luôn được sung sức. Vì vậy, cách nuôi có khó hơn. Nói một cách khác, nuôi gà nòi phải có phương pháp chăn nuôi riêng.

CHUỒNG TRẠI: Nuôi gà nòi phải nhốt kỹ vì sợ chúng đá lộn nhau bị thương tích. Nhốt gà có hai cách: Một là nhốt trong chuồng, hai là nhốt trong bội.

A' - Chuồng: Chuồng gà cần phải rộng rãi, cao ráo để gà đi qua đi lại và quạt cánh thông thả, như vậy gà mới không bị tù túng. Diện tích chuồng phải từ hai đến bốn mét vuông, và có chiều cao khoảng một thước trở lên. Nền chuồng phải bằng phẳng, làm bằng đất nện cứng để dễ quét dọn, và để gà khỏi bị hư móng, hư chân. Nếu cần phải cao ráo, hơi nghiêng để tránh nước đọng. Trong chuồng, cách mặt đất khoảng ba tấc, ta dùng một khúc cây hay tấm vông để gác ngang để làm cầu đậu cho gà. Còn chung quanh vách chuồng phải kín đáo, trước là tránh gió mưa, sau là tránh gà trong gà ngoài "xói" nhau hư đầu, hư mỏ, hư chân cẳng. Nhà rộng, đất rộng, ta nên làm chuồng cho gà ở.

B. Bội: Bội được đan bằng tre hay nứa, hình dáng như cái nơm bắt cá, lớn nhỏ đủ cỡ. Nhưng với gà nòi lớn thì phải nhốt trong bội đặc biệt. Bậc biệt ở đây là đủ lớn cho gà nhốt bên trong xoay trở dễ dàng. Điều cần thiết là bội có đường kính mặt đáy từ một thước trở lên. Con gà nhốt bội tất nhiên phải tù túng, vì vậy ít ra một ngày một lần phải thả gà ra chốc lát để gà khỏi *cuồng cắng*. Nhà hẹp, đất đai không có, người ta mới phải nuôi gà trong bội.

C. Trại: Nếu nuôi một vài con thì có thể dùng bội mà nhốt, còn nếu nuôi năm bảy con thì phải có trại. Trại gà là một căn nhà lớn như nhà mình ở, cũng có cửa bên ngoài, cũng có vách kín đáo chung quanh. Bên trong, người ta thiết kế một dãy chuồng, hoặc hai dãy chuồng quay mặt vào nhau, giữa có lối đi rộng, từ một thước đến hai thước càng tốt. Trại cần phải lợp bằng ngói hay bằng lá cho mát mẻ.

Chuồng gà trong trại được làm sát nhau, kích thước lý tưởng là một thước bề rộng và hai thước bề sâu. Chuồng này cách chuồng kia bằng một tấm vách kín đáo để gà ở hai bên chuồng không thấy mặt nhau. Vì thế chúng thấy nhau là tìm cách xoi lỗ mà đá, khiến cổ ngày bể mỏ, hư chân, hại sức. Làm chuồng liền nhau như vậy, vừa đỡ tốn kém vừa cho ăn dễ dàng, và con gà luôn luôn sung.

Con gà nhốt trong hai chuồng đối diện với một khoảng cách vài thước, chúng có thể thấy mặt nhau mà không hề hấn gì vì khi đứng gần nhau, chúng mới hung hăng gây sự.

THỨC ĂN: Thực phẩm chính của gà nòi là lúa. Thế nhưng thỉnh thoảng ta cũng nên cho ăn thêm bắp, cơm đậu phộng. Thỉnh thoảng, ta nên cho gà ăn một vài con thằn lằn hoặc nhái con. Nuôi gà nhốt chuồng,

phải cho ăn rau cỏ cho đủ chất cần thiết để sinh trưởng.

Về lúa thì “gút” cho kỹ, bỏ hột lép, cho ăn hột chắc, có người thương gà, cho ăn lúa tiêu là loại nhỏ và tròn hột. Có người kỹ hơn, nấu với nghệ giã nhỏ, đem phơi khô cất cho ăn dần.

Với gà đang suy hay sắp ra trường mỗi ngày người ta cho ăn thêm một vài trứng gà sống.

Nếu có thể được nên cho gà nòi ăn có bữa. Nghĩa là ngày cho ăn ba bữa, đúng giờ khắc. Hễ ăn xong là lấy máng ra ngay, như vậy, gà sẽ ăn được nhiều hơn. Còn nếu ta không có thì giờ, thì phải đảm bảo trong chuồng hoặc bội lúc nào máng lúa cũng đủ cho gà ăn.

NƯỚC UỐNG: Gà uống nước lạnh (lã), miễn là nước trong sạch là tốt. Thỉnh thoảng máng uống nước phải được cọ rửa sạch cho hợp vệ sinh.

Nói về uống nước ta không thể quên cho gà uống nước đêm.

Tại sao phải cho gà uống nước đêm?

- Uống nước đêm có hai điều lợi: Trước hết gà có sức khỏe dẻo dai, kể đó gà mau nở cần. Gà mà cần to thì mổ mạnh, chịu đòn giỏi...

- Uống nước đêm tức là uống nước khuya. Vào khoảng bốn năm giờ sáng, bụng gà đã đói, bầu điều xẹp, ta cho gà uống độ nửa lon sữa bò nước. Cho uống ở đây tức là ép uống cho bằng được.

Có nhiều hình thức ép uống nước đêm:

- Lấy một ống trúc nhỏ, đựng đầy nước, xong ôm gà thật chặt, bắt nó hả mỏ ra, dúc ống trúc vào miệng cho nó uống. Nếu uống một ống thấy bầu điều to thì thôi, còn không thì cho uống tiếp ống nữa... số lượng

nước uống không nhất thiết bằng nhau mỗi đêm, mà mỗi lần uống là phải quan sát bầu điều gà, hề thấy no nước là được.

Nhiều người giản dị hơn, họ ngậm nước vào miệng rồi đút mỏ con gà vào miệng mình rồi mớm cho nó. Cách này hay mất vệ sinh nhưng nhanh và gọn hơn.

Gà được uống nước đêm rất sung sức. Những lần đầu thì gà còn cựa quậy, phản ứng mạnh, nhưng vào những lần sau thì chúng uống như một thói quen.

TẮM GÀ: Con gà không biết tắm như vịt, như chim, cách tắm của chúng, là... tắm cát. tức là gà vùi mình trong đất, trong cát để rặn mạt trong mình, trong lông bị tróc ra ngoài. Xong gà đứng lên rũ mạnh lông vài lần là xong. Vì vậy trên nền chuồng người ta rải một lớp cát mỏng cho gà vùi tùy thích. Ngoài ra trong mùa nắng nóng nực, mỗi ngày ta nên bắt gà ra, phun vào mình, vào nách chúng vài ba búng nước để cho chúng được mát mẻ. Có người kỹ thì thay nước bằng rượu đế. Sau khi gà đứng rửa lông, rửa cánh để làm rụng bớt trứng mạt.

QUẦN SƯƠNG: Ai cũng biết buổi sáng tỉnh mơ mà được tập luyện ở ngoài trời với không khí trong lành mát mẻ là điều kiện sống hợp vệ sinh. Với gà cũng vậy. Buổi sáng, ta thả gà ra sân, ra vườn để chúng tự do bay nhảy đi lại cho gân cốt được thư thả, dẻo dai. Việc làm đó gọi là *quần sương*. Quần sương như vậy độ nửa giờ thì ta bắt gà vào chuồng.

Điều lưu ý là khi gà quần sương tránh cho gà gặp mái, và tránh cho gà đụng độ với gà khác.

Sáng nào trời có gió to, lạnh lẽo, thì không cho quần sương, tránh cho gà khỏi bị cảm gió.

DẦM CĂNG: Với con gà sắp đá trận, cũng như võ

sĩ sắp đến ngày lên võ đài, người nuôi gà phải nghĩ đến việc dầm cẳng cho gà. Dầm cẳng có nghĩa là ngâm cẳng gà trong một dung dịch nước thuốc để chân gà được cứng cáp cũng như một võ sĩ nhà nghề, hay ngựa đua có thuốc riêng để xoa bóp bắp thịt và gân cốt vậy.

Việc “dầm cẳng” cho gà nên làm từ đầu hôm, hoặc trước khi mình đi ngủ.

Thuốc dầm cẳng gà, mỗi người pha chế một cách. Con nhà võ chế theo cách nhà võ; các thầy lang có toa thuốc riêng. Thông thường người lấy rượu hay nước tiểu trẻ con với củ nghệ già dầm nhỏ, pha chút muối và phèn chua. Người ta ngâm sẵn trong một cái khạp nhỏ, mỗi lần dùng thì múc ra một ít, đổ vào một cái vìm hay siêu sao cho gà đứng ngập nước thuốc đến gối là được. Cứ bắt gà đứng yên như vậy độ mười lăm phút mỗi ngày. Dĩ nhiên mấy ngày đầu gà sẽ vung vẩy nhưng dần dà gà sẽ quen mà đứng yên tuy nhiên vẫn có người ôm giữ cẩn thận.

Với gà chưa đến kỳ đá thì năm ba ngày dầm cẳng cũng được.

VÔ NGHỆ: Bình thường, không ai vô nghệ cho gà, mặc dù vẫn biết rằng khi vô nghệ con đỡ thịt thấm da, đẹp dễ hơn. Chỉ sau khi xổ người ta mới vô nghệ cho gà. Sau khi xổ thể nào người ta cũng *vỗ hen*, cũng tắm rửa những vết thương cho gà khỏi bị *ké*, chờ cho gà khô lông là người ta vô nghệ. “Vô nghệ” có nghĩa là xoa bóp da thịt mình mẩy con gà nòi bằng nước nghệ pha với rượu hay nước tiểu con nít (con trai) pha với chút muối. Nghệ phải thật già dầm nhuyển hoặc mài sên sệt để thoa khắp mình gà. Con gà được vô nghệ nhiều lần thì thịt săn chắc lại trông gọn ghẽ ra. Vô nghệ đúng một ngày thì phải *xả nghệ*

ra. Xả nghệ bằng cách tắm kỹ cho gà bằng xác trà Huế hay xác trà tươi. Người ta dùng xác trà chà sát cho lớp nghệ hôm trước tróc ra khỏi mình gà. Tắm xong, chờ gà khô lông, lại vô nghệ lần nữa, nếu thấy cần thiết.

Thường thì người ta vô nghệ cho gà chừng vài ba lần rồi phải nghỉ một thời gian. Nếu vô nghệ nhiều lần liên tiếp, gà sẽ “rôm” đi, trông đáng điệu cứng ngắc, ồm tong, và yếu ớt thấy rõ.

Tóm lại, nuôi một con gà đá tốn rất nhiều công chăm sóc và tốn kém thức ăn vì vậy, phải chọn gà tốt mà nuôi để công bỏ ra còn có chút lợi.

GÀ CHUẨN BỊ “RA TRƯỜNG”

Con gà nòi chuẩn bị đem đá, tất nhiên phải có cách luyện tập thường xuyên cho gà được mạnh bạo gân cốt. Cách tập luyện cũng mỗi người một cách, nhưng tựu trung là những phương cách sau đây:

XỔ GÀ: Xổ gà là cách tập luyện cho hai con gà “cùng chạng”, tức cùng cỡ đá nhau để chúng quen dần “trận mạc” và được dai sức. Sự cân phân này khi xổ chơi thì không cần thiết, nhưng khi đá trận thì lắm khi là chuyện gay go, đôi khi phải tranh cãi hàng giờ.

Khi xổ, dù là gà đòn cũng phải bịt cựa, còn là gà cựa thì tất nhiên đó là việc không ai dám coi thường. Người ta lấy chuối khô và giẻ rách bó chặt cựa gà, bên ngoài dùng dây chặc cột chặt rồi mới thả gà cho xổ.

Khi xổ cũng phải tuân theo giờ giấc như đá thật, có điều khi thấy gà thấm mệt thì phải thôi ngay.

Lúc xổ gà là lúc người ta quan sát, nghiền ngẫm từng thế đá của gà mình ra sao để đánh giá đúng mức tài nghệ của nó. Thường thì con gà mới xổ một hai lần đầu chưa “lên chân lên cẳng”, nhưng xổ đến lần thứ năm, thứ bảy trở đi thì đỡ hay thấy rõ. Linh kê, hoặc gà dữ, hay gà tồi đều lộ ra mặt liền. Từ đó gỡ đi chủ gà mới có thái độ đối với từng con một.

Tất nhiên, gà tài thì được cưng yêu còn gà tồi thì bán cho những người mới tập nuôi, hoặc ăn thịt.

Về thời gian để xổ gà, nên tổ chức nửa tháng một kỳ, vì gà cần có đủ thì giờ lại sức. Những người lúc nào cũng có thể ôm gà ra xổ là người chưa biết cách nuôi dưỡng gà.

Có một hình thức xổ gà khác là cho gà chạy lồng, để gà tăng thêm sức lực.

Người ta nhốt gà trong một cái bội có chiều rộng vừa phải, rồi úp ra ngoài cái bội đó một cái bội lớn hơn, sao cho cái bội cách xa nhau ít lắm là một tấc. Lỗ bội cần phải nhỏ để gà không thể chui đầu ra ngoài. Xong việc đó, người ta thả một con gà khác bên ngoài để hai con kinh địch nhau, chạy vòng vòng cho thấm mệt.

Tập cho gà chạy lồng là tập cho cả hai con trong ngoài cùng một lúc. Nếu chỉ tập cho con trong bội thì bên ngoài có thể dùng gà lai hay gà Tàu cũng được.

Xin lưu ý là mặc dù gà chạy lồng không gây nguy hiểm cho nhau, nhưng chủ gà cũng phải lưu tâm, chú ý kéo chúng tìm cách xoi mói nhau mà cần mổ nhau thì có khi tai hại còn hơn xổ thật sự.

VỖ HEN: Xổ gà xong là phải *vỗ hen* ngay. "Vỗ hen" là công việc không có gì khó nhọc nhưng phải người thiện nghệ, quen tay mới làm được. Người ta ngồi xổm, kẹp sát con gà vào đùi mình, trong khi bàn tay nắm chặt đầu gà, ngón tay banh mổ gà ra, còn cái tay kia cầm cái khăn lông sạch nhúng nước. Người vỗ hen vát một ít nước vào miệng gà rồi dốc đầu gà xuống đất, trong khi tay cầm khăn vỗ nhẹ nhẹ vào cần gà, vừa vỗ vừa vuốt đờm rãi trong miệng gà ra

ngoài. Chốc chốc lại vắt khăn nước vào miệng gà rồi vuốt đờm nhớt ra cho đến lúc thiệt hết thì thôi.

Với người lành nghề thì khi vỗ hen xong, con gà trở nên tươi tắn, khoẻ mạnh.

Khi nhớt trong miệng đã ra hết sạch, người vỗ hen dùng một lá trầu hay mấy lá ngải cứu (đem theo sẵn) hoặc mấy lá cỏ bên vệ đường vò nát lại, kẹp với tí muối, tí gừng vò viên lại nhét vào họng gà cho trôi tuột hết những gì còn vướng víu lại trong cần cổ. Có làm như vậy, con gà mới khỏi khò khè như bị lên suyễn.

OM GÀ: Vỗ hen xong thì người ta nghĩ đến chuyện chữa chạy vết thương trên mình gà. Trước hết, người ta dùng khăn sạch nhúng nước lau sạch các vết thương. Thương tích nào nặng một là hút máu độc ra, hai là liệu cách mà may vá lại. Về nhà, người ta dùng siêu hay nồi đất nấu nghệ đậm nhỏ với rượu cho nóng, rồi dùng một miếng vải sạch bọc xác nghệ vào, rồi xoa lên các vết thương và khắp mình mẩy gà. Cứ xoa đi xoa lại nhiều lần như vậy với rượu và nghệ nóng, con gà như được xông lên tươi tỉnh hẳn mà vết thương sau này cũng mau lành. Công việc đó gọi là *om* gà.

Gà xỏ hay đá xong, dù thắng hay là bại cũng tỏ ra mệt mỏi vài ba ngày. Tất nhiên là chúng biếng, chỉ năm mười ngày là gà mạnh khoẻ trở lại. Tục ngữ có câu "*Chó lành da, gà lành xương*" mà! Vết thương ở gà rất ít làm độc, nhưng nếu nó làm độc thì người ta gọi là *ké*.

KÉ: Gà xỏ hay đá xong thế nào cũng có thương tích, nếu ta không chịu khó vỗ hen và om gà kỹ thì vết thương đó sẽ làm độc, như lành lặn bên ngoài nhưng ung mủ máu bên trong. Người ta gọi đó là *ké* khi gà bị *ké* thì có hai cách để chữa trị:

- Chích hay cho uống thuốc trụ sinh.
- Mổ ké rồi xúc thuốc vào.

Tốt hơn hết là nên tránh để gà bị ké, vì uống thuốc trụ sinh nhiều cũng không tốt, mà mổ xẻ cũng làm gà xuống sức một thời gian.

Từ xa xưa, người nuôi gà nòi cũng biết đến điều đó, nên người ta rất chú trọng đến việc “vỗ hen”, và “om gà” sau khi đá thật kỹ lưỡng. Công việc đó thường thì tự tay chủ gà làm, nếu không, phải nhờ người “có trình độ chuyên môn” mới được yên tâm.

Ngày xưa, những người “*làm nước*” cho gà nếu có trình độ chuyên môn cao sẽ được chủ gà tin cậy và trả công xứng đáng.

Tóm lại, con gà chuẩn bị “ra trường” là con gà phải được thường xuyên tập luyện, phải được chăm sóc kỹ từ cách ăn uống đến sức khỏe toàn diện.

Gà mà suy thì không ai dám đá, vì vừa hư gà vừa mất danh tiếng của mình. Mà danh tiếng thì trên lành vực nào, người ta cũng cố tạo ra và cố công giữ lấy.

TÌM HIỂU ĐÔI NÉT VỀ CÁCH THỨC ĐÁ GÀ XƯA

Người xưa đá gà theo cách thức mà nửa thế kỷ trước đây ngoài Bắc và Trung còn áp dụng: Hai con gà cùng lứa, cùng chàng với nhau được hai chú gà thuận đá thì chọn một khu đất rộng và bằng phẳng, như sân nhà hoặc một khoảng ruộng rồi thả gà ra cho đá với nhau. Hễ con nào bị lấn vào bờ, vào chỗ kẹt thì người ta ôm cả hai con gà ra chỗ trống đá tiếp. Khi hết nhang, hết nước thì mạnh ai nấy ôm gà mình ra làm nước, vỗ hen. Cứ thế mà đá tiếp cho đến khi một con bỏ chạy có cờ, hoặc gục chết tại chỗ mới là ăn thua.

Ngày xưa, ở miệt ngoài các cụ đá gà dòn nên ăn thua lâu lắm. Một trận gà kéo dài cả buổi, cả ngày là chuyện thường thấy.

Ở trong Nam lại đá trong *bồ*. “*Bồ*” đây không phải là bồ đựng lúa, mà là một vòng tròn bằng lá dừa và bằng tre, chiều cao chừng bốn tấc, chiều rộng có đường kính chừng ba thước, giữa có vách ngang làm ranh giới hai bên. Gà thả vào bồ rồi là cứ trong bồ mà đá, con nào nhảy ra khỏi bồ mà chạy, bắt vào nhử lại mà chạy nữa thì kể như thua.

Người xem thì đứng vòng tròn quanh bồ mà cổ vù cuồng nhiệt, chỉ có đại diện của chủ gà là mỗi

bên một người được vào bờ để giúp đỡ khi cần thiết mà thôi.

CÁCH CÁP GÀ: Trước khi đá một độ gà, hai chủ gà phải đi đến một thỏa thuận là cùng đồng ý cho gà mình đá với nhau. Sự thỏa thuận này không phải tự nhiên mà thành, phải có sự cân nhắc so sánh tỉ mỉ về cân lượng, sức vóc của nhau thật tỉ mỉ. Đây là cuộc đấu trí và mặc cả giữa hai chủ gà với nhau. Nếu gà bên này có ngang hơn, thì gà bên kia phải “gác” cửa hơn một chút, hoặc nhỏ hơn nhưng thành tích nhiều hơn một chút. Dù sao thì đứng trước một con gà thắng trận đến năm bảy lần liên tiếp, người ta cũng ngại ngừng đấu dám cáp! Tay mơ thì làm sao đương cự với võ sĩ nhà nghề!

CÁCH ĐÁ GÀ: Khi hai chủ gà đồng ý cho gà mình cáp trận, thì hai gà được ôm vào bờ, mỗi người ở một bên lần mức để chờ đợi.

Khi nhang đã đốt xong (sẽ nói kỹ ở phần dưới) thì chủ trường ra hiệu lệnh: “Thả gà”. Tức thì hai con gà được thả ra để đá với nhau. Thường thì chúng gườm nhau trước, hoặc đá với nhau một cái để thử sức rồi mới gườm nhau. Nếu quan sát vào mắt chúng, ta thấy chúng như quan sát địch thủ của mình từ đầu đến chân thật kỹ như để đo lường sức lực và tài nghệ của đối phương hầu như tìm cách đối phó. Sau đó, hai gà tiến tới gần nhau và đá loạn xạ.

Những cú đầu thì gà gần như đá hoảng, cứ nhắm mắt đá liều, nhưng càng dần về sau, chúng mới tung những đòn cực độc theo sở trường của chúng. Do đó, gà đá càng lâu, người ta càng theo dõi say mê.

Lúc hết nhang người ta lại bắt gà để cho nước (sẽ trình bày kỹ ở phần cuối bài).

Thời gian cho nước chấm dứt, người ta lại thả gà vào bồ cho đá lại. Cứ mỗi lần thay nhang như vậy gọi là *một nhang* hay *một nước*. Gà cự thì đá nhanh, ít khi đến nước thứ ba đã ăn thua, vì chúng chém, đâm nhau bằng cự, nên mau kết thúc trận đá. Còn gà đòn, gặp cùng lì đòn, cùng đứng khuya, có khi đá *trên hai mươi nước* mà chưa ăn thua.

Dĩ nhiên, lúc này thì hai anh hùng đều đã thấm mệt đứng không muốn vững, mắt mở không lên, nhưng vì mấu lì nên cứ đứng mỗ qua mỗ lại khiến chủ phải cuống quýt lên vì sốt ruột.

Trong khi đá, một con bỏ chạy, một con rượt theo cắn mỗ thì sự ăn thua đã quá rõ ràng. Một con chết, còn con kia tuy như tử, nhưng sự ăn thua cũng không thể chối cãi.

Trừ trường hợp một con bị thương khá nặng nhưng chưa chịu chạy, nhưng chủ gà muốn cứu gà mình về nuôi dưỡng lại để đá kì sau thì đề nghị với chủ gà kia xin thua vớt. Hoặc là trận gà đã kéo dài đến tối, gà không còn thấy đường để đá nữa thì... đành phải huê...

Ngoài ra, mọi điều kiện khác thường thì do chủ gà hai bên giao kết với nhau từ trước mà thành. Hoặc điều lệ của trường gà đã có sẵn, bắt buộc hai bên phải tuân theo.

Chủ trường thường là một "sư kê" nổi tiếng trong vùng. Xưa, người ta lập trường gà không để mua vui, mà là với mục đích thủ lợi. Mà lợi thì có nhiều cách. Một là chia tiền của mỗi trận gà, hai là bán hàng quà, thuốc men cho các chủ gà và người tham dự. Con số đó đâu phải là ít, có khi một vài trăm người, và có người phải khăn gói đến từ một vài

ngày trước, vào đây tá túc ăn uống. Chủ trường gà cứ thế mà thu lợi.

Vị chủ trường gà này thường là những người am tường về gà và rõ về cách thức đá gà nên được mời kiêm luôn *trọng tài* của trận đấu. Ý kiến của ông này thường được hai bên coi trọng, và là quyết định sau cùng.

Sau một trận gà, con nào chết hay thua người ta có thể mang về để tùy nghi sử dụng, có người chán nản lẫn thất vọng, đem... bán thịt ngay tại chỗ. Tất nhiên, lúc nào cũng có người sẵn sàng bỏ tiền ra mua vì quá rẻ, ai lại không ham!

THẾ NÀO GỌI LÀ “NHANG”, “NƯỚC” ?

Cũng như đánh võ, đá gà cũng chia ra thành từng *hiệp*, mỗi hiệp như vậy, tiếng trong nghề gọi là MỘT NHANG hay MỘT NƯỚC. “Một nhang” hay “một nước” có một khoảng thời gian nhất định trung bình độ mười phút. Cứ sau một nhang hay một nước thì hai bên có quyền bắt gà ra để lo sẵn sóc cho gà hầu tiếp tục đá tiếp.

Thế nào gọi là “một nhang”? Chủ trường gà đặt găm bồ đá gà một cái bàn nhỏ, hay chiếc ghế đẩu, trên đó đặt một cái lọ cắm cây nhang theo chiều nghiêng. Người ta cột vào giữa cây nhang một sợi dây nhỏ như sợi chỉ chẳng hạn. Đẩu kia sợi chỉ treo tòn ten một đồng xu. Phía dưới đồng xu lại đặt chiếc đĩa nhỏ.

Khi hiệp gà sắp bắt đầu, người ta bật quẹt đốt nhang. Nhang vừa cháy thì hô lớn “*thả*”, thế là hai gà vào trận. Lúc cây nhang đó cháy đến chỗ buộc sợi chỉ thì đồng xu rơi xuống đĩa tạo thành tiếng “*keng*”, thế là tạm ngưng trận đá. Như vậy gọi là “một nhang”, và tính là *nhang đẩu*. Hai gà được chủ bắt ra sẵn sóc như vỗ hen, như trị vết thương.

Người phụ trách lo vụ nhang lại tiếp tục lấy một cây nhang khác, cũng treo đồng xu như vậy, chờ đến lúc vào hiệp hai lại đốt nhang, rồi lại hô “*thả*”, để hai gà được tiếp tục đá nhau. Lần này lại tính là *hai nhang*.

Thế nào gọi là “một nước”? Cách tính *một nước*

cũng là cách đo độ dài thời gian của một hiệp. Có hai cách tính giờ bằng nước:

1) Lấy cái lon đục một lỗ nhỏ ở đáy rồi để lon trong một thau nước, dần dần nước ở thau xuyên qua lỗ thủng ở đáy mà vào đầy lon. Khi lon chìm xuống là xong *một nước* (tức một hiệp).

Di nhiên, người ta nghiên cứu trước, biết thời gian để đầy một lon nước là bao nhiêu rồi. Tất nhiên phải tương đương với *một nhang* ở trên. Khi *nước một* dứt, hai gà lại được bắt ra ngoài để chăm sóc. Gà nào bị tét da, thủng điều thì lo may lại, gà nào xệ mỏ thì lo sửa lại ngay ngắn; gà nào bị thương thì người ta nút máu vết thương, hà hơi tiếp sức cho gà ấm lại, hoặc cho ăn vài hột cơm nguội cho đỡ đói...

Sau thời gian ngơi nghỉ, *nước nhì* lại bắt đầu với cách thức như ở *nước nhất*.

2) Cách này cũng dùng lon đục ở đáy, nhưng đổ đầy nước rồi treo lên cho nước trong lon đổ xuống dần. Lúc nào lon hết nước là lúc đó được tính là *dứt nước*.

Qua *nước hai*, người ta lại đổ nước đầy lon và cho bắt đầu đá nước hai...

Hai cách đá *nhang* và *nước* trên đây rất công bằng về giờ giấc, đã được ông bà ta áp dụng từ ngàn xưa. Ngày nay, dù đã có đồng hồ điện tử chính xác, nhưng nhiều nơi đá gà vẫn áp dụng cách thức trên để tính hiệp đá của gà nòi.

Xưa nay, nếu có sự tranh cãi trong trường gà là tranh cãi về chuyện khác, như việc ăn thua giữa hai con vào giờ chót, chứ chuyện *nhang* và *nước* thì hình như chưa một lần có người thắc mắc.

THẾ NÀO LÀ “CHO NƯỚC GÀ”?

CHO NƯỚC GÀ, hay còn gọi là *LÀM NƯỚC GÀ*, có nghĩa là săn sóc con gà khi đá vừa xong hiệp.

Tranh thủ thời gian hai đối thủ nghỉ ngơi dưỡng sức, chủ gà liền ôm gà ra ngoài lo “làm nước” cho gà được tươi tỉnh. Đây là cả một nghệ thuật, gần như gia truyền không đời nào ai chịu chỉ vẽ tường tận bí quyết cho nhau.

Chỉ cần năm mười phút nghỉ ngơi, nhưng người ta có thể làm cho con gà mệt ngất ngư với những thương tích trầm trọng bỗng trở nên tươi tỉnh và hung hăng trở lại như sắp sửa vào trận! Phải nói đó là sự tài tình, rất đáng khen.

Chuyên viên *cho nước gà* luôn mang kè kè theo bên mình một *hộp đồ nghề* gồm đủ thứ cần thiết cho nghề như: Kim chỉ, củ nghệ già, ít lá ngải cứu, ít lá trầu không, một ve rượu nhỏ để phun cho gà, một gói cơm nguội để cho gà ăn cầm chừng đỡ đói, cùn dao kéo...

Khi hết “nhang” con gà được trao sang tay người cho nước. Người này nãy giờ theo dõi trận đó, đã biết con gà phe mình đã bị thương ở đâu, nặng nhẹ thế nào, bây giờ cứ thế mà lo việc chữa trị. Tất nhiên, trước hết phải cho con gà tỉnh lại, sau đó mới may vá vết thương...

Với sự làm việc khẩn trương nhưng cẩn thận, chỉ trong năm mười phút ngơi nghỉ, con chiến kê như được hoàn hồn lại xác, khỏe khoắn, hăng hái lạ thường.

- Gà mết cái đầu cơ hồ muốn gục xuống, người làm nước ngâm lấy từng phần của đầu gà nút hết máu bầm rồi hà hơi cho ấm. Nhờ đó, vết thương cũng đỡ nhức nhối.

- Gà mết, lạnh run, da tái mét thì người làm nước lấy miệng mình ngâm từng miếng da cổ, da mình gà nút cho hết máu, và đồng thời cũng làm cho huyết mạch bên trong được lưu thông điều hòa, xong lại hà hơi khắp chỗ để thân gà được ấm áp lên.

- Gà bị đâm lũng bầu điều (tiếng nhà nghề gọi là bị khai vừa lúa) thì ông ta dùng kim chỉ may vài mũi tạm cho gà đủ sức tiếp tục trận chiến đang dở...

- Gà bị cán, đá, đâm rách da hoặc rách mí mắt, cũng được vá lại một cách khéo tay.

- Có khi gà bị đá rút mỏ, thì cũng có cách sửa hay ghép lại...

- Gà gãy lông cánh lông đuôi, người cho nước gà cũng dùng lông cánh lông đuôi đem theo để kết lại cho đủ bộ kịp thời.

Công việc hết sức khó khăn nhưng người cho nước gà luôn luôn nhanh tay lẹ mắt làm vừa khéo vừa nhanh, khiến ai đứng ngoài cũng thần phục.

Có lẽ chỉ có trường hợp gà lợt trông dui mắt là người cho nước mới đành chịu vậy thôi!

Con gà sở dĩ đủ sức đứng trên đấu trường hàng năm bảy giờ liền không phải hoàn toàn chỉ nhờ sức lực sẵn có của nó mà là sự “hà hơi tiếp sức” của người làm nước nhà nghề này.

Đành rằng nghề nào có những khó nhọc nấy, nhưng

nghề làm nước cho gà phải nói là chỉ có yêu gà, hoặc vì nghệ thuật mà làm, vì không ai đại gì mà nhào vô cái việc làm tẩm lợm với máu me hôi tanh đó. Nhất là lại làm với vẻ hăng say gần như là tự nguyện.

Công việc may vá vết thương và xoa bóp cho gà, người cho nước gà chỉ loay hoay làm việc một mình, không cần ai giúp sức, mà công việc lại chóng vánh và có kết quả không ngờ...

Đá sao, đá cựa sắt, chống thêm cựa giả cho gà để đá ăn tiền, đó có phải nghệ thuật chơi đá gà chăng?

Dứt khoát, người xưa đá chỉ đơn thuần VÌ NGHỆ THUẬT, không có chuyện *đá ăn tiền*, loại cờ bạc đồ đen.

Dĩ nhiên không trừ vào trường hợp lẻ tẻ “con gà tức nhau tiếng gáy, người ta tức nhau vì lời nói” nên mới thách đố nhau *treo giải* vài ba đồng bạc, hay một vài sào ruộng để *lấy tiếng* mà chơi. Thế thôi.

Còn việc đá bằng dao, chống thêm cựa giả, sau này lại có cựa sắt dài cả tấc, tạo phương tiện cho hai gà đâm chém nhau chết trong nháy mắt để cá cược ăn tiền, thì xin lỗi đó là trò chơi dã man, không văn minh chút nào. Chúng tôi nói như vậy là dụng chạm, nhưng nếu những ai ở trong nghề, sử dụng nghệ thuật đá gà bằng trò chơi đen đỏ đó chịu khó suy nghĩ lại thử xem?

Xưa, trò chơi cờ bạc này thịnh hành nhất ở Mã Lai, Thái Lan, Campuchia sau đó tràn sang nước ta, và trong Nam lại thịnh hành nhất, so với Trung, Bắc.

Ở Trung và Bắc, người ta thích nuôi gà đòn hơn gà cựa. Gà đòn thì đá lâu ăn lâu thua, lại đòn nào ra đòn ấy. Theo dõi cách đá của gà đòn, người ta mới

có dịp thưởng thức những đòn, những thế của từng con gà, đó là cái thú của những kẻ nuôi gà nòi.

Hơn nữa, ngày xưa ông bà ta đá gà có mục đích chính là để *giải trí* trong những lúc ngày mùa được rỗi rảnh, như trọn cả ba tháng đầu năm:

Tháng giêng là tháng ăn chơi,

Tháng hai cờ bạc, tháng ba rước chè.

Nhưng ở trong Nam thì lại khác. Trong Nam thì mấy thế kỷ trước, đất rộng người thưa, làm ăn quá dễ dãi, người ta muốn làm lúc nào thì làm, muốn nghỉ lúc nào thì nghỉ, mà không sợ đói, nên mới nảy sinh ra trò chơi đá gà cựa ăn tiền.

Nếu một ván bài chỉ cần mười phút để ăn thua thì người ta cũng muốn biến một trận đá gà trước sau cũng chỉ mất khoảng thời ấy. Do đó, người ta không ngại đến việc chống cựa giả cho gà, để chúng có phương tiện giết nhau mau hơn!

Ai đã từng nuôi gà mới biết việc gây dựng một con gà từ nhỏ đến lúc đá được, công phu và tốn kém biết nhường nào! Thế mà khi ôm gà ra đá (với cựa giả), con gà cũng lại chết trong chớp mắt! Thương con gà một, nhưng tiếc công sức của mình đến hai ba phần. Chính vì vậy nên những người lớn tuổi quay lại nuôi gà đòn chứ không ai thích nuôi gà cựa nữa. Trong khi đó, công nuôi một con gà cựa cũng khó nhọc có khác gì công sức nuôi một con gà đòn? Có khi còn công phu hơn nữa là khác. Vì rằng, muốn có gà hay, người ta phải cất công tìm giống cựa của Ấn Độ, của các quốc gia lân cận để lai giống với gà mình; hoặc cho lai với gà rừng để bay hay xạ giỏi. Càng bay hay xạ giỏi mới càng sớm chiến thắng kẻ thù. Một cặp gà cựa đưa vào bồ, chỉ cần đá qua đá lại một

vài đòn là có con đã gãy đành dạch, máu ra cả vũng! Thê lương không thể tả!

Và cũng vì muốn lợi dụng trò chơi đá gà, vốn là nghệ thuật dân gian thành trò chơi cờ bạc đó, nên người ta đã có nhiều cách gian lận nhau bằng đủ mảnh khoe để làm suy yếu gà địch thủ trước giao đấu.

- Có người dùng dái chồn bôi vào nách gà mình để khi gà kia vào đĩa, dút dáu vô cánh, nghe mùi chồn sợ quá mà chạy hoảng.

- Có người thuê trẻ con lên đến gần bội gà người để búng vào một con cào cào con, trong đó có nhét diêm sinh, hay thuốc ở đầu que diêm cho gà ăn mà đau bụng, đá không nên đòn được.

- Có người lại dùng tiền bạc để mua chuộc người có trách nhiệm cho nước gà của gà bên kia, để họ chẳng những không làm cho gà tỉnh lại, mà còn làm cho nó suy thêm...

Ở đời, hề có cờ bạc là có gian lận. Thành ngữ ta vốn có câu “cờ bạc gian lận” mà! Mình khôn còn có kẻ khôn hơn, mình biết lấu cá thì chẳng lẽ người ta khờ khạo để mình tự do lừa bịp?

Xin hãy dừng trò chơi ác đức và phản nghệ thuật dân gian lâu đời này. Hãy trở lại trò chơi đá gà với tinh thần tôn trọng võ thuật truyền thống.

Gà cựa cũng cứ đá nhưng với cặp cựa trời sinh của nó. Kể ra con gà cựa có những thế đá độc hiểm hơn gà đòn, chẳng khác gì một võ sĩ có tài về đao kiếm.

Hãy trả nghệ thuật đá gà về cho gà, và cho người mộ điệu.

Lời kết

Ai cũng mong muốn cho mình có con gà thật tốt mà nuôi. Đó là điều phải lẽ.

Muốn được vậy, thiết nghĩ cũng không có gì khó khăn. Trước hết ta phải tìm cho được con gà mái rất nòi lại lì đòn, sau đó tìm con gà trống dữ để tạo ra được bảy con. Thế là có giống có dòng gà xuất sắc để nuôi trọn cả đời; không chừng còn truyền lại cho cả đời con đời cháu sau này nữa.

Điều cần thiết là trong những bước đầu chập chững vào nghề, ta không nên quá vội vàng hấp tấp trong việc lựa chọn. Việc đã tính lâu dài thì không có việc tạm bợ. Phải khắt khe khó tính với chính mình trong việc lựa chọn thì mong mới có được gà hay. Lúc nào cũng tuyển, tuyển và tuyển...

Khi đã có gà hay thì cố công chăm sóc chu đáo, sẽ tạo được cho mình một thú chơi tao nhã để dinh dưỡng tính tình suốt cả đời.

Nuôi gà nòi tuy mệt nhưng tao nhã, không làm mất phẩm giá của mình như những thú tiêu khiển khác như rượu, chè, cờ bạc, hút sách... Đây là thú vui dân gian đã có từ ngàn xưa.

Hy vọng cuốn sách nhỏ bé với kinh nghiệm góp nhặt còn ít ỏi này sẽ có ích một phần nào cho những ai mới bước vào thú chơi nuôi gà nòi, khỏi phải bỡ ngỡ trước những thắc mắc mà mình không biết hỏi ai. Đây là nỗi khổ tâm của người viết cuốn sách này phải bỏ ra mấy mươi năm "tâm sự học đạo", tốn tiền tốn công vô chừng...

MỤC LỤC

- Lời Nhà Xuất bản.	5
- Lời mở đầu.	6
- Thú nuôi gà nòi.	12
- Thế nào là con “gà linh” ?	21
- Thế nào là con gà dừ ?	25
- Cách chọn lông gà theo “ngũ hành”	28
- Cách chọn ngoại hình gà nòi trống.	30
- Cách chọn gà nòi mái tốt.	37
- Cách lựa gà tốt.	39
- Cách chọn gà có vẩy tốt.	49
- Phương pháp chăn nuôi gà nòi.	109
- Gà chuẩn bị “ra trường”.	115
- Tìm hiểu đôi nét về cách thức đá gà xưa.	119
- Thế nào gọi là “nhang”, “nước” ?	123
- Thế nào là “cho nước gà” ?	125
- Lời kết.	130

THÚ NUÔI GÀ NÒI

NGUYỄN TÚ

Chịu trách nhiệm xuất bản :

Biên tập :

Vẽ bìa :

Trình bày :

Sửa bản in :

LÊ HOÀNG

YẾN CA

MINH DIỄN

NGUYỆT ÁNH

KIẾN QUỐC

In 1.000 cuốn khổ 14,5 x 20,5 cm tại XN in Tân Bình
Số đăng ký kế hoạch xuất bản : 175/89. Do Cục Xuất bản
cấp ngày 29/2/2000 và giấy KHXB số 131/2000. In xong
và nộp lưu chiểu tháng 4 năm 2000

PHÁT HÀNH TẠI:

Nhà sách THỊ NGHỆ

• 153 XÃ VIẾT NGHỆ TĨNH-P.17-Q.BT-TP.HCM-DT& FAX :8982359-091808093
VÀ CÁC NHÀ SÁCH TRÊN TOÀN QUỐC

T1 36 thủ nuôi gà nòi

1 007072

700189

11.000 VNĐ

Thủ nuôi gà nòi

9

935080

912719

Giá: 11.000Đ